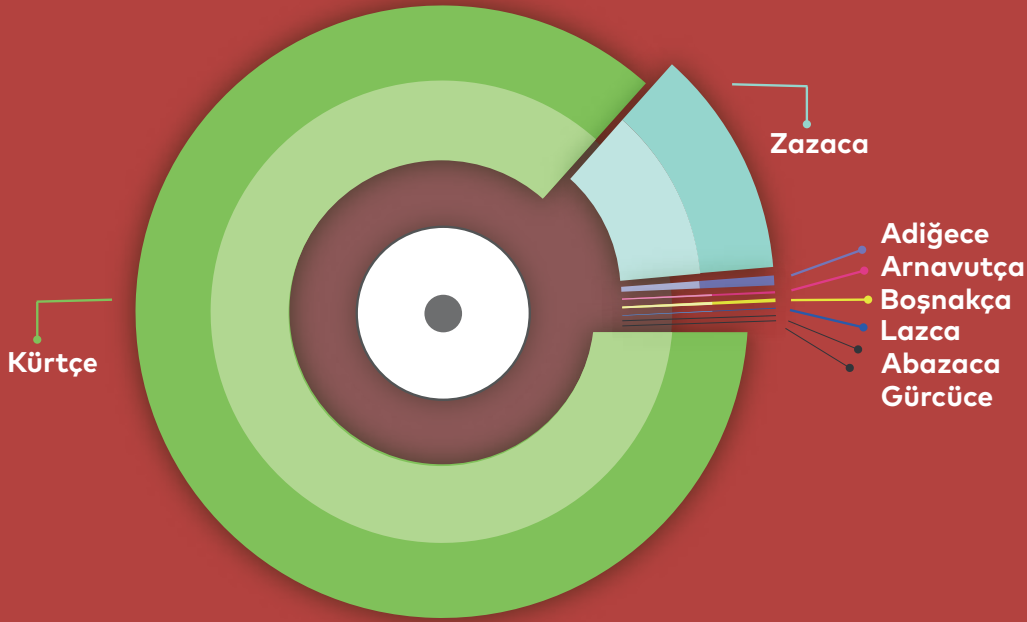

Öğretmenlerin, Aktivistlerin ve Medyanın Gözünden
MEB Okullarında

YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER SEÇMELİ DERSİ

Bülent Bilmez, İrfan Çağatay, Serhat Arslan

KİTA

KÜLTÜREL İNCELEMELER VE TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ

Öğretmenlerin, Aktivistlerin ve Medyanın Gözünden MEB Okullarında
YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER SEÇMELİ DERSİ

Bülent Bilmez, İrfan Çağatay, Serhat Arslan

“Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Kültürel İncelemeler ve Toplumsal Araştırmalar Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

Öğretmenlerin, Aktivistlerin ve Medyanın Gözünden MEB Okullarında
Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Dersi

Bülent Bilmez, İrfan Çağatay, Serhat Arslan

Yayına Hazırlayan: Bayram Şen

İnfografik: Reyhan Yıldırım

KİTA © 2022

İstanbul, Şubat 2022

ISBN 978-605-64658-5-7

Baskı: Sena Ofset Ambalaj,
Matbaacılık San. ve Tic. Ltd.Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar
Sitesi B Blok 6. Kat 4NB7-9-11
Topkapı - İstanbul
Telefon: +90 212 613 38 46
Sertifika No: 45030

Kültürel İncelemeler ve Toplumsal Araştırmalar Derneği (KİTA)
Nemlizade Sok.48/1, 34716
Rasimpaşa, Kadıköy, İstanbul
Tel. 0216 346 30 94
kitadernek@gmail.com

KİTA

KÜLTÜREL İNCELEMELER VE TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	4
YÖNETİCİ ÖZETİ	5
ELECTIVE COURSES for 'LIVING LANGUAGES and DIALECTS' in the SCHOOLS of MINISTRY of EDUCATION in TURKEY from the PERSPECTIVE of TEACHERS, ACTIVISTS and MEDIA.....	7
GİRİŞ.....	10
1. Kavramsal Çerçeve.....	14
2. Hukuksal Çerçeve ve Tarihsel Arkaplan	16
3. Rapor Çalışmamız Hakkında.....	20
A. YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER SEÇMELİ DERSİ ve ÖĞRETMENLER.....	21
1. Sahayla İlgili Genel Bilgiler.....	23
2. YDL Kapsamındaki Seçmeli Diller.....	25
i. Kurmançça.....	25
ii. Zazaca.....	28
iii. Arnavutça.....	30
iv. Boşnakça.....	32
v. Lazca.....	35
vi. Gürcüce.....	36
vii. Adıgece.....	40
viii. Abazaca.....	41
B. YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER SEÇMELİ DERSİ VE AKTİVİSTLER.....	43
1. İSTATİSTİKİ VERİLER.....	45
2. ANALİZ.....	47
i. Aktivistlerin YDL Hakkındaki Farkındalıkları ve Bu Konudaki Çalışmaları	47
ii. YDL Seçmeli Dersine Dair Düşünceler.....	50
iii. YDL Seçmeli Dersinin Uygulanması ve Aktörlerin Rolü.....	51
C. YDL SEÇMELİ DERSİ VE MEDYA.....	55
1. METODOLOJİ VE KULLANILAN KAYNAKLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLENDİRME/DEĞERLENDİRME.....	57
2. ANAHTAR KAVRAMLARA AİT VERİLERİN NİCELİKSEL VE NİTELİKSEL ANALİZİ.....	60
i. Gazetelerdeki Verilerin Yıllara Göre Dağılımı.....	60
3. VERİLERİN DİLLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	62
i. Arnavutça ve Boşnakça.....	62
ii. Gürcüce.....	63
iii. Abazaca.....	63
iv. Lazca.....	64
v. Zazaca.....	66
vi. Kürtçe.....	67
D. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	75

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	Avrupa Konseyi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
BİMER	Başbakanlık İletişim Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DHİBRA	Dil Hakları İzleme Belgeleme ve Raporlama Ağı
Eğitim Sen	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
Eğitim-Bir Sen	Eğitimciler Birliği Sendikası
HDP	Halkların Demokrasi Partisi
İBR	İzleme, Belgeleme ve Raporlama
KİTA	Kültürel İncelemeler ve Toplumsal Araştırmalar Derneği
LGS	Liselere Geçiş Sınavı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
SDD	Seçmeli Dil Ders(ler)i
STK	Sivil Tolum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜKAB	Türkiye Kültürleri Araştırma Birimi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilime ve Kültür Kurumu
YDL	Yaşayan Diller ve Lehçeler

YÖNETİCİ ÖZETİ

1996 yılında kabul edilen Dil Hakları Evrensel Bildirgesi'nde açıkça belirtildiği üzere dilsel haklar insanın doğuştan gelen hakları arasındadır. Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmaların sayısı ve kalitesi Türkiye'deki dilsel çeşitlilik ile maalesef ters orantılıdır. Yirminci yüzyılda Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süresi sonrası Türkçe dışı dillerin inkarına dayalı milliyetçi dil politikaları bu çalışmaların her anlamda eksikliğindeki ana nedenlerden biridir. Ancak bu politikaların kısmen gevşediği belli dönemlerde diller hakkında çalışmaların sayısı artsa da insan haklarının bir parçası olarak dil haklarının aynı oranda ilgi görmediğini söyleyebiliriz. 1990lardan itibaren, özellikle 2015 öncesi AKP hükümeti döneminde yaşanan önemli 'açılım' ve kısmi demokratikleşme süreçlerinin parçası olarak karşımıza çıkan dilsel çoğulcu faaliyet ve üretim patlaması, bunda belirleyici rol oynayan sivil toplum aktörlerinin çabası ve AB uyum süreci sayesinde Türkiye'de dilsel çoğulluğu kısmen de olsa ortaya çıkarmaya adaydı. Bu sürecin önemli parçası olan hukuki ve idari düzenlemelerden birini de 'Yaşayan Diller ve Lehçeler' (YDL) adı altında Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı ortaokullarda (5-8. sınıflarda) seçmeli dil dersleri (SDD) verilmeye başlanması oluşturuyordu. Hem Türkçe-dışı Türkiye dillerinin resmen kabulü hem de tekçi ve inkarcı ulus inşa süre-

cinin en önemli kurumlarından MEB okullarında öğretilmesinin önünün açılması, aslında Türkiye'de yaşanan dil haklarıyla ilgili inkar ve hak ihlallerine karşı devrim niteliğinde bir adım olarak görülebileceği gibi, devletin zaten sahip olduğu anadilini öğrenme hakkını kullandırma yükümlülüğünü yerine getirmeye başlaması bağlamında 'normalleşme' sürecinin parçası olarak da görülebilir.

Bu kadar önemli bir hakkın ortaya çıkışı, mevzuatının oluşması ve uygulanması sürecini konunun bağlamı olarak dikkate alan bu rapor, içerik analizi üzerinden bu meselenin medyada nasıl ele alındığını ve anket üzerinden konuyla ilgili aktivistlerin bu konudaki algısını/ tavrını analiz ederken, diğer yandan bu dersleri veren öğretmenlerle yapılan mülakatlar aracılığıyla uygulamada karşılaşılan sorunları ve bunları aşma mekanizmalarını ele almaya çalışmaktadır. Devletin bizzat kendisinin sunduğu hakkı yeterince sahiplenmediğini ve hatta mümkün olduğunca görünmez kılarak bazen uygulanmasını engellediğini ortaya çıkaran bu rapor, aynı zamanda medyanın, aktivistlerin ve okullardaki sorumluların bu hakkın yeterince ve gereğince kullanılmamasında büyük sorumluluk sahibi olduklarını göstermektedir.

2012'den günümüze Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda Yaşayan Dil-

ler ve Lehçeler adı altında okutulan seçmeli dersler (MEB tarafından kullanılan isimlendirmeye ve alfabetik sırayla) şunlardır: Abazaca, Adigece, Arnavutça, Boşnakça, Gürcüce, Kurmançça, Lazca, ve Zazaca.

2021 Mayıs ve Haziran aylarında bu derslere giren öğretmenlerle Zoom üzerinden görüşmeler gerçekleştirdik. YDL'nin asıl yükünü üzerinde taşıyan öğretmenlerle yapılan görüşmeler aracılığıyla dersin işleyişini, uygulamadaki sorunları, bu sorunların aşılmasında kullanılan yöntemleri, Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki öğretmenlerin ortaklaştıkları ya da ayrıştıkları olguları anlamayı düşündük. Bu görüşmelerde ayrıca kendi kişisel hikayelerini ve tecrübelerini dinledik. Bu diller için sürecin nasıl geliştiğini raporumuzda okuyucuya aktarmaya çalıştık.

Anadilinde eğitim hakkı uluslararası hukuk tarafından korunan temel bir haktır. Bu normun bir çeşit yansıması olarak Türkiye'de gündeme alınan YDL seçmeli dersi bu evrensel hakkın gereklerini karşılamadığı gibi aslında hiçbir şekilde 'anadilinde eğitim' olarak görülemez. Bu sebeple bu derslerin açılması Türkiye'de azınlık dilleri üzerinde dil politikalarında iyileşme yönünde önemli bir adım olarak görülse de bu konuda yapılacak çok iş vardır. Bunların en önemlisi de yasal değişikliklerle anadili kavramının yeniden tanımlanması, Türkiye'deki tüm dillerin korunması ve desteklenmesi için gerekli duyarlığın gösterilmesi ve dünyadaki olumlu örneklerden yararlanarak anadilinde eğitim konusunda ciddi, sonuç verici ve kalıcı adımlar atılmasıdır.

ELECTIVE COURSES FOR 'LIVING LANGUAGES AND DIALECTS' IN THE SCHOOLS OF MINISTRY OF EDUCATION IN TURKEY FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS, ACTIVISTS AND MEDIA

As it is clearly indicated in the Universal Declaration of Linguistic Rights, which was adopted in 1996, the linguistic rights are one of the natural rights of a person. Unfortunately the number and the quality of the studies made on this topic are inversely proportional with the linguistic diversity of Turkey. One of the main reasons for the scantiness of these kinds of studies is the nationalistic language policies based on the denial of languages other than Turkish during the transformation period from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey in twentieth century. Even though the number of studies on languages increases when these policies partially relaxed, it is possible to say that linguistic rights as part of human rights did not draw similar attention. Linguistic pluralist activities and production boom beginning from the 1990s, especially as part of the significant "opening" and period of partial democratization during the JDP term of government before 2015, are candidates for uncovering the linguistic plurality in Turkey together with the effort of the non-governmental actors which has a determinative role and thanks to EU harmonization process. One of the legal and administrative arrangements, which is an important part of this process was the

introduction of the elective language courses (ELC) in the secondary schools (5-8. Grades) attached to Ministry of National Education (MNE) named as "Living Languages and Dialects" (LLD). Both the official recognition of Turkey's languages other than Turkish and the possibility of teaching them in the schools of MNE which is one of the most prominent institutions of monistic and rejectionist nation building process can actually be seen as a revolutionary step for the denial and violation of rights about linguistic rights in Turkey but also can be seen as part of a "normalization" process as the state starting to fulfill the obligation of teaching the mother tongue.

While this report considers the emergence of such an important right, the preparation of its legislation and process of its implementation, it analyzes how this issue is taken into account in the media via content analysis and the perception/positioning of the related activists through the survey and on the other hand, by the interviews made with the teachers giving these courses discusses the problems faced during its implementation and mechanisms to overcome them. This report reveals that the state does not embrace the rights that it grants itself

and preventing the implementation of it as making it invisible. At the same time, this report shows that media, activists and the principals of the schools has a great share for not using of it sufficiently and as required.

Since 2012 till today, elective courses under the name of Living Languages and Dialects in the schools attached to the MNE are Adige language, Abkhazian, Kurdish (Kurmanji and Zaza languages), Laz language, Georgian, Adyghe language (with Latin alphabet), Albanian, and Bosnian. We conducted interviews with the teachers via Zoom who give these courses in May and June 2021. Through the interviews with the teachers who carry the real burden of LLD courses, we thought about comprehending the functioning of the courses, problems in its implementation, the methods used to overcome these problems, the common and diverse matters that teachers encounter all over Turkey.

We also listened their personal stories and experiences. We tried to narrate how the process progressed for these languages in our report.

The right to mother tongue education is a fundamental right protected by international law. LLD elective courses in the Turkey's agenda do not meet the requirements of this international right and by no means can be considered as "mother tongue education." Even tough the opening of these courses can be seen as an important step for the amelioration of language policies for the minority languages in Turkey, there is plenty of work to do. The most important of them is the redefinition of the concept of mother tongue again, showing necessary awareness for the protection and support of all languages in Turkey and taking serious, fruitful and permanent steps for the mother tongue education by making use of the positive examples in the world.

LAZURİ 5

DOGURONİ MATERYALİ

LAZCA ÖĞRETİM
MATERYALİ

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Strateji Geliştirme Başkanlığı

7/58222

İSTANBUL MİLLETVEKİLİ M. SEZGİN TANRIKULU'NUN 7/58222 ESAS
NUMARALI YAZILI SORU ÖNERGESİNE İLİŞKİN BİLGİ

"İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi"nde seçmeli derslere ilişkin "Dil ve Anlatım" grubunda "Yaşayan Diller ve Lehçeler" seçmeli dersi yer almaktadır.

Adıgece ve Abazaca (Kiril Alfabesi); 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı 2012/153,

Lazca; 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı 2013/119,

Gürcüce 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı 2014/89,

Adıgece (Latin Alfabesi) 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı 2015/18,

Kürtçe (Kurmanca ve Zazaca);

5. Sınıf Öğretim Programı 2012/154,

6. Sınıf Öğretim Programı 2014/5,

7. Sınıf Öğretim Programı 2014/22,

8. Sınıf Öğretim Programı 2015/100,

Arnavutça 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı 2017/8,

Boşnakça 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı 2017/9 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Kararları doğrultusunda uygulamaya konulmuştur.

İlkokul ve ortaokullarda uygulanan "İlköğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi"nin Açıklamalar bölümünün 2 nci maddesinde; "Okullarda seçmeli ders uygulaması konusunda esneklik sağlanacak ve her okul yönetimi kendi imkânları doğrultusunda çizelgenin seçmeli dersler bölümünde yer alan azami 10 dersten bir grup oluşturacaktır. Öğrenciler, kendi okullarında okul yönetimi tarafından oluşturulan gruptan derslerini seçecektir." ifadesine yer verilmiştir. Bununla birlikte her öğretim yılının Ocak ayı içerisinde bir sonraki eğitim öğretim yılında okullarda okutulacak seçmeli derslerin seçiminde uygulanacak esas ve usullere yönelik okul müdürlüklerine detaylı açıklama gönderilmektedir. Açıklamalar doğrultusunda belirlenen tarihlerde okul müdürlüklerince seçmeli derslere yönelik gerçekleştirilen iş ve işlemler e-okul sistemine de işlenmektedir.

2021-2022 eğitim öğretim yılında; 20.265 öğrenci seçmeli Kürtçe (Kurmanca+Zazaca) dersini seçmiştir.

GİRİŞ

İnsan haklarının ayrılmaz parçası olan kültürel haklar arasında en başta gelen dilsel haklar (dil hakları) konusunda Türkiye’de yapılan çalışmaların sayısı ve kalitesi maalesef Türkiye’deki dilsel çeşitlilik/zenginlik ile ters orantılıdır. Osmanlı’dan devralınan çeşitliliğin ortadan kaldırılması gereken bir ‘sorun’ olarak görüldüğü yirminci yüzyılda yaşanan ulus-inşa sürecinde, Türkçe dışı dillerin varlığını bile inkâr eden, Lozan Antlaşması gereği varlığı kabul edilen Ermenice ve Rumca için de sadece engel ve zorluklar öngören tekçiliğe dayalı milliyetçi politikalar, bu konudaki çalışmaların niceliksel ve niteliksel eksikliği konusunda başat neden olabilir. Ancak bu politikaların görece gevşediği ‘ara dönemler’de diller hakkında çalışmaların sayısı artsa da insan haklarının bir parçası olarak dil haklarının aynı oranda ilgi görmediğini söyleyebiliriz. 1990lardan itibaren, özellikle 2015 öncesi AKP hükümeti döneminde yaşanan önemli ‘açılım’ ve kısmi demokratikleşme süreçlerinin parçası olarak karşımıza çıkan kültürel ve özellikle dilsel çoğul(cu) faaliyet ve üretim patlaması, bunda belirleyici rol oynayan sivil toplum aktörlerinin ve AB uyum sürecinin sonucu olarak Türkiye’de (yitip gitmesi umuduyla uzun süre perdelenen veya bastırılan) dilsel çoğulluğu kısmen de olsa ortaya çıkarmaya adaydı.

Bu sürecin önemli parçasını da ‘yaşayan diller ve lehçeler’ (YDL) adı altında Millî Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı

ortaokullarda (5-8. sınıflarda) seçmeli dil dersleri (SDD) verilmeye başlanması oluşturuyordu. Hem Türkçe-dışı Türkiye dillerinin resmen kabulü hem de tekçi ve inkârcı ulus inşa sürecinin en önemli kurumlarından MEB okullarında öğretilmesinin önünün açılması, aslında Türkiye’de yaşanan dil haklarıyla ilgili inkâr ve hak ihlallerine karşı devrim niteliğinde bir adım olarak görülebileceği gibi, devletin zaten sahip olduğu anadilini öğrenme hakkını kullandırma yükümlülüğünü yerine getirmeye başlaması bağlamında ‘normalleşme’ sürecinin parçası olarak da görülebilir. Sonuç olarak hak sahipleri de hak sağlayıcısı olarak devlet de bu kazanılmış hakkı “sahipsiz” bırakmış olsa da (Bkz.: <https://lazkulturderneği.org.tr/lazca-egitim>) kağıt üzerinde hâlâ geçerli olan bu hak, Türkiye Cumhuriyeti’nin dolaysız tabi olduğu uluslararası hukukta açık ve net olarak tanımlanmış kültürel haklar bağlamında dil haklarının ve anadilinde eğitim hakkının kısmen ve çekingen bir şekilde de yürürlüğe girmesi anlamına gelmektedir.

Bu kadar önemli bir hakkın ortaya çıkışı, mevzuatının oluşması ve uygulanması sürecini ele almaya çalışan bu rapor, içerik analizi üzerinden bu konunun medyada nasıl ele alındığını, anket üzerinden konuyla dolaysız ilgili aktörler olarak aktivistlerin bu konudaki algısını/ tavrını analiz ederken, bu dersleri veren öğretmenlerle yapılan mülakatlar aracılığıyla da uygulamada karşılaşılan

sorunları ve bunları aşma mekanizmalarını ele almaya çalışmaktadır.

Devletin bizzat kendisinin sunduğu hakkı yeterince sahiplenmediğini ve hatta mümkün olduğunca görünmez kılarak bazen uygulanmasını engel-

lediğini ortaya çıkaran bu rapor, aynı zamanda medyanın, aktivistlerin ve okullardaki sorumluların bu hakkın yeterince ve gereğince kullanılmamasında büyük sorumluluk sahibi olduklarını göstermektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

Kavramsal çerçeve bağlamında ilk olarak, sürekli birbiri yerine kullanılan ve aslında farklı betimlemeleri olan “dilsel çeşitlilik”, “çok-dillilik” ve “dilsel çoğulluk” kavramlarının kullanılmasını tartışmalıyız. “Dilsel çeşitlilik” ya da “çok-dillilik”, birçok farklı dilin belirli bir toprak parçası üzerinde aynı anda bir arada bulunmasını statik bir şekilde ifade eder. Bu iki ifade ne dillerin her birinin diğer dillerle olan karmaşık ilişkilerini ne de kendi içindeki çok boyutlu yapısını kapsamaz/açıklamaz. Bu kullanımlar, sosyal ve siyasal düzlemde tarih boyunca diller arasında (ve yine kendi içinde de) ortaya çıkmış çatışma/çakışmalardan uzak ifadelerdir. “Dilsel çoğulluk” ise birbirleriyle aynı anda var olmalarını ifade etmenin ötesinde birbirlerini etkileme, değiştirme, dönüştürme ve “diğeri” ile kurulan diyalektik ilişkiyi kapsamaktadır.

Bu raporun da konusunu oluşturan YDL seçmeli dil derslerinin “anadili öğretimi” kapsamında değerlendirilmemesi ve “Türkiye’de Konuşulan Diller” veya “Türkiye Dilleri” denilmemesi Türkiye’de inkâr edilemeyen dilsel çoğulluğun

resmen kabulü anlamına gelmektedir. Türkiye’de konuşulan diller, ‘yaşayan diller ve lehçeler’ veya ‘Türkiye dilleri’ kavramlarının herhangi birinin kullanımında sorun olmadığını söylemek mümkündür. Bu kavramlardan her biri, farklı bağlam veya konjonktürde farklı avantajlar ve dezavantajların farkındalığıyla tercih edilebilir. Nitekim SDD dersleri bağlamında YDL kavramsallaştırması anadili olmayanların da aldığı dersler olarak ve bir farkındalık yaratması açısından doğru bir tercih olarak görülebilir. Gelgelelim, tercih tartışması söz konusu olduğunda ‘Türkiye dilleri’ kavramsallaştırmasını tercih ettiğimizi belirtmeliyiz. Kısaca ifade etmek gerekirse, ‘Türkiye’de konuşulan diller’ deyince akla hemen, İngilizceyi de, Fransızca’yı da katabileceğimiz tüm diller anlaşılabilirliği gibi yatay düzlemde çeşitliliğin/çoğulluğun kabulü anlamına gelecek olan ‘Türkiye’de yaşayan diller ve lehçeler’ kavramsallaştırması bu dillerin Türkiye’ye aidiyetini göstermektedir. Diğer yandan ‘Türkiye dilleri’ kavramsallaştırması, iyelik ekleriyle (yine çoğul haliyle) birlikte farklı bir çağrışıma sahiptir: Türkiye’de konuş-

lan veya yaşayan diller değil de 'Türkiye dilleri' kavramının seçimi, bu dillerin her birinin (resmi dil olan Türkçe ve ikinci çoğunluk dili Kürtçe başta olmak üzere) diğer diller kadar Türkiye'ye ait olduklarını, yani Türkiyeli olduklarını daha çok ima etmektedir.

Özellikle Kürtçe söz konusu olduğunda kültürel ve dilsel haklar konusunda herhangi bir talep kolayca 'ayrılıkçılık', 'bölücülük' ve benzeri yaftalarla marjinalleştirilebilmekte veya kriminalize edilebilmektedir. Bu bağlamda Kürtçe dışındaki azınlık dilleri hakkında çalışmak veya hak talebinde bulunmak, hem devlet, hem çoğunluğu oluşturan Türkler hem de bizzat o dili konuşan topluluk içinde bir "öteki" kavramının yaratılmasına yol açabilmektedir. Bunun sonucunda ortaya çıkan, dil aktivistleri ve dil hakkı savunuculuğuna karşı linç kampanyalarına varan tepkisel tavır, ülkede var olan tekçi zihniyete dayalı hukuki ve militarist cendereden daha etkili olabilmektedir.

1990lardan itibaren yükselen hak mücadelesinin ve 2000lerde yaşanan demokratikleşme sürecinin sonucu olarak kısmen azalsa da halen dilde tekçiliğin ve yasaklılığın hakim olduğu, yani son zamanlardaki önemli kazanımlara rağmen çoğulculuğun halen hakim olmadığı bir ortamda, 2012 yılından itibaren yaşanan YDL kapsamında SDD dersi süreci, inkâr edilmez kazanımlara kaynak oluşturmaktadır: Önce resmi yazışmalara ve meclis kayıtlarına geçen, sonra yasal düzenlemelerle kanunlaşan ve en önemlisi tekçi ulusal söylemin üretimi ve yayılma merkezleri olarak görülebilecek okullara girmesi kültürel/dilsel çeşitlilik anlamında (bugüne kadar neredeyse herkes tarafından gör-

mezden gelinmiş) hayati önemde bir adımdır. Sosyal formasyon aşamasındaki çocuk yaşta öğrencilerin karşısına bütün meşruluğu, yasallığı ve resmiliği ile bu dillerin çıkması ihtimali bile hakim olan tekçi dil politikasında önemli bir gedik açılması anlamına gelebilecekken, uygulandığı zaman farklı alfabeler ve dillerde yazılmış ders kitapları, değişik dillerde müzik, tiyatro vb. faaliyetler aracılığıyla sadece okulda değil, öğrenciler sayesinde girdiği evlerde de görünürlüğünün mümkün olmasına, dolayısıyla (daha fazla) farkındalık, kabullenme ve meşruluk konusunda önemli sonuçlara yol açabilecektir.

Bu bağlamda, anadili dersi yerine YDL adıyla verilen SDD, pratikte görüldüğü üzere bir dilin öğretilmesinden ziyade o dile giriş niteliği taşıdığı için, Türkiye dillerinden birinin YDL adı altında seçmeli olarak verilmesi anadili öğretiminin farklı, ama onun kadar önemli bir amaca hizmet etmektedir. Herhangi bir bölgede yoğun olarak konuşulan bir azınlık dilini öğrenmek isteyen öğrenci veya çocuğunun öğrenmesini isteyen ebeveyn için YDL kapsamında verilen SDD eşsiz bir olanak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, hem genelde kültürel/dilsel çoğulluk hem de yaşanan yerin kültürü/dili konusunda farkındalık ve duyarlılık yaratma bağlamında bu dersler, alternatifi olmayan önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır. YDL kapsamında SDD uygulamasının izlenmesi, belgelenmesi ve raporlanması sırasında asla ihmal edilmemesi gereken konunun bu boyutunun, yasallaşma aşamasında YDL konusundaki düzenlemelerde ne kadar rol oynadığı ayrıca araştırılması gerekir.

Bu sürecin belki de en önemli aktörleri

olan öğretmenler ve (müdürler başta olmak üzere) okul yöneticileri için de bunların aynı oranda geçerli olduğundan yola çıkarken, rapor hazırlık çalışmasında merkeze oturan bu aktörlerin kendilerinin de hakim tekçi zihniyetle yetişmiş olmaları gerçeği unutulmamalıdır. Bu bağlamda, aslen epistemolojik bir kopuşa hizmet edebilecek bu değişimin/kazanımın muhataplarının sadece o dersleri veren öğretmenler değil, çevrelerindeki tüm öğretmenler olabileceği ve bu bağlamda daha kapsamlı bir dönüşümün mümkün olduğunu söylemek mümkündür.

YDL kapsamında verilen SDD hakkında yapılan izleme, belgeleme ve raporlama (İBR) çalışmasında, bu potansiyel dönüşümün ne kadar ve nasıl gerçekleştiği ile uygulamada karşılaşılan so-

runların bu dönüşümü nasıl engellediği de görülecektir. Ancak YDL sürecinin parçası olarak görülebilecek 'anadili öğretimi' kendi başına ele alınması gereken bir olgu olduğu gibi, bundan çok farklı bir olgu ve önemli bir kültürel/dilsel hak olan 'anadilinde eğitim' ile kesinlikle karıştırılmamalıdır. Bir ülkede yaşayan her yaşta insanın kendi anadilini öğrenme ve öğretmesinin önüne engeller konulması açık hak ihlali olduğu gibi, tam tersine bunların güvence altına alınması ve hatta mümkün kılması veya en azından kolaylaştırılması modern sosyal hukuk devletinin görevleri arasındadır. YDL kapsamında SDD bu konuda önemli bir adım olmakla birlikte, anadili öğretimi bunun çok ötesinde yasal ve idari düzenlemeler ve iktisadi ve siyasi faaliyetler gerektiren bir konudur.

2. Hukuksal Çerçeve ve Tarihsel Arka Plan

Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan dilsel çeşitlilik yeni bir ulus-devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti için bir zenginlik değil, daha çok bir 'sorun' olarak ele alınmıştır. Osmanlı'nın eşitlikçilikten uzak da olsa modern öncesi dönemin paradigmasında belirleyici olan kolektif kimlikler olarak dinsel grupları resmen tanıyan çoğulcu tavrı, dilsel çeşitlilik söz konusu olduğunda aynı şekilde çoğulculuktan kaynaklanıyordu. Aslen paradigma farkından kaynaklı olarak dilin siyasi işlevinin kategorik

olarak farklı olması (mevcut olmaması) nedeniyle sergilenen ve daha çok bu konuda ilgisizliğe/duyarsızlığa dayalı olan modern öncesi politikalar yerine, yine Osmanlı'da modernleşmeyle birlikte öncelikle ulus inşa sürecinde dile yüklenen (kültürel ve siyasi) yeni anlam ve işlev nedeniyle dil artık tekçiliğin en çok sergilendiği alanlardan biri oldu. Kültürel milliyetçilik aracılığıyla ulusun söylemsel inşası sürecinde, hem yeni anlam ve işlev yüklenerek sahiplenilen/yüceltilen dilin içindeki çeşitlilik hem

de diğer tüm dillerin varlığının yol açtığı çeşitlilik 'sorun' olarak görülmeye başlanmıştır. Nihai amaç olan ulus devletin kurulmasından sonra bu sorunu 'çözme-yi' en önemli amaçlarından biri olarak gören devlet, hukuki çerçeveden başlamak üzere radikal adımlar attı.

Çoğulluğun inkarı veya kuşaklar boyu süren asimilasyonu gibi yöntemlere dayalı olan bu tekçi adımlar, ülkede bir zenginlik olarak görülebilecek dilsel çeşitliğe yaklaşım ve bu bağlamda dil hakları konusunda halen devam etmekte olan sorunlu politikalara yol açmıştır. Bu politikalar, dilsel çeşitliliğin 'yönetilmesi' amacıyla uluslararası antlaşmalarda ve iç hukukta dil haklarını mümkün olduğunca sınırlayan, zamanla ülkeyi adeta 'diller hapisanesi' haline getiren düzenlemelerle gündeme gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri her temel konuda olduğu gibi azınlıklar ve azınlıklık dilleri konusunda ve özellikle bu bağlamda dil hakları konusunda Lozan Antlaşması'nı kurucu metin olarak kabul etmekte, Türkiye dilleri konusundaki söylemini, kavram tanımlarını ve dil politikalarını bu antlaşmanın ilkeleri üzerine kurmaktadır: Türkiye Cumhuriyeti'nde sadece Emeniler, Rumlar ve Yahudiler resmen azınlık olarak kabul edilmiş ve (popüler söylemde bazen 'Lozan azınlıkları' adı verilen) bu azınlıkların hakları ve sorumlulukları Lozan tarafından tanımlanmıştır. Her şeyden önce, bu yaygın klişenin doğru olmadığını, Lozan Antlaşması'nda azınlıkların grup adlarıyla değil, 'gayrimüslim azınlıklar' olarak anıldıklarını,

yani aslen dinsel azınlıkların söz konusu olduğunu ve bunun da Müslüman olmayanlar dinsel gruplarla sınırlı olduğunu belirtmek gerekiyor. Ancak böyle olsa bile, hakim yorumun Türkiye'de Müslüman olmayan diğer (daha küçük) inanç gruplarını görmezlikten geldiği gerçeği bir yana, konunun uzmanları tarafından dikkat çekildiği üzere, bu azınlık gruplarına tanınan haklar birçok kültürel ve dilsel hak da içermektedir. Yani dönemin Ankara Hükümetinin ısrarı üzerine 'gayrimüslim azınlıklar' kavramının kullanımı kabul edilmekle, yani sadece dinsel azınlıkları (sınırlı da olsa) kapsamakla birlikte, Antlaşma'nın ilgili maddeleri (Madde 37-44) detaylı olarak kültürel ve dil haklarını ele alır. Daha önemlisi, halen dil hakları önünde en büyük engel (bahane) olarak kullanılan Lozan Antlaşması'nın garanti altına aldığı dil haklarının, aslen dinsel gruplar dışında, her birey ve dört ayrı grup için de geçerli olduğu iddiasıdır.

Yıllardır değişik çalışmalarında Baskın Oran'ın dile getirdiği ve sonradan buna eklenen önemli çalışmalarla desteklenen bu iddiaya göre 1) Türkiye'de oturan vatandaş olmasa da her birey, 2) tüm Türkiye vatandaşları, 3) Türkçeden başka bir dil konuşan Türkiye vatandaşları ve 4) Müslüman olmayan Türkiye vatandaşları. Sonuncu grup için daha çok ibadet, vakıf ve dini eğitim hakları söz konusu olmakla birlikte, diğerleri için özellikle günlük hayatta, mahkemelerde ve eğitimde kendi anadillerini kullanabilme hakkı söz konusu olmaktadır. İnançsal/hakların mevcut grup

ve kapsam açısından sınırlı tutulduğu ve daha sonra uygulamada sürekli Lozan azınlıklarına dahi sürekli sorun çıkarıldığı bir gerçekliktir, ancak diğer yandan Lozan Anlaşması, dilsel azınlıklar ve dil hakları söz konusu olduğunda, tamamen kısıtlayıcı ve özgürlükler karşıtı anlayışla ve yorumla, demokratikleşme ve hakların yaygınlaşması önünde engel olarak en büyük engel olarak kullanılabilmektedir.

Elbette, her halükarda, uluslararası hukuki metinlerde garanti altına alınan dil hakları evrensel değerler ve (kanuni olmasa da) meşru haklar olarak kabul edilerek, yoklukları ve (uluslararası hukuki çerçevede) ihlalleri hak izleme, belgeleme ve raporlama faaliyetlerinin önemli bir boyutunu oluşturur. Herhangi bir ülkenin kanunlarında (iç hukukta) çizilen çerçeveden bağımsız olarak herhangi bir (evrensel) insan hakkı ihlali, uluslararası hukuk çerçevesinde ve ilkesel düzlemde izlenebilir.

Dil hakları söz konusu olduğunda devletin dilinin Türkçe olduğunu en başta, 3. Maddede ilan eden 1982 anayasasında, hakları tanımlama veya (sınırlarıyla birlikte) hak tanıma ve güvence altına alma anlayışı yerine sert bir yasakçılık anlayışı sergilendiği, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüyle ilgili 26. Maddede ve "kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz" denilen 28. Maddede açıkça görülmektedir. Nitekim raporumuzun konusuyla dolaylı ilgili olan eğitim dili konusunda anayasanın 42. maddesi, asıl amacın bir hakkın tanımlanması ve garanti edilmesi değil, sınırlandırılması,

daha doğrusu yasaklama olduğunu açıkça göstermektedir: "(...)Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır." Bu anlayış, Türkçe dışındaki anadillerinde eğitiminin önünü zaten kapattığı gibi, o dillerin öğretilmesi önüne de engel koymaktadır.

İlgili diğer uluslararası belgelere örnek oluşturan bu söylem, 1966 yılında imzaya açılıp 1976 yılında yürürlüğe giren BM Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin de aynı maddesinde karşımıza çıkarken, 1953 yılında yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 26. Maddesinde, ayrımcılığa karşı daha açık bir dille yer almıştır. 2005 yılında yayınlanan bu sözleşmeye 12 Numaralı Ek Protokol, dil kaynaklı olanlar da dahil her türlü ayrımcılık konusunda daha açık ve net bir dil kullanılmıştır:

Yasayla düzenlenen herhangi bir haktan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, bir ulusal azınlığa mensup olma, mülkiyet, doğum ya da diğer statüler gibi herhangi bir temelde ayrımcılık yapılmaksızın, güvence altına alınacaktır. (Madde 1.1)

Diğer yandan 1995 yılında kabul edilen Avrupa Konseyi (AK) Ulusal Azınlıkların

Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme (Kısaca Çerçeve Sözleşme olarak da anılmaktadır), daha önsözünde “Çoğulcu ve gerçekten demokratik bir toplumun, sadece ulusal azınlığa mensup her ferdin etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliğine saygı göstermekle kalmayıp bu kimliğin dile getirilmesi, korunması ve geliştirilmesi için elverişli şartlar oluşturulmasını da sağlaması” gerektiğini belirterek dilsel kimlik referansı ile bu söylemi bir adım ileriye götürmüştür.

1992 yılında yayınlanan, kısaca (Birleşmiş Milletler) Azınlık Hakları Bildirisi olarak bilinen ve toplam dokuz maddeden oluşan “Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlığa Mensup Kişilerin Hakları Üzerine Bildiri”, içeriği ve söylemiyle 1990lar sonrası yeni (ulus-devlet sınırlarının ve gücünün aşındığı) paradigmanın iyi bir temsilcisidir. Bu paradigmaya uygun olarak BM azınlıklar özel raportörlerinin hazırladığı raporlar dünyada dil hakları mevzuatı ve uygulamaları konusunda en nemli referanslarından birini oluşturmaktadır. Bu konudaki önemli gelişmenin diğer bir örneğini oluşturan 1992 tarihli ve 1995 tarihli Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi dil hakları konusunda eşitliği yükseltirken, gelişmenin doruğunu oluşturan 1995 tarihli Avrupa Konseyi Bölgesel ve Azınlık Diller Şartı ise konuyu sadece azınlık hakları bağlamında değil, teritoryal haklar bağlamında da ele alarak üye olmaya aday devletler ve hatta bazı üye devletler için yeni bir eşik olmuştur.

Yukarıda kısaca özetlenen uluslararası çerçevede devlet için bağlayıcı nitelikte olan hak sağlama ve kullandırma sorumluluğunun önünde en önemli engel, karar verici siyasi ve özellikle idari aktörlerin uygulama sürecinde ayak dirmesi ve hatta bu hakkın kullanılmasını gayri kanuni bir şekilde engellemesi olabilir. Ancak yukarıda göstermeye çalıştığımız üzere, bizzat ulusal mevzuattaki kısıtlamalar, başka bir deyişle uluslararası hukukla ve özellikle bunun çoğulcu ruhuyla uyumlu olmayan, azınlıklar için ayrımcılık niteliği taşıyan ulusal mevzuat da bunda önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye için bağlayıcı olması durumunda bu hakların daha yaygın ve etkili kullanımını sağlayacak uluslararası hukuki metinlere konulan çekinceler aracılığıyla uygulanan sınırlamaların gerekçesi, daha doğrusu bahanesi bizzat Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olabilmektedir. Oysa yine Anayasanın 90. Maddesi gereği, koşulsuz ve açık şekilde bağlayıcı olan uluslararası sözleşmeler, ayrımcılığı açık ve kesin şekilde yasaklamaktadır.

Dil hakları bağlamında, anadili Türkçe olmayanlar (ve konumuz bağlamında çocuklar) için yaşamın her alanında ve özellikle eğitimde açıkça ayrımcılık anlamına gelen hukuki çerçevenin, imzalanan uluslararası sözleşmelere çekinilmesi için bahane olarak kullanılması, “uluslararası hukukun üstünlüğü” temel ilkesine aykırıdır. Diğer yandan, çekince konulması ve hatta sözleşmenin imzalanmamış olması bu hakkın kullandırılmaması yükümlülüğü konusunda muafiyet sağlamaz.

3. Rapor Çalışmamız Hakkında

Türkiye’de 2012’den bu yana işlenmekte olan YDL seçmeli dersi üzerine yeterli çalışma yapılmadığına önceki çalışmamızda değinmiştik. (Bülent Bilmez & İrfan Çağatay, *Sahipsiz Bir Hak. Dil Hakları Bağlamında Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Dersi: Lazca Örneği* (2012-2021), İstanbul: Laz Kültür Derneği, 2020. <https://lazkulturderneği.org.tr/lazca-egitim>) Ekip olarak hazırladığımız Lazcaya odaklanan seçmeli derslerle ilgili bu raporumuzun hazırlık sürecinde YDL kapsamına girmiş diğer diller hakkında da veri toplamaya ve bağlantılar kurmaya gayret ettik. Nitekim Ocak 2021’de gerçekleşen tercih süreci ve pandeminin YDL üzerine etkisi gibi konularda görüşmeler yaparak notlar aldık. Bütün bu hazırlıklar bizi seçmeli dil dersleri hakkında daha kapsamlı olacak bir çalışmaya yönlendirdi.

Çalışmamızı planlarken zaten güçlü olan öğretmen ve aktivistlerle ilişkimizi en iyi şekilde değerlendirmenin yanı sıra 2012’den bu yana yazılı ve elektronik medyada bu derslerin ele alınıp biçimlerine de medya taraması aracılığıyla raporumuzda yer vermeyi uygun bulduk. Aşağıda ele alınacak olan bu taramanın sonuçları, sürecin tarafları olan siyasi eğilimlerin YDL’ye ve genelde anadili sorununa bakışını anlamamıza yardımcı olmuştur.

YDL’nin asıl yükünü üzerinde taşıyan öğretmen görüşmeleri aracılığıyla sürecin iç işleyişini, seçmeli dil derslerinin içeriğini, uygulamadaki sorunları, bu sorunların aşılmasında kullanılan yöntemleri ve Türkiye’nin çeşitli yerlerindeki öğretmenlerin ortaklaştıkları ya da ayrıştıkları olguları anlamaya çalıştık.. Bu maksatla Adigece, Arnavutça, Boşnakça, Gürcüce, Kurmançça, Lazca ve Zazaca öğretmenlerle görüştük ve kendi kişisel hikayelerini ve tecrübelerini dinledik.

Ayrıca yıllardır aynı ağ içinde yer aldığımız, Türkiye’de azınlık dilleri ve dil hakları konusunda çalışan ve konuyla ilgili en duyarlı ve bilgili kesimi oluşturan araştırmacılar ile aktivistler arasında gerçekleştirdiğimiz bir anket aracılığıyla, YDL konusunda bu çevrelerdeki algıyı ve tavrı göstermeyi amaçladık.

Bu çalışmada, farklı Türkiye dilleri hakkında kullanılan farklı isimlendirmelerden (isim tercihlerinden) herhangi birini diğerinden üstün tutmadan ve karmaşık dil-lehçe tartışmalarına girmeden, tamamen pratik nedenlerle YDL SDD kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kullanılan ‘Kurmançça’, ‘Adigece’ gibi dil isimleri kullanılmıştır.

**A. YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER SEÇMELİ DERSİ
ve ÖĞRETMENLER**

1. SAHAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2012'den günümüze Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda Yaşayan Diller ve Lehçeler adı altında okutulan seçmeli dersler (MEB tarafından kullanılan isimlendirmeye ve alfabetik sırayla) şunlardır: Abazaca, Adiğece, Arnavutça, Boşnakça, Gürcüce, Kurmançça, Lazca, ve Zazaca.

2021 Mayıs ve Haziran aylarında, bu dersleri veren öğretmenlerle zoom üzerinden görüşmeler gerçekleştirmek üzere randevular almaya başlanmış, bu maksatla YDL kapsamındaki Kurmançça, Zazaca, Adiğece, Lazca, Gürcüce, Arnavutça ve Boşnakça derslerine giren öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ne yazık ki dokuz yıllık zaman zarfında Abazaca dersi sadece bir dönem açılabilmiş, bu derse giren Abazaca öğretmenin Akçakoca'da yaşaması ve zoom gibi dijital iletişim araçlarını kullanamamasından ötürü kendisiyle görüşme gerçekleştirilememiştir.

Araştırmamızda Latin harfli Adiğece derslerinin sadece Tokat'ın Erbaa ilçesinde, kısa süreliğine açıldığı öğrenilmiş, derse giren öğretmenle mülakat için ilişki kurulduysa da öğretmen görüşmek istememiştir. Bu iki eksikle birlikte diğer öğretmenlerle çok yararlı toplantılar gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler, elbette izin alınarak, kaydedilmiş; bu kayıtlar daha sonra deşifredilerek rapordaki kullanılabilecek bir formata dönüştürülmüştür.

Toplam 624 dakika görüşme gerçekleştirdiğimiz 7 öğretmen, Türkiye'nin farklı illerinde (Artvin, Bingöl, Kayseri, Muş, İstanbul, İzmir, Rize) yaşamaktadır ve farklı meslek ve branşlardandır. Öğretmenlerden biri hariç hepsi özelde ya da MEB bünyesinde öğretmenlik mesleğini ifa etmektedirler (Matematik, Tarih, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Sınıf öğretmeni). Bir öğretmen ise üniversitenin Basın-Yayın bölümünden mezun olmuş, ücretli olarak Arnavutça ve Boşnakça derslerine girmektedir. Görüşülen öğretmenlerin 6'sı erkek, biri kadındır.

YDL kapsamında sadece Kurmançça ve Zazaca dersi öğretmenleri bu dillerin öğretmeni olarak kadrolu atanmışlardır. Bununla birlikte bizim görüştüğümüz öğretmenlerden biri hariç hepsi aslen bu dersin öğretmeni olmayıp, okullarında başka bir dersin öğretmeni olarak çalışmakta ve söz konusu dil derslerini ek ders olarak vermiştir. Bunlardan biri bu arada KHK ile okuldan uzaklaştırılmış olup hukuki mücadelesi halen devam etmektedir. Sadece bir öğretmen ücretli öğretmen olarak bu derslere girmektedir.

Rapor için görüşülen yedi öğretmen, daha önceki YDL çalışmalarımız vesilesiyle ya şahsen ya da çalıştığı STK üzerinden önceden irtibat halinde olduğumuz öğretmenler olup, çalışmaya gönüllü olarak dahil

olmuşlardır. Rapor kapsamında görüşülen öğretmenlerin isimlerinin anonim kalmasını sağlamak amacıyla isimleri raporda kullanılmamıştır. Nitekim öğretmenlerin kimliğini belli edebilecek bilgilere/olgulara (köy adı, okul adı, şahıs adı vs.) raporda yer verilmemiştir.

Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşanan süreçler her bölgenin kendine has yerel dinamikleri, anlayış ve yaşam biçimleri, yerel politik yaklaşımlar mülakatlarda kendini göstermiştir. Bütün bu bölgelerde YDL derslerinin birbirine benzer olduğu kadar farklı süreçler ve olgular da barındırdığı gözlemlenmiştir.

Bazı bölgeler için ikincil olan sorunların, bazı bölgelerde birincil konuma geldiği görülebilmektedir. Örneğin Arnavutça, Boşnakça ya da Lazca konuşulan illerde dersi seçecek dil bilen öğrenci neredeyse hiç yokken, Kurmançça ve Zazaca konuşulan illerde bazı öğrencilerin neredeyse Türkçe bilmemeleri söz konusu olabilmektedir. Bazı diller için ciddi politik riskler taşıyan seçmeli derslerin bazı diller açısından bu riski taşımadığı gözlemlenmiştir. İşte bütün bu süreçleri tek tek diller ve öğretmenler bağlamında sırasıyla ele alacağız.

Dil	Öğretmen	İl	Tarih	Süre (dk)	Meslek/Branş	Aktif Dönem	Cinsiyet
Abazaca	Öğretmen Abazaca
Adiğece	Öğretmen Adiğece	Kayseri	23.05.2021	103	Matematik Öğretmeni	2013-2015 ve 2017-18	E
Arnavutça	Öğretmen Arnavutça	İzmir	05.06.2021	56	Basın-Yayın Mezunu	2018-2021	K
Boşnakça	Öğretmen Boşnakça	İstanbul	25.05.2021	56	Tarih Öğretmeni (Özel Okulda)	2017-2018	E
Gürcüce	Öğretmen Gürcüce	Artvin	28.05.2021	83	Sınıf Öğretmeni	2014-2018	E
Lazca	Öğretmen Lazca	Rize	12.05.2021	116	Sınıf Öğretmeni	2013-2015	E
Kurmançça	Öğretmen Kurmançça	Muş	11.05.2021	128	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	2013-2015	E
Zazaca	Öğretmen Zazaca	Bingöl	31.05.2021	82	Türkçe Öğretmeni	2018-2019	E

Şekil 1: Görüşülen öğretmenler

2. YDL KAPSAMINDAKİ SEÇMELİ DİLLER

i. Kurmançça

2012'de başlayan YDL kapsamında Kurmançça seçmeli dersi halen Türkiye genelinde en çok tercih edilen YDL dersidir. MEB'in açıklamasına göre 2019-2020 eğitim yılında YDL (Kurmançça+Zazaca) dersini tercih eden öğrenci sayısı 21.592 kişi olmuştur. Aynı yıl 26.471 adet Kurmançça+Zazaki ders kitabı dağıtılmıştır.¹ Bu ders tercihlerinin ve dağıtılan kitapların önemli bir kısmını Kurmançça dersi oluşturmaktadır.

2013-2014 eğitim yılında Muş'ta bu dersi vermiş olan ve KHK ile öğretmenlikten uzaklaştırılan Kurmançça öğretmeni ile yaptığımız görüşmede öğretmenin dersin tercihinden işlenişine, okul yönetimi, öğrenci, veli ve diğer unsurların görüş ve tepkilerini anlamaya çalıştık. Ancak sonuçta daha çok öğretmenin kişisel deneyimine odaklandığımız bir görüşme gerçekleştirildi.

YDL seçmeli dersi Kurmançça öğretmeni 2012 yılında Muş merkeze bağlı bir ortaokulda Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak kadrolu atanmıştır. Çocukluğundan beri anadiline ilgisi bulunan öğretmen 2013'te Muş Alparslan Üniversitesi'nde Kürdoloji bölümünde lisansüstü eğitimine başlamıştır. Muş'ta bir grup arkadaşıyla birlikte Kürtçe üzerine yoğunlaşan KurdiDer adlı bir dernek kurmuş olan öğretmen, bu

dernekte 4-5 yıl boyunca Kurmançça dersi vermiş, bir taraftan da Muş Kürdoloji'ye devam etmiştir. KHK ile öğretmenlikten uzaklaştırıldıktan sonra, hem maddi imkansızlıklar hem de bölümdeki hocaların "bize karşı cephe almaları, yani kendi öğrencilerini sahiplenmemeleri" yüzünden yüksek lisansı bırakmıştır. Bununla birlikte son 10-11 yıldır çeşitli yerlerde, çeşitli vesilelerle Kürtçe dersleri vermiştir. MEB'de YDL seçmeli dersi sürecinde 2013-14 ve 2014-15 eğitim-öğretim yıllarında da aynı şekilde Kurmançça dersi vermiştir.

Kurmançça öğretmeni YDL Kürtçe dersinin ilk gündeme geldiği dönemde aktörlerin temkinli olmakla birlikte sürece dahil olmak konusunda istekli olduklarını, özellikle Kürtçe bilen öğretmenlerin ek ders ücreti alabilmek için Kürtçe öğretmenliğine başvurduklarını belirtiyor.

Süreçte daha çok olumlu tepkiler aldığını, ancak olumsuz bir takım tutum ve gelişmelere de şahit olduğunu aktaran Öğretmen, çalıştığı okulun oldukça heterojen bir köy okulu olduğunu; Şark Islahat Planları kapsamında kurulan köyde Çerkesler, Araplar, Çeçenler ve Kürtlerin iç içe yaşadığını belirtiyor ve şöyle devam ediyor:

"Köyün bir kesimi de seçmeli ders olayına karşıydı. Benim öğrencimin babası, beni BİMER'e şikayet etti.... MHP'li aileler kesinlikle çok sert bir şekilde karşı çıkıyorlar, hem il Milli Eğitim'e şikayet ediyorlar, hem de BİMER'e şikayet ediyorlardı."

Kurmançça öğretmeni ders seçimleri konusunda en çok engel çıkaranların okul idaresi olduğunu ifade etmiştir. Okul müdür ve müdür yardımcısının

¹ T.C. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Van Milletvekili Murat Sarısaç'ın 7/40003 Esas Numaralı Yazılı Soru Önergesine İlişkin Bilgi, 08/03/2021 <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7-40003sgc.pdf> Son Erişim Tarihi 24.07.2021

Kürt olmasına rağmen Kürtçe dersler konusunda isteksiz olduklarını şu şekilde aktarmaktadır: "Yani ilk yıl biraz daha rahattı, okul idaresi de bir şeye müdahale etmedi, istememelerine rağmen çok da müdahil olmadı. Yani çocuklar istiyorsa tamamıdır." Öğretmen, şöyle devam etmektedir:

"Benim okul idarem mesela müdürüm de müdür yardımcım da ikisi de Kürt'tü. Hatta müdürüm o köylüydü. Müdür yardımcım da Muşlu, Muş'un Bulanık ilçesinden. Müdür yardımcım müdürüme göre biraz daha şeydi, bu konularda biraz daha cesaretliydi. Fakat okul müdürü, hatta en son yılda şöyle bir şey oldu. Biz öğretmenler odasındayken müdür şey demişti, herkes bir beş dakika geç girecek. Tamam dedik, iyi, biz de çay sigara yaparız falan. Sonra gittik. Sınıfa girdim, benim dersim de altıncı sınıflara gittim. Sınıfa girer girmez XXXX diye bir öğrencim vardı. Çünkü XXXX, babası annesi ana dile çok önem veren ve başarılı bir öğrenci, dedi ki, öğretmenim, müdür bırakmadı, biz Kurmanci'yi seçelim. Çünkü müdür... Ben de döndüm kapı açık müdür yardımcısının odası karşımda, çok sert tartıştık. Tabi tekrar formu aldım. Tekrar çocuklara dağıttım."

Öğrencilerinin hepsinin Kurmanççayı gündelik hayatta aktif olarak kullandıklarını belirten Kurmançça öğretmeni, diğer derslerde başarısız olan bazı öğrencilerin Kurmançça dersinde özgüven kazandıklarını, çünkü anadillerini iyi bildikleri için derste de başarılı olduklarını, bunun da özgüvenlerini arttırdığını belirtiyor.

Kurmançça öğretmeni MEB'in kitaplarını ana materyal olarak alıp kullanmış, ancak ders kitaplarını yetersiz bulmuştur. Diğer kurum ve kişilerin hazırladığı Kurmançça ders kitaplarını da incelemiş, onların da bazı bölümlerini zaman zaman kullanmış, ama çoğu zaman

kendi materyallerini geliştirmiştir.

Kendisi de Eğitim-Sen (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası) üyesi olmakla birlikte, muhalif bir Eğitim-Sen'li olduğunu belirten öğretmen, "yıllarca anadili meselesini kendisine felsefe haline getirmiş, dert edinmiş bir sivil toplum kuruluşu" olarak tanımladığı Eğitim-Sen'in genel anlamda, Kürt siyasi hareketiyle birlikte hareket ettiğini, bu sebeple YDL derslerine yönelik olumsuz bir tavır takındığını düşünüyor ve şöyle devam ediyor:

"Ama Eğitim Sen'in içinde gerçekten eğitimci gözüyle bu işe bakan, evet, bu bir oyun olabilir, bu bir siyasi araç olabilir, oy almak için iktidar bunu yapabilir, Devlet bunu yapabilir, fakat biz bir çocuğun anadile olan sevgisini beşinci sınıfta, altıncı sınıfta, anadil sevgisini aşılsak eğer birkaç kelime öğrenirse bu bizim için çok ciddi bir kazanımdır. Bu çocuk sonraki süreçte de muhakkak devam edecektir, gibi tartışmalar yürütmek zorunda kalıyorduk. Yani Eğitim Sen'de sürekli, her yerde birlikte olduğumuz yönetimdeki arkadaşımızla bunun kavgasını veriyorduk."

Karşılaştığı tepkilerden biri "benim temel hakkım olan bir şey bana bir seçenek olarak sunulamaz" şeklinde iken diğer bir tepkinin de "yani benim çocuğum mühendis olduğunda, işte öğretmen olduğunda ya da ne bileyim hayatını idame edebilmesi için ... yani işine yarayacak mı gerçekten" şeklinde olduğunu belirtiyor.

Kurmançça öğretmenin deneyimine göre, derslerin seçilmesi, sınıfların oluşturulması konusunda en çok problem çıkaran, okul idaresi olmuştur. Bununla birlikte velilerden de bazı olumsuz tepkiler almıştır. Bir velinin kendisini şikâyet ettiğini, okul müdürünün veliyi ikna etmek için resmi yazıyı ve Ankara'dan gönderilen ders kitaplarını göstermek zorunda kaldığını, veliyi zor ikna ettiklerini anlatmıştır.

Velilerde "ne işe yarayacak" düşüncesinden başka, "bu ders çocuğumun ileriki hayatında olumsuz bir iz bırakır mı, çocuğum, ailem fişlenir mi?" kaygısının da olduğunu belirterek, bu kaygıyı sadece veli ve öğrenci için değil, öğretmen için de haklı bulmaktadır.

Bir velinin kendisini uyardığını belirten öğretmen bu görüşmeyi şöyle aktarmaktadır:

"Biz bu sistemi biliyoruz diyor. Bugün bize ikram edilen şey yarın bize geri dönüş olarak önümüze çıkarılabilir. [...] Şu an süreç çok iyi ama dört yıl sonra, beş yıl sonra kimse bana bunun garantisini veremez, benim çocuğum bu dersi seçtiği için bütün eğitim öğretim hayatı boyunca dosyasında yer alacaktır, diyor ki ileride başına bela olabilir gibi kaygılar var."

Kurmançça öğretmeni benzer bir uyarıyı kendi babasının da yaptığını "Bak sen bu dersi veriyorsun, sen devleti tanımıyorsun. Devlet susar, izler, not eder. Günü gelir tokadını yapıştırır." cümlesiyle aktarıyor. Halkın devlete güven konusunda çekinceleri olduğunu, YDL dersinde de geçmişten gelen bu güvensizliğin etkili olduğunu aktaran öğretmen şöyle devam ediyor:

"Biz bu ülkede yaşıyoruz diyor, yani diyor ki ben seksenleri gördüm diyor, benim babam diyor, benim dedem diyor, çok daha öncesini gördü diyor. Evet arada birkaç yıl böyle bir

iyi bir ortam olmuştur, fakat diyor yarın öbür gün benim çocuğum dosyasında yer alacak. Çocuğun abileridir, ablalarıdır, okuyanlar herkes bu işten etkilenebilir. Bu şekilde kaygısı olup çekimser kalan ya da ikinci yıl dersi almaktan vazgeçen, biraz siyasi atmosferin biraz kötüye gittiğini fark edip ona göre vazgeçen veliler de vardı. Çocuğuna dersi aldırmanın da vardı."

Öğretmen, günümüzde yaşadığı süreci değerlendirince onlara hak verdiğini ve YDL sürecine dahil olmakla hata yaptığını düşünmektedir:

"Şu anda benim yani geldiğim kafa olarak, şu anda olsa ben seçmeli derse girer miyim, girmem. Destek verir miyim, destek vermem. Ne yazık ki, maalesef, buna karşı olan kitle, evet, buna karşı olan kitle haklı çıktı."

Kurmançça öğretmenine göre bu süreç "Kürt öğretmenin, Kürt velisinin, Kürt öğrencinin deşifre edilme haline dönüştü". Sürece dahil olan kişilerin fişlendiğini belirten öğretmen "Ciddi anlamda anayasal hukuki bir güvence olmadığı sürece" bu derslere bir daha dahil olmayacağını belirtiyor: "Ben Milli Eğitim'e döndüğüm zaman, evet dışarıdaki hayatımda benim anadilindeki okularım, bilimsel çalışmalarım devam edecek, ama sistemin içindeki bir çalışmaya asla dahil olmam."

Yeni Akit, 06.11.2013

Diyarbakır'da rağbet dinî bilgilere

DIYARBAKIR

Diyarbakır'da 2013-2014 eğitim öğretim yılında 5. ve 6. sınıflarda okuyan yaklaşık 75 bin öğrenciden 28 bin 760'ı "Matematik Uygulamaları", 26 bin 315'i "Peygamber Efendimiz'in Hayatı", 24 bin 655'i "Kur'an-ı Kerim", 17 bin 623'ü "Yabancı Dil", 13 bin 23'ü ise Kürtçe'nin de yer aldığı "Yaşayan Diller ve Lehçeler" dersini tercih etti.

Diyarbakır öğrenciler zorunlu eğitimi 12 yıla çıkararak kanun kapsamında yeniden düzenlenen ve pek çok yeniliği içeren 4+4+4 eğitim sisteminde geçen yıl sayısı artıran seçmeli ders konusunda bu yıl da tercihini yaptı.

Talim Terbiye Kurulu'nca belirlenen müfredat doğrultusunda 5. ve 6. sınıfta okuyan öğrenciler eğitim öğretim yılı boyunca haftada 2 saat tercih

ettikleri derste eğitim görme imkanı buluyor.

Öğrencilerin seçmeli ders tercihlerini değerlendiren İl Millî Eğitim Müdürü Mehmet Hadi Açıbaşı, öğrencilerin geçen yıl olduğu gibi bu eğitim öğretim yılında da kendi iradeleri ile seçmeli ders konusunda tercihini yaptığını söyledi.

Açıbaşı, sisteme kayıtlı diğer 5. ve 6. sınıflarda okuyan 75 bin öğrencinin yüzde 20'ye yakını "Yaşayan Dil ve Lehçeler" dersini tercih ettiğini belirterek, öğrencilerin en çok tercih de buldukları 5 derse ilişkin ise şu bilgileri verdi: "Öğrencilerimizin 28 bin 760'ı 'Matematik Uygulamaları', 26 bin 315'i 'Peygamber Efendimizin Hayatı', 24 bin 655'i 'Kur'an-ı Kerim', 17 bin 623'ü 'Yabancı Dil', 13 bin 23 öğrenci ise Kürtçe'nin de yer aldığı 'Yaşayan Diller ve Lehçeler'i tercih etti."

Diyarbakır'da bu yıl 5. ve 6. sınıfta okuyan 75 bin öğrenciden 28 bin 760'ı "Matematik Uygulamaları", 26 bin 315'i "Peygamber Efendimiz'in Hayatı", 24 bin 655'i "Kur'an-ı Kerim", 13 bin 23'ü ise Kürtçe'nin de yer aldığı "Yaşayan Diller ve Lehçeler'i tercih etti.

ii. Zazaca

Zazaca öğretmeni Bingöl'ün Genç ilçesinde aslen Türkçe öğretmenliği yapmaktayken, 2018-19 eğitim öğretim yılında açılan YDL Zazaca derslerine de girmiştir. Bingöl Üniversitesi'nde Zazaca üzerine yüksek lisans yapmaktadır.

Politik yaklaşımların dersin seçilip okullarda okutulmasında çok belirleyici olduğunu belirten öğretmen, sahada en çok karşılaştığı tepkinin, "Bir insanın anadili seçmeli ders olur mu?" şeklindeki itirazlar olduğunu, buna bağlı olarak Kürt Politik hareketinin ve Eğitim Sen gibi söz birliği içerisindeki kurumların derslere yönelik alenen olumsuz bir tutum takındıklarını belirtiyor. Özellikle bir dönem öğretmenlik yaptığı Hakkari'deki izlenimlerini şöyle aktarmaktadır:

"Hakkari'de şunu net bir şekilde söyleyebilirim, Eğitim Sen'in bu işte, yani daha önde olması gerekirken arka planda kalması, hatta karşı çıkması. Benim de akıl sır erdiremediğim bir şey. Oysaki Hakkari'den arkadaşlar, Mardin Artuklu Üniversitesinde Kürtçe okuyorlardı. Yani hiçbir şey istemeseniz bile kendi üç dört çocuğunuzun ekmeği için dahi, ekmeği için, madem ekmeğe çok önemli diyoruz, bizim için kutsal. Ekmeği için dahi insan bunu istemez mi? Ya da yüz öğrenci arasından iki öğrencinin kendi anadil bilincine ulaşabilmesi için tarihi olur, sosyolojik olur, psikolojik.

Fark etmiyor. Kendini geliştirmesi, insanlarına hizmet etmesi için çaba insan göstermez mi? Ben buna üzuldüm. Yani orada çok farklı bir sosyolojik yapı vardı. Arkadaşlarımın tümü devrimci ama bir gün onların Kürtçe bir kitap okuduğuna, Kürtçe bir gazete okuduğuna, Kürtçe bir şiir okuduğuna..."

YDL dersine daha olumlu yaklaşılana Bingöl'de ise "iyi niyetli ya da art niyetli" olarak "din konusu ile dil konusunun" karşı karşıya getirilmek istendiğini belirten Zazaca öğretmeni, Bingöl'deki bazı camilerde seçmeli ders olarak Peygamber Efendimizin Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Siyer derslerinin seçilmesine dair cumalarda vaazlar verilmiş olduğunu, bu tavrın doğru olmadığını altını çizerek belirtiyor.

YDL dersinin seçiminde velilerin ne derece etkili olduğunu sorduğumuz Zazaca öğretmeni özellikle köyden gelen öğrencilerin velilerinin ders seçimlerinde bütün inisiyatifi okul yönetimine bıraktığını, bu sürece neredeyse hiç dahil olmadıklarını belirtmiştir.

Öğrencilerin hepsinin Zazacayı aktif olarak gündelik hayatta kullanmakla birlikte, yüksek köylerden gelenlerin dile daha hakim olduklarını ekliyor. Kendi sınıfında olmasa da başka bir okulda Polis çocuklarının Zazaca dersini seçtiklerini aktarmıştır.

Derse girdiği okulda kendisinden önce Zazaca dersi verilmemiş olan Zazaca öğretmeni MEB'in Bingöl Üniversitesi'ne hazırlanmış olduğu kitabı kullanmakla birlikte, kitapları yetersiz bulmuştur. Gerek öğretmen çevresi, gerek okul idaresi Zazaca dersini iyi

karşlamış ve bir sorun yaşamamıştır.

Öğretmen liselere giriş sınavlarında YDL dersinden de soru sorulması gerektiğini düşünmektedir. Konu hakkında bir öğrencisi ile gerçekleştirdiği diyalogu şöyle aktarmıştır:

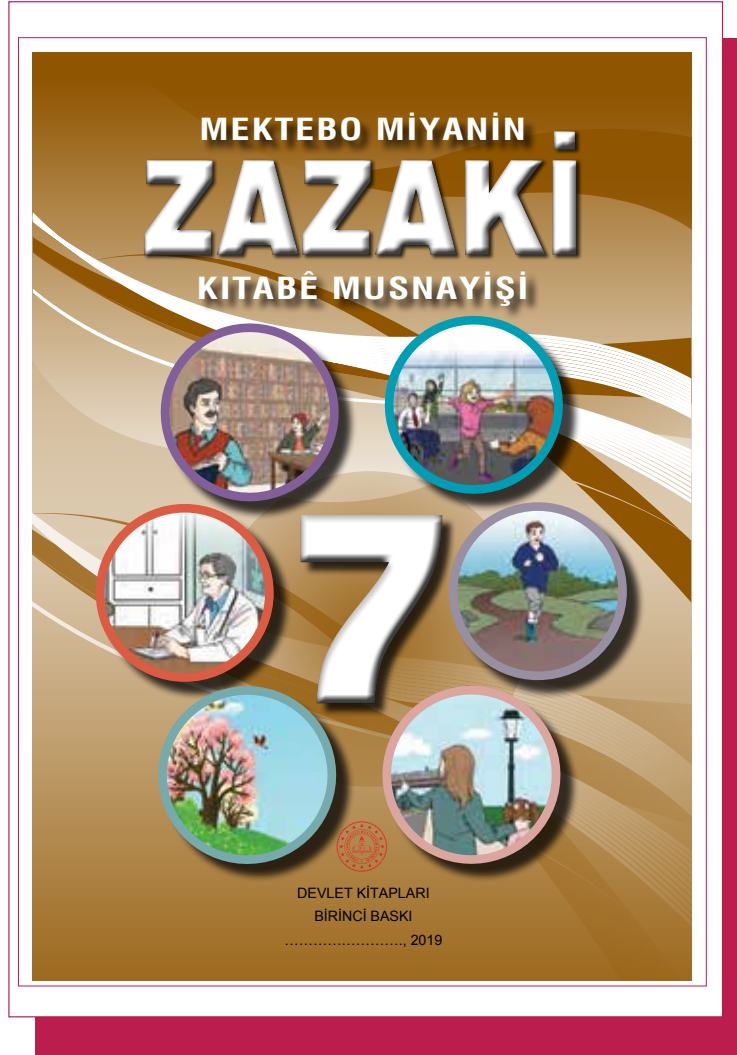
"Bir defasında öğrenciler denemeye girmişler, öğrencilerden birisi yanıma geldi, 'hocam dedi', 'denemeye girdik, Zazaca yoktu. Bunun sebebi ne olabilir?' ... Çocuk görmüş olduğu bütün dersleri aslında görüp başka yerlerde de görmek istiyor."

Zazaca öğretmeni, YDL dersinin son birkaç yıldır kötüye gittiğini, bunun da sorumlusunun MEB olduğunu düşünüyor. Geçtiğimiz yıl Zazaca öğretmeni olarak sadece bir kişinin atandığını hatırlatan ve MEB'in bu hak verilmemiş gibi davrandığını belirten öğretmen "Hak verilmiş, galiba artık nasıl geri almak isteyeceklerini bilmiyorlar" şeklinde yorumluyor süreci.

Derslerin Çözüm Süreci ile gündeme geldiğini ve bu sürecinin bitirilmesinden sonra, AKP'nin MHP'ileşmesiyle birlikte YDL derslerinin gerilediğini düşünüyor. Zazaca öğretmeni hükümetin bu hakkı geri alabileceğinden endişe ediyor:

"Yani bize verilmiş olan bu seçmeli dersler olsun, üniversitedeki yüksek lisans ya da bölümler, azaltılabilir, küçültülebilir. Ya da numunelik olarak kalabilir. Şu anda gerçi biraz o mantık var ama bilmiyorum. İnşallah olmaz. Temennimiz bu ama gidişatımız olumsuz."

Son olarak Öğretmen sözlerini şöyle bitiriyor: "Bir de gayet masum bir hak. Bunu da yapacaksınız vallahi yapın, ne diyelim. Verdiniz, alırsınız!"

Ankara 24 Saat, 31.12.2014

iii. Arnavutça

YDL Kürtçe dersi tecrübesinin neredeyse tam zıddı diyebileceğimiz farklı bir tecrübe Arnavutça dersi için yaşanmıştır. Trakya Üniversitesi (Edirne) Arnavut Dili ve Edebiyatı bölümünden hocaların hazırladığı müfredatın 2017'de kabul edilmesi ile birlikte bu dersin öğretimine başlanmıştır.

Ankara Sonsöz, 24.10.2016

Okullara Arnavutça ve Boşnakça seçmeli dersler geliyor

EDİRNE, (DHA)- Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürü Dr. Cem Gençoğlu, gelecek yıl 5'inci sınıflardan itibaren Arnavutça ve Boşnakçanın seçmeli ders olarak müfredata alınacağını ve ders materyallerinin Trakya Üniversitesi tarafından hazırlanacağını söyledi.

Öğrencilerin farklı kültürleri tanımalarını sağlamak, Türkiye'de yaşayan diller ve lehçeleri gelecek kuşaklara aktarabilmek amacıyla verilen 'Yaşayan Diller ve Lehçeler' dersi kapsamında Arnavutça ve Boşnakça okutulması için Millî Eğitim Bakanlığı ile Trakya Üniversitesi arasında işbirliği yapıldı. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürü Dr. Cem Gençoğlu ile Trakya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erhan Tabakoğlu arasında Arnavutça ve Boşnakça derslerine yönelik müfredatın hazırlanması için protokol imzalandı. Buna göre, Trakya Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Boşnak Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı ve Arnavut Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı öğretim görevlilerince Boşnakça ve Arnavutça öğretim programları hazırlanacak. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmasından dersler 2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren ortaokullarda seçmeli olarak okutulacak.

Bununla birlikte bu dersler Türkiye'nin Balkanlar'daki misyonunu güçlendirmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Öyle ki İzmir'in Kemalpaşa ilçesinde Arnavutça dersi verilmeye başlanacağını yerel gazetelere Balkan Stratejik Araştırmalar Merkezi başkanı yazılı açıklamayla bildirmiş ve ilk ders için yapılacak törene Millî Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz ve Arnavutluk Eğitim, Spor ve Gençlik Bakanı Lindita Nikolla katılmıştır.

Türkiye'nin Arnavutluk'tan sonra en fazla Arnavut'un yaşadığı yer olduğunu ifade eden Bakan Yılmaz, şöyle konuşmuştur:

"Bir ülkenin geçmişiyle geleceği arasındaki köprü eğitimle kurulur. Kültürümüzü, dilimizi, tarihimizi en iyi şekilde gelecek nesillere eğitimle aktarabiliriz. Yaşayan diller ve lehçeler dersini 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren ortaokullarımızda seçmeli dersler arasında okutmaya başladık. Halihazırda Zazaca, Kurmanca, Adiğece, Abazaca, Gürcüce, Lazca'nın yanı sıra Boşnakça ve Arnavutça da okutulmuş diller arasında yerinin aldı. Öğrencilerin farklı kültürleri tanımalarını istiyoruz. Kültürü tanımanın ilk aşamasında o dile aşina olmaktan geçiyor. Bu aşinalığı sağlamak için güzel bir uygulamaya bugün hep birlikte şahitlik ediyoruz."

Bu törenden günümüze söz konusu okulda Boşnakça ve Arnavutça dersleri her yıl okul yönetimi tarafından öğrencilere seçtirilmektedir. Dersin Arnavutça öğretmeninin aktardığına göre, kendisi 2018 Eylül'ünde köyünde bulunan okulda Boşnakça ve Arnavutça derslerini vermek üzere ücretli öğretmen olarak işe başlamıştır. Aileden Boşnakça bilen öğretmen, basın-yayın bölümünden mezun olmuştur.

Söz konusu okulda ilk Arnavutça dersi 18 Nisan'da başlamıştır. Görüştüğümüz öğretmenin aktardığına göre bu dönemde derslere Matematik öğretmeni girmiş, ancak başka okula tayini çıkan bu öğretmen yerine görüştüğümüz öğretmen atanmıştır.

Arnavutça öğretmeninden edindiğimiz bilgiye göre okulun bulunduğu köy bir Boşnak köyüdür. Köyde Arnavutça bilen bir kişi olmadığı gibi, öğretmen de Arnavutça bilmemektedir. Bununla birlikte, belli ki MEB'in talimatıyla

la okul yönetimi her yıl öğrencilere Boşnakçanın yanı sıra Arnavutçayı da YDL kapsamında seçtirmekte, yetersiz de olsa bir öğretmen görevlendirmekte ve derslerin sürmesini sağlamaktadır. Arnavutça öğretmeni, 2019-20 eğitim yılında okuldaki 160 öğrencinin 7. sınıfa giden 40 kadarının Arnavutça dersi aldığını, diğerlerinin ise Boşnakça dersi aldıklarını aktarmıştır.

Bununla birlikte öğrenciler biraz da zoraki olarak aldıkları Arnavutça yerine kendi bölgelerinde, ailelerinde konuşulan Boşnakçayı tercih etmek istiyorlar. Arnavutça öğretmenin aktardığına göre bu durum, her öğrenciye 7. sınıfta Arnavutça seçtirerek eğitim-öğretim yılında en azından bu sınıflarda dersi devam ettirmek şeklinde aşılımaya çalışılmış:

"Yani şöyle: Buradaki herkes neredeyse Boşnakçayı istiyor. Anlamışsınızdır zaten. Arnavutçada da hani yediye geçen mesela Arnavutçayı görüyor, sekize geçiyor sonra. Bu şekil olacaktı yani, bir sene görüyorlar Arnavutçayı da. O yüzden bu zamana kadar bir şikayet almadık. İstemiyoruz falan diye müdüre şikayet, şikayete gelen bir veli olmadı."

Ders öğretmeni dersin seçilmesi, açılması gibi konuların okul yönetimi tarafından takip edildiğini, dersin gelecek yıl seçilmeyeceği kaygısı taşımadığını ifade etmiş, olumsuz bir tepki ile karşılaşmadığı gibi Balkan ülkelerine geziler düzenleme, oralardan misafir ağırlama gibi etkinlikler de düzenlemeye çalışmışlar, ancak pandemi sebebiyle bu planlarını gerçekleştirememişler.

Öğrencilerinizden "Biz niye Arnavutçayı öğreniyoruz?" diye bir soru gelip gelmediğini sordüğümüzda Arnavutça öğretmenin verdiği cevap ders seçimlerinde öğrenci iradesinin ne kadar kale alındığına işaret etmektedir:

"Evet yani, böyle sorular soran oluyordu, ama sonuçta "bakanlıktan yazı geldiği için" diyordum ben de. Onlar da bir şey demiyordu. Sonuçta hani bunu soran çocuklar zaten çok istekli olmayan çocuklar soruyordu, öyle söyleyeyim. Hevesli olmayan. Hani okuma niyeti olmayan çocuklardan geliyordu böyle sorular."

İZMİR'DE ARNAVUTÇA dersleri başlıyor

Balkan Stratejik Araştırmalar Merkezi (BASAM) Başkanı Rifat Sait, İzmir'de ilk Arnavutça seçmeli dersinin yarın Kemalpaşa İlçesi'nde verileceğini bildirdi. BASAM Başkanı Sait, yaptığı yazılı açıklamada, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ortaokullarda "Yaşayan Diller ve Lehçeler" dersi kapsamında seçmeli ders olarak müfredata alınan Arnavutça'da ilk dersin pilot bölge olarak belirlenen İzmir'de verileceğini ifade etti.

İlk ders için yarın tören düzenleneceğini aktaran Sait, şunları kaydetti: "Yarın saat 11.00'de Kemalpaşa İlçesi Halilbeyli Mahallesi'ndeki Alija İzzetbegoviç Ortaokulunda verilecek ilk dersin önemli konukları olacak. İlk derse Milli Eğitim Bakanımız Sayın İsmet Yılmaz, Bakan Yardımcımız Orhan Erdem ve Arnavutluk Milli Eğitim Bakanı Lindita Nikolla hanımefendi de katılacaklar." Sait, İzmir'de çok sayıda Arnavut göçmeninin yaşadığına işaret ederek, İzmir'in bir fahri Balkan kenti olduğunu vurguladı.

■ AA/İZMİR

iv. Boşnakça

İstanbul Pendik'te Boşnakça derslerine giren YDL seçmeli dersi Boşnakça öğretmene Boşnakça öğretmenliği teklifi Pendik Milli Eğitim Müdürü tarafından gelmiştir. Aslen bir vakfa ait lisede ve yurtta tarih dersi veren öğretmen, derse girme hikayesini şöyle aktarmıştır:

"Ben sadece ilçe milli eğitim müdürüne "böyle bir fırsat verildiği halde neden Boşnakça öğretmeni atanmıyor, neden buradaki öğrencilerimize sahip çıkılmıyor" sorusunu sormak için gittiğimde kendisiyle yaptığım görüşmede öğretmen olduğumdan bahsettim. "Madem sen öğretmensin seni Boşnakça öğretmeni olarak atayalım" dediler ve ben ders öğretmeni olarak başladım."

Boşnakça öğretmeni, Pendik'te Boşnakça dersinin açılmasının arkasında İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün talebi olduğunu ve sürecin "XXX Ortaokulu Boşnak öğrencilerin çoğunlukta olduğu bir okul ve buradaki okul müdürüne de 'gelecek sene Boşnakça dersi olacak, sen bunlara ders seçtir' demişler" şeklinde yaşandığını tahmin etmektedir.

Öğretmenlerden aldığımız bilgiye göre 2017-18'de dört yerde Boşnakça sınıfları açılmıştır: Bayrampaşa, Zeytinburnu, Halilbeyli ve Pendik.

Boşnakça öğretmeni, öğrencilerin dersi nasıl seçtiğiyle ilgili ya da bu sürece dair pek bir şey bilmediğini aktarıyor. 2017-2018 eğitim öğretim yılında 3 sınıfta, 69 öğrenciye Boşnakça der-

si veren öğretmen 2018-19 eğitim yılı için de başvurmuş. Ancak o yıl başka derslere ağırlık verileceği gerekçesiyle okulda sınıf açılmamış. Oysa öğretmen, 2018'de de sınıf açılması için öğrenciler ve velilerle görüşmüş, iyi ilişkiler kurmuş, akşam gezileri yaparak velilerle tanışmış, onlardan da ders tercihi konusunda olumlu geri dönüşler almış, ancak öğretmenin iddiasına göre okul yönetimi inisiyatif kullanarak o yıl öğrencilere bu dersi seçtirmemiş.

Boşnakça öğretmeni ders programının hazırlanarak derslerin açılmasının bir sebebi olarak, Trakya Üniversitesi'nde Boşnak Dili Edebiyatı bölümü başkanından edindiği bir bilgiyi görüşemizde aktarmıştır:

"Çünkü bana Boşnak Dili Edebiyatı Başkanı şunu demişti: "Biz devletle şöyle bir anlaşma yaptık bu kitapları hazırlarken. Bize dediler ki, [Trakya Üniversitesi'nde Boşnak Dili Edebiyatı bölümü] öğrencilerinizin hepsini öğretmen olarak atayacağız ve bunlar öğretmenlik yaparken formasyon vereceğiz ve formasyonu alıp bunların hepsi öğretmenlik yapacaklar." Fakat böyle bir şey yapılmamış."

Boşnakça öğretmenin aktardığına göre MEB, Trakya Üniversitesi'ndeki ilgili kişilere ders kitaplarını hazırlamak isteyince, üniversite her yıl mezun olan 20-25 kadar öğrencilerinin açılacak Boşnakça seçmeli dersi sınıfında istihdam edilmelerini istiyor. Ancak günümüze değin Boşnakça öğretmeni atanmamıştır. Öğretmen Boşnakça YDL dersi konusundaki en büyük problemlerden biri olarak MEB'in öğretmen atamamasını görüyor ve Boşnak bölgesindeki öğrencilerin bu haktan mahrum kaldıklarını iddia ediyor.

Öğrencilerin Boşnakça seviyeleri hakkındaki izlenimleri şöyle:

"Annesi Bosna ya da Sancak kökenli olan çocuklar biraz daha, bir tık daha önde Boşnakça biliyorlardı. Geri kalanlar işte anne babalarından duydukları kulak dolgunluğuyla ... ama ve çok Boşnakçaları yoktu."

Öğretmen, öğretim materyali olarak MEB'in kitapları geç geldiğinden, kendi hazırladığı materyalleri kullanmıştır.

Derse girdiği sürece olumlu tepkiler aldığı, bununla birlikte bazı velilerin "ben zaten evde öğretiyorum, gerek yok" diyerek çocuklarına dersi seçtirmediklerini, bazılarının ise "Boşnakça ne işine yarayacak!" diyerek çocuklarını Boşnakça yerine İngilizce, matematik, fen gibi derslere yönlendirdiklerini aktarmıştır.

Boşnakça öğretmeni, aslen Trabzonlu olan okul müdürünün kendisini gayet olumlu karşıladığını, hatta Boşnakça öğretmeni bulduğu için sevindiğini aktarmıştır.

Herhangi bir sendikanın olaya hiçbir dahli olmadığını vurgulayan öğretmen, dersin sonlanmasını Boşnak STK'ların derse sahip çıkmamasına bağlıyor ve tekrar Boşnakça sınıfının açılmamasını kendisini pasifize etmeye yönelik bir adım olarak değerlendiriyor.

Öğretmen genel olarak YDL dersinin gündeme gelmesini "Muhtemelen siyasiler ya da parti içindeki insanlar, tabandan gelen sese kulak verdiler ve böyle bir çalışma başlattılar" şeklinde yorumluyor ve ikinci bir etmen olarak da Avrupa Birliği uyum süreci olduğunu düşünüyor.

Boşnakçadersinin toplumtarafındanye-

terli oranda bilinmediğini, çevresindeki pek çok Boşnak'ın Boşnakça derslerine girdiğini öğrendiğinde şaşkınlık duyduklarını belirtiyor.

Derslerin zamanla sönümlenmeye başlamasını ise "Bir hak olarak gördüler bu insanlar, bunu kullanmak istediler fakat daha sonra bu sıradanlaştı. Yani (...) 'benim kimliğim kabul edildi, benim varlığım kabul edildi' düşüncesiyle yaklaştı insanlar. Fakat daha sonra bu heyecan gitti diye bakıyorum." şeklinde yorumluyor.

Boşnakça öğretmeni, dersin apar topar kaldırılmasında derneklerin ilgisizliğinin asıl etmen olduğunu ifade ediyor: "Derneklerimizin buna bir tepkisi olmadı. Bir sahiplenmesi de olmadı ve ortada kaldı bu dersler maalesef." Boşnak toplumunda önemli bir yer işgal eden STK'ların sürece baştan beri kayıtsız kaldıklarını belirten öğretmen, derneklerin olumsuz yaklaşımlarına rağmen halkın sahip çıktığını iddia etmektedir. Öğretmen, Boşnak derneklerinin Boşnakça televizyon yayını ya da seçmeli ders gibi gelişmelere menfi yaklaştıklarını ve bunu "bölücülüğe alet olmak" olarak yorumladıklarını belirtmektedir. Bununla birlikte bunun yasal ve devlet tarafından gündeme getirilip uygulanmaya konmuş bir proje olduğunu vurgulayan öğretmen, dernekleri ikna etmek için "Bu iş eğer müfredat oluşmuşsa, bu artık okullara kadar girmişse, kitapları hazırlanmışsa demek ki bu bir ayrımcılık değil, bu bir bölücülük değil. Bu bir ülkenin bölünmesi değil. Bu bir ihanet değil, hainlik değil. Maalesef hep o gözle bakıldı yani." şeklinde değerlendirmektedir.

Derneklerin önyargısının ancak sürecin

devlet eliyle ve daha samimi teşvikiyle yürütülmesi sonucu kırılabilceğine işaret eden öğretmen şöyle devam ediyor:

"Oysa ki biz hep biliyoruz ki TRT Kürt[çe] yayınları mesela yıllardan beri yapılıyor. Ne oldu, devletin kontrolünde. Aslında bir ülkede yaşayan azınlığın konuştuğu dile ilgili yayınlar eğer devlet kontrolü

altında yapılırsa, hatta devletin kendisi yaparsa daha mantıklı olur, daha birleştirici ve üniter bir devlet yapısına hizmet eder. Fakat siz bunu ne zaman dışlırsanız bu sefer merdiven altı dediğimiz yayınlar ortaya çıkar ve devletin aleyhine olur."

ARNAVUTÇA VE BOŞNAKÇA DİL KURSU BAŞLADI

Milli Eğitim Bakanlığınca yaşayan diller ve lehçeler dersi kapsamında "Boşnakça" ve "Arnavutça" dersinin seçmeli ders olarak öğretim programına konulmasının ardından, Zafer- Atıcılar Ortaokulu'nda dersler başladı.

■ BİRİM KATILIMI: EYİ HİS

Kosova Üsküp Demekçi Başkan Recep Gündüz'ün girişimleri ve Osmangazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün paydaşlarıyla gerçekleştirilen Arnavutça dil kursu Zafer- Atıcılar Ortaokulu'nda 26 öğrencinin katılımıyla başladı. Başkanın getirdiği özel olarak programı katılan Kosova'nın Ankara Büyükelçisi Avni Sipahi, çocukların ana dillerini öğrenecek olmasının, iki ülke arasında yürütülen ticari ve kültürel ilişkileri önemli katkısı olacağını söyledi. İlçe Milli Eğitim Müdürü Gürkan Çökgezer'in de katıldığı Arnavutça ve Boşnakça dil kursu açılışında, Kosova'nın Bursa Fahri Konsolosu ve iş adamları Fahrettin Gülezer'in yanı sıra, Kosova Üsküp Demekçi Başkan Recep Gündüz, okul müdürü, ve öğretmenler de hazır bulundu. Kursta eğitim görecektik öğrencilerle bir araya gelen Büyükelçi Sipahi, sunutaki tabyaya "Türk ve Arnavut kardeşliğine selam olsun" diye yadı.

'ESKİ VE BÜYÜK BİR AKRABAYIZ'

Kosova'nın Ankara Büyükelçisi Avni Sipahi, kardeşleriyle bir arada olmanın dolayı kendisini şanlı hissettiğini belirtti. "Bugün ben çok mutluyum. Milli Eğitim yetkililerine teşekkür ederim. Çocuklarımızı, öğretmenlerimize de şükranlarımızı sunarım. Kökleriyle iribit karmak için bir adım atılıyor, ama dillerini öğrenmek ve iki ülke ilişkilerinde rol oynamaya hazırlanıyorlar. Bugün Bursa'da tarih yazılıyor. Bu fırsatın, Arnavutça ve Boşnakça dil kursunun ortaya çıkmasını sağlayan Milli Eğitim Bakanlığı ve AK Parti hükümeti kendi

Kosova'nın Ankara Büyükelçisi Avni Sipahi'yu talebeler yöresel kıyafetle karşıladı, çiçek takdim etti.

İki derin vatanlı Büyükelçi Sipahi, sunutaki tabyaya "Türk ve Arnavut kardeşliğine selam olsun" diye yadı.

den beklenenleri yapıyor. 3 yıldır Türkiye'de görev yapıyorum, ilk defa böyle bir projenin hayata geçmesine tanıklık ettiğim için kendime şanlı sayıyorum. Yabancı dilde okula geldiğinde çocuklarımızın ana dillerini öğrendiklerini görmek istiyorum. Biz Türkiye ile eski ve büyük bir akrabayız, savaşta yarınarda olan akrabalarımız, savaşın ardından da bizimle omuz omaza çıkmaları bize güç ve moral veriyor. Yeni bir devletiz ama es büyük desteği Türkiye'den görüyoruz. Buradan yola çıkarak Bursa'ya da önemli ilişkilerimizi var. Fahri Konsolosumuz Fahrettin Gülezer'in ticari ve sanyatleştme alanındaki projeleri çok önemli. Kosova Üsküp Demekçi Başkan Recep Gündüz'ün iki ülke arasında yap-

ılan kendi dillerini öğretmelerini anlamında Osmangazi Halk Eğitim Müdürlüğü ile itibahat olarak Arnavutça dil kursu başlatılıyor. Umarım bu çocuklarımız kendi dillerini unutmayacaklar. "Bir dil bir insan, iki dil iki insan" ilahıyla gelecek nesillere bu dil aktarılıyor. Zaten aileleri tarafından ana dilleri konuşuluyordu. Şimdi çocuklarımız bu dili öğrenerek iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı koyacaklar, köprü vazifesi görecekler. Çocuklarımız bu kursa gönderen ailelere teşekkür ediyoruz." Çökgezer, yakın zamanda yetkililere de bu okula Arnavutça dil eğitimi vermeye başlayacaklarını söyledi.

'İKİ ÜLKE ARASINDA KÖPRÜ OLACAK'

Osmangazi İlçe Milli Eğitim Müdürü Gürkan Çökgezer ise yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Bursa Balkanların kalbi. Şehrimizde Kosova'dan, Arnavutluk'tan, Yunanistan'dan, Makedonya'dan ve Bosna Hersek'ten gelen çok sayıda yurttaşımız var. Her ekonomik anlamda hem de eğitim anlamında ilimizde çok ciddi katkı koyuyorlar. Bugün burada Bakanlarımızın gelen Arnavut kökenli vatandaşlarımız, çocukla-

Arnavutça ve Boşnakça dil kursunun ilk dersinde Kosova'nın Fahri Konsolosu ve Bursa'nın iş adamları Fahrettin Gülezer, Kosova Üsküp Demekçi Başkanı Recep Gündüz, Büyükelçi Avni Sipahi öğrencilerle bir araya geldi.

v. Lazca

Görüştüğümüz YDL seçmeli dersi Lazca öğretmeni, 2013-16 yılları arasında Arhavi'de birkaç okulda Lazca derslerine girmiş. Aslen sınıf öğretmenidir.

Arhavi'de öğretmenlik yaptığı yıllarda ilk Lazca derslerine giren öğretmenlerden ve ayrıca o yıllarda Lazca dersi seçen bir öğrencinin de velisidir. Öğretmen, Lazca derslerin gündeme geldiği yıl Arhavi'de sınıf öğretmeniymiş. Kendisi kasaba merkezinde ilkokulda öğretmenken, şehrin biraz dışındaki bir mahalle okulunda derslere girmiş.

Öğretmen, öğrenciler ve velilerle görüşerek onları Lazca dersini seçmek konusunda ikna etmeye çalışmış. Diğer Lazca öğretmenleri ve yerel aktivistlerle çalışarak Arhavi ve Fındıklı'da sınıf açılmasını sağlamış.

İlk yıl az olan öğrenci sayısı ikinci yıl oldukça artmış. İlk yıl ve ikinci yılda yerel ve ulusal medya ilgi göstermiş derslere. Okul yönetimleri kolaylaştırıcı bir rol üstlenmişler. Ancak sonradan bu tavır değişmiş, özellikle bazı okul müdürleri bu derslere çok olumsuz yaklaşmışlar ve seçilmesine engel olmaya çalışmışlar.

Velilerin tepkisi çoğu zaman iyi olmuş. Özellikle bir okulda veliler kendileri organize olarak çocuklara YDL dersini seçtirmişler.

Kendisi üç yıl, 2016'ya kadar derslere girdikten sonra il dışına atanmış ve derslerden kopmuş. Ancak birkaç yıl içerisinde bu derslerin sönümlendiğini arkadaşlarından ve sosyal medyadan takip etmiş.

Lazca öğretmeni, öğrencilerinin dil seviyelerinin düşük olduğunu, Lazcayı gündelik hayatta aktif olarak kullanan bir öğrencisinin olmadığını belirtiyor. Bu haliyle YDL dersi ile bir dilin öğretilebileceğine ihtimal vermeyen öğretmen, bunu kültürel ve dilsel bir kazanım olarak görüyor ve sürdürülmesinin önemini vurguluyor.

Öğretmen MEB kitaplarının kendi döneminde hazırlanmadığını, kendisinin internetten derlediği materyallerle dersleri işlediğini söylüyor. Bazı derneklerin çocuklara okuma kitapları dağıttığını, bunun haricinde özellikle sendikalardan bir destek görmediğini ifade ediyor.

Öğretmen derslerin açılmasını çözüm süreci ve Avrupa birliği sürecine bağlıyor. Bitmesini ise politik gelişmelerin ve derslerin açılmasında etkili olan Laz aydınlarındaki yorgunluğun, motivasyon düşüklüğünün ve çekişmelerin etken olduğunu düşünüyor.

Ankara Gündem, 09.10.2013

Lazca dersine ilgi beklenilenin altında

RİZE (İHA) - Milli Eğitim Bakanlığı tarafından seçmeli ders olarak kabul edilen Lazca'ya ilgi beklenilenin altında oldu.

Yoğun talepler üzerine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından seçmeli dersler arasına alınan Lazca Rize'de beklenilenin altında ilgili gördü. Rize İl Milli Eğitim Müdürü Safiye Yıldırım'dan konu ile ilgili alınan bilgiye göre, Rize'de sadece 82 öğrenci

seçmeli dersler arasından Lazca'yı tercih etti. Yıldırım açıklamasında, "Bu yıl için de Talim ve Terbiye Kurulu (TTK) Başkanlığınca alınan kararla, ortaokul ve imam hatip ortaokullarındaki yaşayan diller ve lehçeler dersinin kapsamına Lazca'nın da alındı. Bu dersin yeni eğitim-öğretim yılında 5. sınıftan başlamak üzere ortaokullarda okutulmaya başlandı.

vi. Gürcüce

Aslen sınıf öğretmeni olan, görüştüğümüz YDL seçmeli dersi Gürcüce öğretmeni, Artvin'in Murgul ilçesinde 2014-2019 yılları arasında 4 yıl boyunca bu dersi vermiştir. Gürcüce dersinin ilk kez Sakarya'da 2013'te başladığını, orada bir eğitim-öğretim yılı boyunca süren derslerin devamının gelmediğini, başka da Gürcüce sınıfının açılmadığını aktarmıştır.

Dersin başlama sürecinde Sakarya'da açılan dersten edinilen tecrübelerden yararlandığını belirten öğretmen, velilerin çoğunu zaten tanıdığını, bir kısmıyla arkadaş olduğunu söylemekte ve "Sakarya'da bir okulda başlamış, biz de yapalım burada, sen öncülük et" şeklinde veliler tarafından teşvik edildiğini belirtmektedir. Söyle şöyle devam etmektedir:

"Sonra tabi biraz benim o sendikal faaliyetlerden [dolayı] ilçe yönetiminin bana, düşüncelerimize karşı olduğu bakışını bildiğim için yönetim ... hani okul idaresi ve üst idareyle çok iletişime girmeden resmi yollarla onları mecbur bırakacak şekilde bir çalışma başlattık. Ben, on tane veli, yani on tane öğrenci belirledim. On öğrenci. Onların velileri zaten tanıdığım, işte buradaki arkadaşlarım, arkadaşlarımın akrabaları, böyle hani hiç istemedikleri bir ders bile olsa hayır diyemeyecek velilerdi. Onlarla, onların dilekçelerini doldurduk. Çocukları da tabi... önce çocukları ikna ettik tabi. Ben

hani sınıf öğretmeni olduğum için dediğim gibi benim tanıdığım öğrencilerle iletişimimiz iyiydi. Çocuklar istedi, velilere de kabul ettirdik, dilekçeleri öyle verdik yani."

Gürcüce öğretmeni, Okul Müdürü ile aralarının pek iyi olmadığını, ancak müdür yardımcıları aracılığıyla sınıfın açılması için gerekli prosedürleri izlediklerini, bununla birlikte okul müdürünün bazı pürüzler çıkardığını aktarmıştır. Bunun haricinde ilçe MEB müdürlüğünün olumsuz bir tavır takınmadığını da eklemiştir.

Öğretmen asıl olarak Gürcistan'ın standart dili olan Gürcüceyi çocuklara öğretmeye çalıştığını, ancak yerel ifade ve kelimeleri de karşılaştırmalı olarak verdiğini belirtmiştir. Alfabe olarak Gürcü alfabesini kullanmıştır.

MEB'in Gürcüce kitabının 4. yılın sonunda eline geçtiğini ve bu kitabı hiç kullanamadıklarını, bundan önce ise kendi materyallerini geliştirdiğini aktaran öğretmen, Gürcistan'dan gelen ders kitapları olduğunu, ancak bunların seviye olarak çok yüksek olmasından ötürü, bunları da kullanmadığını belirtiyor. Öğretmen, MEB'in kitabını yetersiz buluyor ve eleştirmektedir.

Öğretmen Gürcüceyi aktif olarak gündelik hayatta konuşan öğrencisinin olmadığını, büyük nine ve dedeleriyle yaşayan öğrencilerin durumunun biraz daha iyi olduğunu, ama Gürcüce bilgisinin genel olarak düşük olduğunu söylemiştir.

Velilerden en çok aldığı tepki "daha önemli dersler varken neden bu!" şeklindeymiş. Velilerden ciddi bir olumsuz tepki almadığı gibi diğer öğretmenlerden de olumsuz bir tavır görmemiş.

Borçka'da bir sınıf açma girişimi olmuş, Borçka'da iki öğretmen, öğrencileriyle görüşüp onları ikna etmişler, ancak sonradan öğrenciler dilekçelerini geri çekmişler. Murgul'un politik olarak CHP ve MHP tabanının oluşturan sülalelerle çok iyi ilişkisi olması, Murgul'un küçük bir yer olması, yerel dinamikleri iyi yönetebilmesi, dersi açmasında etken olmuş. Öğretmene göre Borçka'da bu sağlanamamış. Ayrıca Borçka'da politik bir grubun dersi seçen çocuklara baskı uyguladığına dair duyular aldığını aktaran öğretmen, öğrendiğine göre, bunun üzerine dersi seçen bütün çocuklar aynı gün ders seçim dilekçelerini geri çekmişler. Borçka'da öncesinde bir Gürcüce kurs girişimi olduğunu, ona da milliyetçi çevrelerin şiddetle karşı çıktığını ve birtakım olaylar yaşandığını, nihayetinde de kursun kapandığını hatırlatmıştır. Öğretmen, Borçka'da öğrencilerin dilekçelerini geri çekme olayında diğer bir etmenin de oradaki öğretmenlerin öğrencilerle yeterli iletişim kuramamaları olduğuna inanmaktadır. Borçka'daki işleyişin biraz daha sorunlu olduğunu belirten öğretmen Borçka'daki bir okulda ders seçim sürecini şöyle anlatmıştır:

"Müdür mesela dersleri işaretliyor, öğrenci sayısı kadar fotokopi çekip eve yolluyor ve sadece bizden" imzalamamızı istiyor" diye, böyle durumlarla karşılaştık. Ben hatta bir örneğini [...] bizim sendika üzerinden hani yasal bir şey başlatalım şeyi oldu. Sonra şikayet gitti, müdür tavrını değiştirdi, ama bir şekilde farklı yöntemlerle yine aynı uygulamalarda bulundu."

Gürcüce öğretmeni, merkezin YDL

derslerini müfredata koymakla birlikte, bunda samimi olmadığını düşünüyor. Merkezden bu kararlar alınıp yürütmeye geçilmişse de tabanda özellikle de taşradaki tabanda yöneticilerin ve öğretmenlerin bu fikre taraftar olmadıklarını ve merkeze karşı bir direnç geliştirerek sürecin işleyişini olumsuz yönde etkilediklerini düşünüyor. Öğretmen ve okul yönetimlerinin çoğu zaman olumsuz olan ikircikli tavırlarını açıklarken şu tespitte bulunmaktadır:

"Ortaokul müdürü de Ak Parti'ye gönül vermiş bir arkadaştı ve köken olarak MHP'li olup ondan sonra işte biliyorsunuz iktidar partisinin içerisinde bulunmak tabii ki avantajlı oluyor onlar için. Böyle bir durumda yani tepedekiler ne derse desin onların belli düşünceleri var ve onun dışına çok çıkmıyorlardı. Yani o yüzden sahadaki insanların o tavırda olmadıklarını biliyordum yani. Biliyorduk. Gördük de hatta pratikte. Ki o söylediğiniz gibi Ak Parti'nin projesi dahi olsa bu biraz Avrupa Birliği baskısıyla veya bazı şeyleri alternatif olması için yapılmış bir mecburi bir uygulamaydı. Yani ne kadar gerçekten istekle savundukları veya seçilmesini istedikleri de tartışılır yani."

Gürcüce öğretmeni, ilk yıl bir sınıfla başlayan derslerin başladığını; 2017-18 eğitim yılında 90 kadar öğrencinin seçmesine rağmen öğretmen bulanamadığından 25 kişilik tek bir sınıf açılabildiğini aktarmaktadır. Bu artışı yeni gelen okul müdürünün Gürcüce sınıfı açmak konusunda istekli olmasına bağlamaktadır.

Öğretmen 4 yıl boyunca sürdürdüğü

Gürcüce seçmeli dersinin bitmesinin okul müdürünün bir "ayak oyunu" gerçekleştiğini iddia etmektedir. Aktardığına göre, yeni okul müdürü, geldiği ilk yıl çok olumlu bir tavır belirlemiş, ancak sonraki yıl tam tersi bir tavır takınarak, öğretmeni devre dışı bırakmak suretiyle öğrencilerin dersi seçmesine mani olmuştur. Öğretmen bu olayı şöyle aktarmıştır:

"Nasıl iptal ettirdi? Şöyle: Biz artık bir düzene başlamıştık. Çocuklar da zaten tercih ediyordu. Sonra ben gidiyorum, derse başlıyorduk yani. Bu şekilde bir düzen başlamıştı. O yıl müdür öğretmen bulamayacağı gibi sebeplerle ve benim son üç yıl biraz devamlı tayin isteme gibi bir durumum oluyordu. Hani XXX Hoca da zaten gidecek artık düşüncesiyle (...) resmi belgedeki (...) tercih derslerini beşe düşürmüştü. Yani "şu beş ders içerisinden tercih edeceksiniz!" diye... Zaten o beşin üçünü biliyorsunuz, din temelli dersler. İki tanesi de Türkçe ve matematik. Diğer derslere "öğretmenim yok" savunmasıyla böyle bir şey yapmış. Çocuklar da artık bu dersin iptal olduğunu düşünmüş. Ben de hani artık işi çocuklara bırakmıştım zaten tercih ediyorlardı diye. Hiç bakmadım (...) listelere de. Yani haberimiz olmadı. Hatta en son gün işte bir velim aradı. Dedi ki böyle böyle bir durum varmış. Ben de sonra gittim çocuklara kızdım tabi niye böyle haber vermediniz diye. Çocuklar da hani ders artık bitti, yani uygulama bitti gibi düşünüp hani bir şey dememişler bana. Sonra müdürle uzun tartışmalar yaşadık. İşte müdür de "siz tayin istemişsiniz, gideceksiniz

diye biz o dersi koymadık listeye" gibi bir savunmada bulundu, ama tabi gerçek olmadığını biliyoruz."

Okul müdürünün bu tavır değişikliğini öğretmen, öğrencilerinin öğretmen yokluğundan dolayı iki yıl boyunca din kültürü ve ahlak bilgisi grubu derslerinden hiçbirini almamış olmalarına bağlıyor:

"Benim öğrencilerim hiç din dersi almamışlardı o dönem. Hiç seçmediler, yani imam hatibe gidenler dışında, üç öğrencim dışında, hiçbiri seçmeli din dersi almadı, din ve o türev derslerinden birini. Ve o en son dediğim doksan civarı öğrenci Gürcüceyi seçti dediğim yılda da hiç din, diğer sınıflarda da din temelli ders açılmadı. Sanırım onun bir etkisi oldu; göze battı."

Kendisi de Eğitim-Sen'li olan öğretmen, "sendikaya pek ihtiyacım olmadı" diyor ve ekliyor: "Sendikanın da çok bir ilgisi yoktu zaten."

YDL derslerinin başlamasında Avrupa Birliği uyum süreçlerinin ve anadilinde eğitim taleplerine bir alternatif oluşturmak düşüncesinin etken olduğunu belirten öğretmen, YDL sürecinin, anadilinde eğitim-öğretimin zor, gereksiz ve uygulanamaz olduğunu ispatlamak için kullanıldığını düşünüyor ve "sonraki süreçte bu yasayı çıkarıcıların veya bu uygulamayı başlatanların uygulamaya sahip çıkmaması, önündeki engelleri kaldırmaktan ziyade engel koymaya başlaması bu düşüncüyü pekiştirdi" şeklinde açıklıyor.

Bundan sonraki süreçte Gürcüce YDL dersinin devam etmesi konusunda

karamsar olan öğretmen bunun sürdürülebilmesinin zor olduğunu düşünüyor ve devam ediyor: "Yine böyle iki üç sene sonra bir sınıf açılır, kapanır tarzında gidecek gibi geliyor". Gürcüce dersinin akıbetini şöyle tahmin ediyor: "Resmi olarak bitmese de reel olarak - şu an görünenden bahsediyorum - biter gibi".

Gürcüce öğretmeni, büyük şehirlerdeki derneklerin çalışmalarını yetersiz

buluyor. Diğer bölgelerde sınıf açılma ihtimalini de pek görmüyor.

Öğretmen bu şartlar altında bir dilin, hem de bir anadilinin okulda öğretilmesinin pek mümkün olmadığını düşünüyor ve ekliyor: "Öğretmek isteyen biri varsa, üç kelime de biliyorsa kendisinin evde öğretmesi; en azından bu bilincin evde aşılması daha iyi olur."

Gürcüce okul sıralarında

UYGAR GÜLTEKİN
uygargultekin@agos.com.tr

MEB'in Gürcüce müfredatını kabul etmesiyle, resmi olarak Gürcüce okul sıralarında okutulacak. Gürcülerin, 2004'te yaptıkları resmi başvuru sonuçsuz kalmıştı.

Türkiye'de yaşayan Gürcüler için tarihi öneme sahip bir gelişme yaşandı. 'Yaşayan diller ve lehçeler' adı altında, okullarda seçmeli ders olarak okutulan diller arasına bu yıl Gürcüce de girdi. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Gürcüce müfredatını kabul etmesiyle, Türkiye tarihinde ilk kez, resmi olarak Gürcüce okul sıralarında okutulacak. Türkiye'de Gürcülerin 'anadilde eğitim' mücadelesi, uzun yıllardan beri devam ediyor. 2004 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na anadilde eğitim yapabilmek için yapılan başvuru sonuçsuz kalmıştı. Türkiye'de çeşitli anadillerinin okullarda seçmeli ders olarak okutulması kararından sonra, Gürcüler de umutlanmıştı.

Müfredat tamam

Gürcü Kültür Evi'nin 2012'de yaptığı başvurudan sonra, yaklaşık iki yıldır müfredat çalışmaları devam ediyordu. Gürcistan ve Türkiye'den akademisyen ve çevirmenlerin oluşturduğu bir çalışma grubu, müfredat çalışmalarını tamamlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'na sundu. Bakanlığın da yaptığı çalışmalardan sonra, "Gürcüce Eğitim Müfredatı" kabul edildi.

Gürcüce için uzun yıllar-

dır mücadele eden Gürcü Kültür Evi Başkanı Erdal Küçük, Agos'a yaşanan süreci değerlendirdi.

Kitap yok ama...

Akademik olarak Gürcistan'dan büyük destek aldıklarını ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredat çalışmalarına gerekli desteği sunduklarını belirten Küçük, "Bu sene ilk defa eğitime başlayacağız. Bu topraklarda hiç Gürcüce eğitim olmadı. Müfredatın kabul edilmesiyle birlikte, Gürcücenin bu topraklarda yaşayan dillerden biri olduğu kabul edilmiş oldu. Üniversitelerde 'Gürcü dili ve edebiyatı' adıyla bölümler vardı, ama ortaöğretimde Gürcüce olmadığı için bu bölümlere ilgi azdı. Kitaplarımız henüz yok, ama eğitime başlanabilecek. Dersin açılması için en az 10 öğrencinin seçmiş olması gerekiyor. Karadeniz ve Marmara bölgelerinde, özellikle büyükşehirlerde Gürcü nüfusunun olduğunu biliyoruz. Okullarda öğrencilerin Gürcüce dersini seçmesi için elimizden geleni yapıyoruz" dedi. Şimdiye kadar küçük dernekler ve kurslar şeklinde eğitim yapabildiklerini söyleyen Küçük, ilk kez devlet desteğiyle ders yapılacağına altını çizdi.

vii. Adigece

Görüştüğümüz Adigece öğretmeni Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesindeki bir ortaokulda 2013-14, 2014-15 ve 2017-18 eğitim yıllarında Adigece dersi vermiştir. Aslen matematik öğretmenidir. Dersi şu an Rusya'da kullanılan alfabeyle, yani Kiril temelli Adigece alfabesiyle vermiştir.

Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde Uzunayla adıyla bilinen bölgede 14 Adigece köyü olduğunu hatırlatan Adigece öğretmeni, çalıştığı okuldaki müdürle yapılan bir görüşmede seçmeli derslerin de gündeme geldiğini, müdürün ve öğretmenlerin, "dersi açsak kim okutabilir?" şeklinde konuşmaları üzerine dersi vermeyi üstlendiğini anlattı. Bu şekilde sürecin başladığını ve bu öğretmenlerin katkılarıyla öğrencileri bilgilendirerek dersin seçildiğini, bu süre zarfında kendisini Kiril alfabesi konusunda geliştirdiğini ifade etmiştir. Öğretmen çocukların da en çok Kiril alfabesinden çekindiklerini belirtmiştir.

Öğretmen dersi açmalarının sebebini "akademik olarak dil öğretmek" değil, "daha çok çocuklara farkındalık, vesaire... okula bir renk getirmek" olarak açıklıyor ve devamında ekliyor: "Haftada sadece iki saat verilen bir dersle bir dili tam anlamıyla öğrenmiyorlar tabiki... ama şöyle bir şey kattığına inanıyorum ben: Çocuklarda bilinç. Bilinç oldu çocuklarda. Bu konuda bir farkındalık yaratıldı."

Velilerden gelen tepkilerin başında "matematik dersi verin, İngilizce dersi verin, sınavda çıkacak dersi verin,

Çerkesce biz biliyoruz, herhangi bir işimize yaramıyor. Çocuklar bunu öğrense nasıl olacak, okulda zaman kaybı değil mi?" şeklinde kaygıların geldiğini belirten Adigece öğretmeni, bazı öğrencilerin "biz de Adigece dersine girmek istiyoruz, ama sınavlar var, babamlar kabul etmiyor" diyerek kendilerine geldiklerini; bazı Çerkes olmayan velilerin ise kendilerini bulurak "Biz onlarla [Çerkeslerle] beraber yaşıyoruz, dillerini de çocuklarımız öğrensin istiyoruz. Bizim çocuk da hevesleniyor, alır mısınız?" diye sorduklarını aktarıyor.

Bununla birlikte Adigece öğretmeni, bazı okul yönetimlerinin "veli, öğrencisiyle beraber dilekçe vermeye gittiği zaman, yahu bunu boşa seçiyorsunuz, açılmayacak zaten çünkü yerimiz yok veya öğretmenimiz yok, imkanımız yok, ders programında sığdıracak yerimiz yok" şeklinde bahanelerle sürece müdahale etmeye çalıştıklarını duyumuştur.

Bundan başka bazı velilerin tedirgin olduğunu, "Birkaç sene millet seçsin, başlarına bir şey gelmezse biz de seçeriz" şeklinde bir tavır takındıklarını da aktarmıştır.

Bir dönem fen bilgisi derslerine girmek ve daha sonra da okul idaresine bakmak zorunda kaldığı için 2017 sonrasında derslere girmemiş. Ancak pandemi sürecine değin başka öğretmenlerle dersler devam etmiş. 2019-20 ve 2020-21 eğitim yıllarında ise sınıf açılmamıştır.

Kayseri merkezde, Pınarbaşı'nın başka bir köy okulunda ve Karakuyu ilçelerinde Adigece dersleri açılmıştır. Bunlar da pandemiye kadar devam etmiş,

zaman zaman ders öğretmenleri bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunmuşlar, bir de Whatsapp grubu kurarak iletişimlerini devam ettirmişlerdir.

Kayseri Kafkas Derneği başta olmak üzere Çerkes dernekleri öğretim materyali sağlama konusunda oldukça yardımcı olmuştur. Kayseri Kafkas Derneği MEB'in PDF olarak yayınladığı ders kitaplarını kitaplaştırarak öğrencilere dağıtmıştır.

Sendikaların sürece hiçbir şekilde dahil olmadıkları anlaşılmaktadır.

Öğretmen YDL derslerinin MEB tarafından hayata geçirilmesinde dil aktivistlerinin çalışmaları başta olmak üzere, demokratikleşme sürecinin etkili olduğunu düşünmektedir.

viii. Abazaca

Her ne kadar Abazaca öğretim programı 2012'de kabul edilmiş, ders kitapları da hazırlanmış olsa da ne yazık ki günümüze değin Abazaca dersi sadece 2012 yılında bir dönem açılabilmiştir. Bu derse giren Abazaca öğretmenin Akçakoca'da yaşaması ve zoom gibi dijital iletişim araçlarını kullanmamasından ötürü, kendisiyle görüşme gerçekleştiremedik.

Okul'da Abazaca dönemi

"Yaşayan Diller ve Lehçeler" adı altında Milli Eğitim Müfredatında seçmeli ders olarak yer alan Abazaca için dün Hendek Beylice (Nüren / Apsara) Ortaokulu'nda ilk ders başladı. Bu dersle beraber Türkiye'de ilk defa bir okulda seçmeli Abazaca dersleri başlamış oldu.

15 öğrenci

Abazaca "Yaşayan Diller ve Lehçeler" adı altında üç yıldır Milli Eğitim müfredatında yer alıyordu. Ancak yeterli öğrenci sayısına ulaşamadığı için dersler verilmemişti. Türkiye'de ilk kez Hendek'te yeterli öğrenci sayısı yakalanarak Abazaca dersleri uygulamaya geçti. Hendek Beylice Ortaokulu'nda bu-

gün başlayan Abazaca dersleri için 8 erkek ve 7 kız olmak üzere 15 öğrenci sınıfta hazır bulundu.

Öğretmenler

Türkiye'de sadece Hendek'te uygulamaya geçen Abazaca dersi Abazaca sınıftaki törende konuşmalarla başladı. Hendek Kafkas Kültür Derneği Başkan Yardımcısı Kamil Şirinel (Atrışba),

Abazaca dil öğretmeni İrfan Okuyucu (Ahoçba), Okul Müdürü İbrahim Akın ve Hendekli Abazaca öğretmeni Faruk Ajiba birer konuşma yaptılar.

Kullanmaya

Öğrenciler, velilere ve destek için gelen topluluğa hitap eden Kamil Şirinel, "Türkiye'de ilk Abazaca seçmeli ders sınıfını açmanın haklı gururunu yaşıyoruz. Bugün inşallah bizim için bir mînat olur. Ümitimiz ana-dilde eğitim hakkını kazanıp da kullanamayan diğer toplumlar için de bir örnek olur. Biz istiyoruz ki ana-dilimizi çocuklarımıza öğretilim ve yaşatalım. Sakarya Kafkas Derneği Yönetim kurulu üyelerine, Okul müdürümüze, üyelerimize, velilerimize tekrar çok teşekkür ediyorum" dedi.

Hediyeler

Konuşmaların ardından Abazaca'yı seçmeli ders olarak seçen öğrencilere çeşitli hediyeler sunuldu. Hendek Kafkas Kültür Derneği yönetimi, Sakarya Kafkas Kültür Derneği yönetimi ile Hendek'te yaşayan Abazalar ve başının yer aldığı açılış hediyelerinin dağıtılmasının ardından sona erdi.

Tunceli'de Kurmanci ve Zazaca'yı sadece 89 öğrenci seçti

Milli Eğitim Bakanlığının, sıır gibi sakladığı 4+4+4 eğitim sistemiyle bu yıl ortaokul 5. sınıflarda verilmeye başlanan "Seçmeli Kürtçe" dersinin il il seçilme rakamlarına ulaşıldı. 81 il içinde sadece 28 ilde Kürtçe dersini 18 bin 847 öğrenci seçti. Dersin ağırlıklı olarak seçildiği yerler, Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki iller oldu.

Seçilen Lehçeler

Başbakan Tayyip Erdoğan'ın, "Kürt Açılımı"na ilişkin yapılanları anlatırken birinci sırada yer verdiği okullarda Kürtçe seçmeli dersin illere göre dağılımında dikkat çekici ayrıntılar yer alıyor. 5. sınıfta okutulan "Seçmeli

Yaşayan Diller ve Lehçeler" dersini toplam 28 bin 587 öğrenci seçti. Bu diller arasında Abazaca, Adıgece, Kurmanci ve Zazaki yer alıyor. Ancak Abazaca ve Adıgece'yi Çerkezlerin yoğun olarak yaşadığı Düzce, Tokat, Kütahya gibi illerde sadece 26 öğrenci seçti. Büyük bir çoğunluk Kürtçe, Zazaki ve Kurmanci'yi tercih etti. 9 bin 714 öğrenci de "Seçmeli Yaşayan Diller ve Lehçeler" dersini seçti, ancak lehçe tanımlı yapmadı. Bu da ilinde hangi lehçeden sınıf açılırsa o yönde karar verecek olan kararsız öğrencilerin olduğunu gösteriyor.

Diyarbakır Birinci Sırada

Kürtçe'yi seçen öğrenci yoğunluğuna bakıldığında da birinci sırada Kürt halkının yoğun olarak yaşadığı ve Kürt siyasetinin de önemli bir yeri bulunan Diyarbakır yer alıyor. Diyarbakır'da mevcut durumda 5. sınıfta okuyan 35 bin 855 öğrenciden 4 bin 469'u Kürtçe'yi seçmeli ders olarak seçti. Bu öğrencilerin 4 bin 298'i lehçe olarak Kurmanci, 171'i de Zazaki'yi tercih etti. Diyarbakır'ı Mardin, Batman, Şırnak, Hakkari, Van, Ağrı, Şanlıurfa, Iğdır ve Gaziantep takip etti. İstanbul'da 272, İzmir'de 6 öğrenci seçerken, başkent Ankara'da bir öğrenci bile Kürtçe'yi seçmeli ders olarak almak istemedi.

İşte Seçen 28 İl

Türkiye genelinde 81 ilden sadece 28 ilde Kürtçe'yi seçmeli ders olarak tercih eden 18 bin 847 öğrenci oldu. Adana'da 89, Adıyaman'da 40, Ağrı'da bin 115, Ardahan'da 3, Batman'da 2 bin 409, Bingöl'de 135, Bitlis'te 145, Bursa'da 1, Denizli'de 2, Diyarbakır'da 4 bin 469, Elazığ'da 14, Gaziantep'de 317, Hakkari'de bin 574, Hatay'da 1, Iğdır'da 319, İstanbul'da 272, İzmir'de 6, Kars'da 14, Malatya'da 2, Manisa'da 3, Mardin'de 2 bin 666, Mersin'de 305, Muş'da 150, Siirt'de 252, Şanlıurfa'da bin 28, Şırnak'da 2 bin 62, **Tunceli'de 89** ve Van'da bin 365 öğrenci Kürtçe'nin Kurmanci ile Zazaki'yi birini tercih etti.

Sınıf açılması için en az 10 öğrenci

MEB'in yayınladığı seçmeli ders genelgesine göre, seçmeli bir dersin okullarda okutulabilmesi ve seçilen ders için sınıf açılabilmesi için en az 10 öğrencinin aynı dersi seçmesi gerekiyor. 10 öğrenci rakamına ulaşılmazsa seçilen ders verilemiyor. MEB'in "Kürtçe seçmeli ders haritası"na bakıldığında da 28 ilde ders seçilmiş görünse de bazı illerde 10 rakamına ulaşamadığı için Kürtçe seçmeli ders olarak okullarda yerini alamıyor.

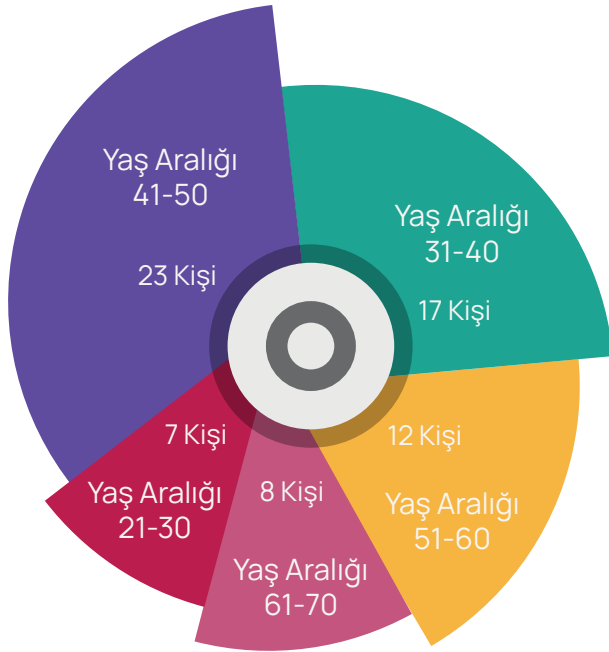

**B. YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER SEÇMELİ DERSİ
ve AKTİVİSTLER**

1. İSTATİSTİKİ VERİLER

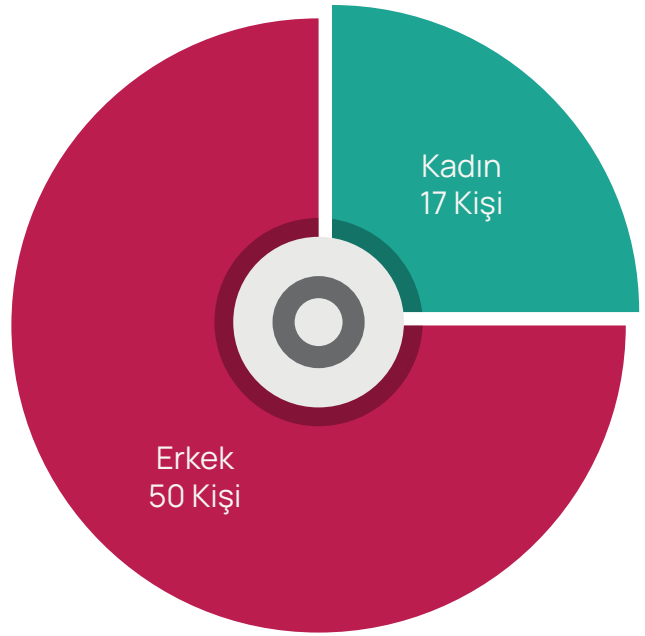
2021 yılı yaz aylarında İnternet üzerinden gerçekleştirilen anket çalışmasına katılan toplam 67 dil aktivisti grup, farklı meslek ve alanlardan bireylerden oluşmaktadır: Arkeolog, avukat, çevirmen, çiftçi, doktor, emekli, işçi, işsiz, gazeteci, mimar, mühendis, öğretmen, SMMM, STK çalışanı, yayıncı, yazar, vd.

Çalışmaya katılan aktivistlerin yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına dair tablolar şöyledir:

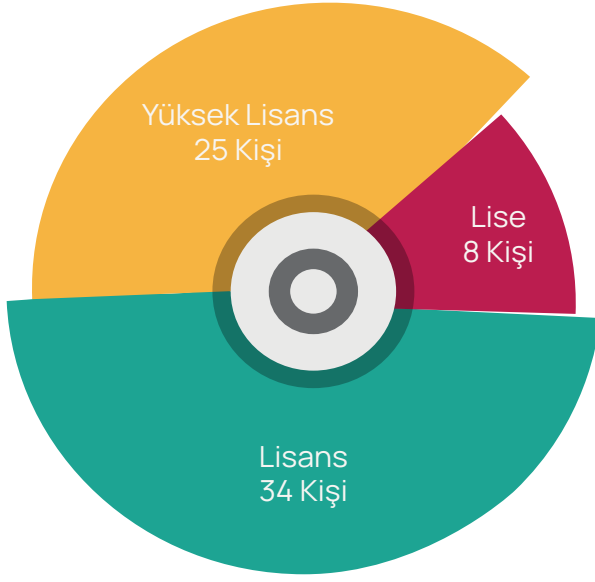
- Toplam 67 Kişi

Şekil 2: Katılımcıların yaşı

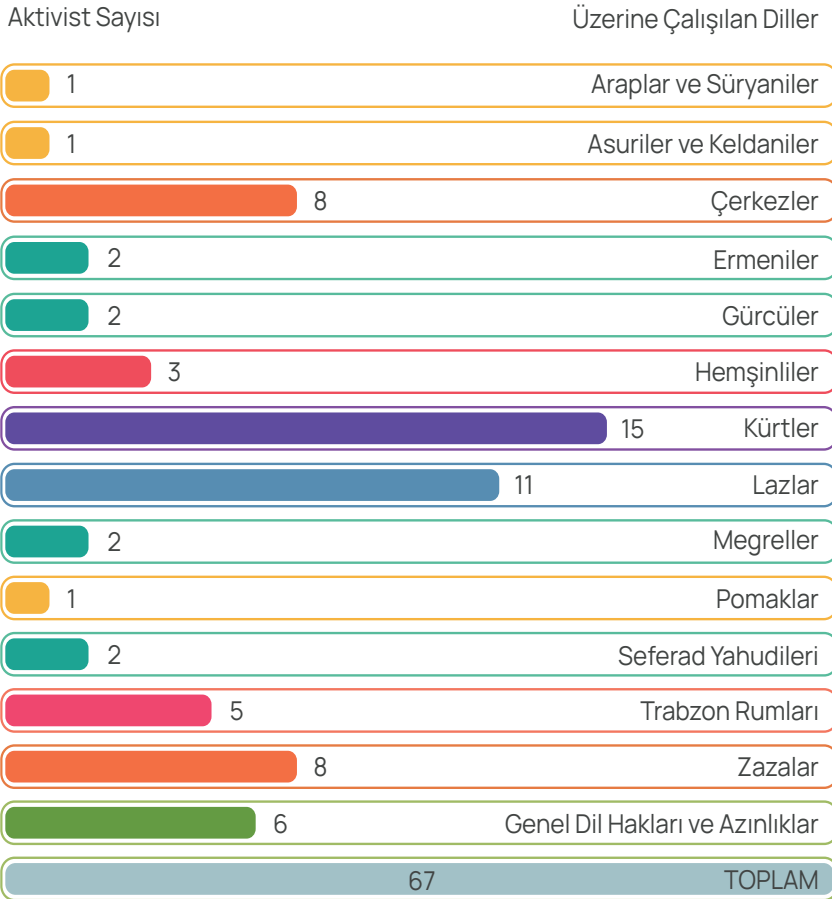
- Toplam 67 Kişi

Şekil 3: Katılımcıların cinsiyeti

Şekil 4: Katılımcıların eğitim durumu

• Toplam 67 Kişi

Anket yapılan toplam 67 aktivistin üzerine çalıştığı dilsel/kültürel grupların dağılımı yandaki gibidir.

Şekil 5: Katılımcıların çalıştıkları dilsel topluluk

2. ANALİZ

i. Aktivistlerin YDL Hakkındaki Farkındalıkları ve Bu Konudaki Çalışmaları

Çalışmaya katılan aktivistlerin %31,3'ünün çevresinde YDL seçmeli dersi kapsamında mevcut dil derslerinden birini seçen ve alan mevcutken, %47,8'inin çevresinde ise söz konusu dersi seçen fakat farklı nedenlerle alamayan öğrenci bulunmaktadır. Geriye kalan aktivistlerin (%38,8) ise etrafında söz konusu dersi seçen ve/ya alan hiç kimse yoktur.

Anket çalışmasına katılan aktivistlerin yarısından çoğu (%56,7, 38 kişi) YDL seçmeli dersi ile ilgili herhangi bir kampanya yürütmemiş ya da herhangi bir kampanyada yer almamıştır. %43,3'ü ise en az bir kampanyada yer almış ya da bir kampanya yürütmüştür.

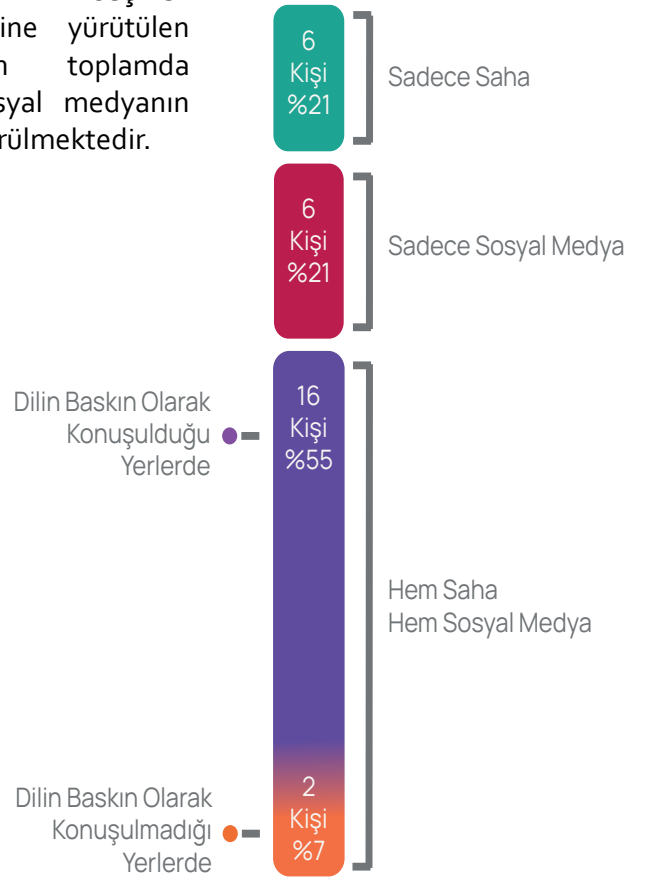
Kampanyaların hangi mecralarda yürütüldüğüne bakıldığında, YDL seçmeli dersler bağlamında sosyal medyanın önemli bir aktivizm alanı olarak kullanıldığı söylenebilir. Zira herhangi bir kampanyanın yürütücülüğünü yapan ya

da mevcut bir kampanyaya katılan aktivistlerin büyük bir çoğunluğu bunu farklı alanların yanı sıra sosyal medya üzerinden yaptığını belirtmiştir.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere herhangi bir kampanya yürütmüş ya da mevcut bir kampanyaya katılmış aktivistlerin %62'si bunu farklı mecraların yanı sıra sosyal medya kullanarak, %17'si ise sadece sosyal medya üzerinden gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla YDL seçmeli dersleri üzerine yürütülen kampanyaların toplamda %79'unda sosyal medyanın kullanıldığı görülmektedir.

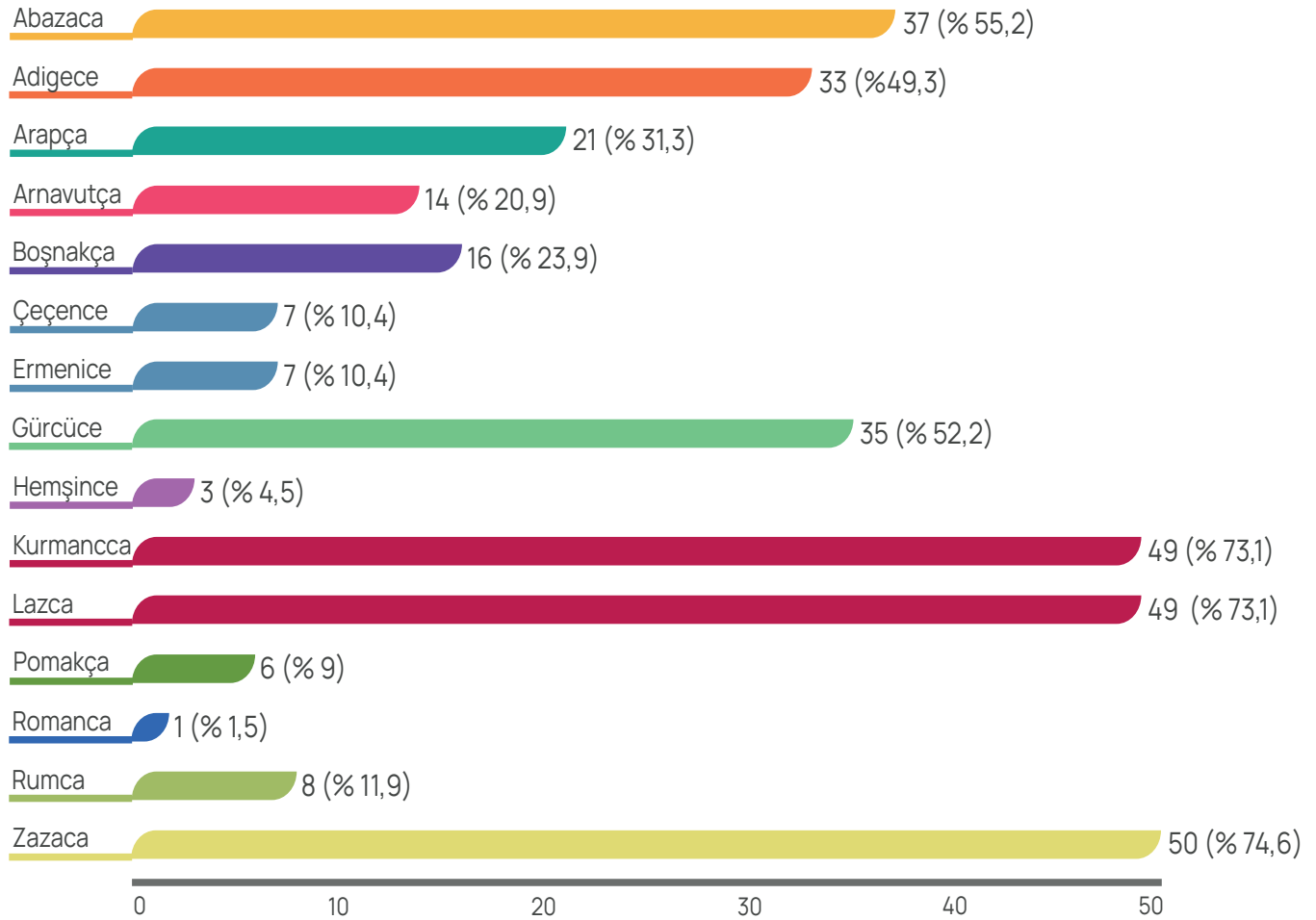
Şekil 6: Kampanya katılım bilgileri

Şekil 7: Kampanya yürütülen mecralar

Çalışmaya katılan aktivistlerin genel olarak YDL seçmeli dersler kapsamında hangi dillerin seçilebilir olduğuna dair önemli düzeyde bir farkındalıkları olduğu söylenebilir. YDL kapsamında seçilebilen 8 dil arasında Kurmançça, Lazca ve Zazaca en yüksek farkındalığın olduğu diller olarak öne çıkmaktadır. Arnavutça ve Boşnakça söz konusu

olduğunda farkındalığın önemli oranda azaldığını belirtmek gerekir. Yine Türkiye’de konuşulan ve fakat YDL kapsamında olmayan birçok dil de aktivistlerce yanlış bir şekilde bu kapsamda ele alınmıştır. Anket çalışmasına katılan aktivistlerin %31,3’ünün Arapçanın YDL seçmeli dersler kapsamında seçilebildiğini düşünmeleri özellikle dikkat çekicidir:

Şekil 8: YDL seçmeli dersi kapsamında seçilebilen dillere dair farkındalık

Şekil 9: YDL kapsamında gerçekleştirilen ortak çalışma oranları

Aktivistlerin “Şimdiye kadar [YDL kapsamındaki] bu dillerden hangisi/hangileri üzerine yapılan bir çalışmadan/kampanyadan haberdar oldunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Türkiye dilleri arasında belli bir kompartımanlaşma olduğunu göstermektedir. Zira 8 dil üzerinden yöneltilen sorulara verilen cevapların büyük bir kısmı 3 dilden fazlasını geçememiştir. Bunlar arasında da Kurmançça, Zazaca ve Lazca hakkında yapılan çalışmalardan/kampanyalardan haberdar olanlar öne çıkmıştır. Bu anket çalışmasına katılan aktivistlerin birçoğunun 2018’den bu yana TÜKAB, DHİBRA, KİTA vs. gibi yapıların dil/kültür alanlarındaki çalışmalarına katıldığı ya da en azından bunlardan bir şekilde haberdar olduğu düşünüldüğünde, iki ya da

üç farklı dile dair yapılan çalışmadan/kampanyadan haberdar olmanın kompartımanlaşmanın aksini göstermediği söylenebilir. Nitekim çalışmaya katılan aktivistlere yöneltilen “Sizin ilgilendiğiniz dil(ler) DIŞINDA başka bir dille ilgilenen bir kişi/kurum ile Yaşayan Diller ve Lehçeler seçmeli dersi hakkında ortak çalışma yürüttünüz mü?” sorusuna verilen cevap tam da bu kompartımanlaşmayı göstermektedir.

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere anket çalışmasına katılan aktivistlerin %80,6’sı kendi ilgilendiği dil(ler) in dışında başka bir dille ilgilenen herhangi bir kişi/kurum ile YDL seçmeli dersi hakkında herhangi bir ortak çalışma yürütmemiştir. Bu da söz konusu kompartımanlaşmayı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

ii. YDL Seçmeli Dersine Dair Düşünceler

Çalışmaya katılan aktivistlerin büyük bir çoğunluğu (%91) YDL seçmeli dersini “kültürel/dilsel bir hak” olarak görmektedir. Yine çalışmaya katılanların %42,8’i söz konusu dersi “önemli bir ihtiyaç” olarak görmektedir. YDL seçmeli dersini MEB müfredatının gereği olarak görenlerin (%22,4) yanı sıra bu derslerin “göstermelik bir uygulama”

olduğunu (%1,5) ve “devlet elinde baskı ve eşitsizlik ortamının yeniden üretilmesi için bir araç olarak kullanıldığını” (1,5) belirtenler de bulunmaktadır.

Anket çalışmasına katılan aktivistlerin %65,7’si Avrupa Birliği uyum sürecini YDL seçmeli dersinin başlatılma nedeni olarak görürken, %50,7’si ise hükümetin (AKP hükümetlerinin) konjonktürel hamlesi olarak görmektedir. Birden fazla nedenin birlikte seçilebileceği bu soruya verilen cevaplar özetle şöyledir:

YDL Dersinin Başlatılma Nedenleri	Kişi	Oran
AB Uyum Süreci	44	% 65,7
Dil Hakları Mücadelesi	44	% 41,8
Çözüm/Demokratikleşme süreci	44	% 46,3
Hükümetin konjonktürel hamlesi	44	% 50,7
Hükümetin özgürlükçü yaklaşımı	44	% 7,5
Diğer	44	% 4,5

Şekil 10: Katılımcılara göre YDL Dersinin başlama nedeni

Çalışmaya katılan aktivistlerin %64,2’si söz konusu seçmeli ders için kullanılan “Yaşayan Diller ve Lehçeler” ifadesini doğru bir isimlendirme olarak görmektedir. “Yaşayan Diller ve Lehçeler” ismi yerine çoğunlukla her dilin kendi ismiyle anıldığı bir dersin olması önerilmiştir. Ayrıca önerilen farklı isimler arasında “Türkiye” ve “anadili” ifadelerinin öne çıktığı söylenebilir. Önerilen alternatif kimi isimler şöyledir:

- Türkiye’de Konuşulan Diller
- Türkiye Dilleri
- Türkiye Dilleri ve Lehçeleri
- Anadili veya Anadilinde Eğitim
- İnsanlığın Anadilleri
- Anadilleri
- Türkiye’nin Anadilleri
- Yok Olmaya Aday Diller
- Etnik Diller
- Türkiye’nin Dilleri
- Türkiye’deki Diller

- Türkiye Dilleri ve Kùltürleri
- Kaybolma Tehlikesi Altındaki Diller
- Türkiye’de Yaşayan Halkların Dilleri ve Kùltürleri
- Anadili Eğitimi ve Öğretimi
- (Türkiye’deki) Diller ve Lehçeler
- Etnik Dünya Dilleri

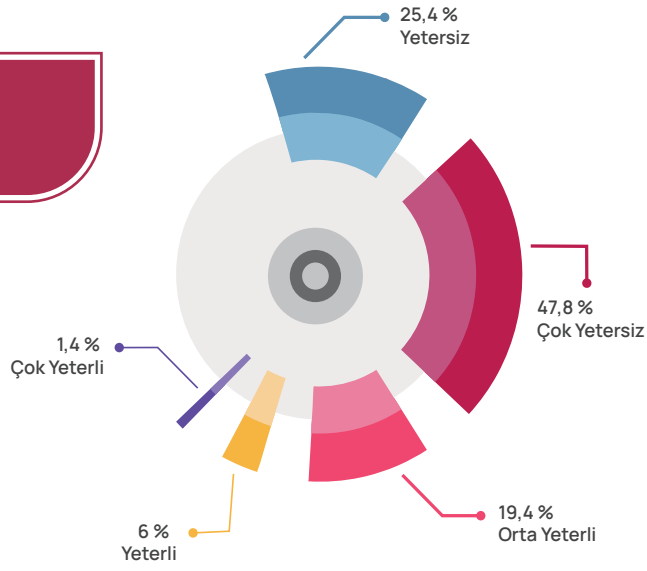
Önerilen isimlere bakıldığında aslında 2000’ler sonrasında, belki 2015’e kadar sürdüğü iddia edilebilecek AB uyum süreci kapsamında anayasa değişikliği ve vatandaşlık meselelerinde başta Kürtler olmak üzere farklı et-

nik/dilsel gruplar tarafından tartışılan/gündemleştirilen üst-kimlik alt-kimlik tartışmalarına paralel bir sonuç çıktığı söylenebilir. Anayasadaki Türklük vurgusu ve “vatandaşlık bağıyla TC’ye bağılı olan herkes Türk’tür” yerine Türkiyeliliğin ve üst-kimlik olarak TC vatandaşlığının öne çıkarılması gerektiğine benzer söylemlerin diller söz konusu olduğunda daha da belirginleştiği söylenebilir.

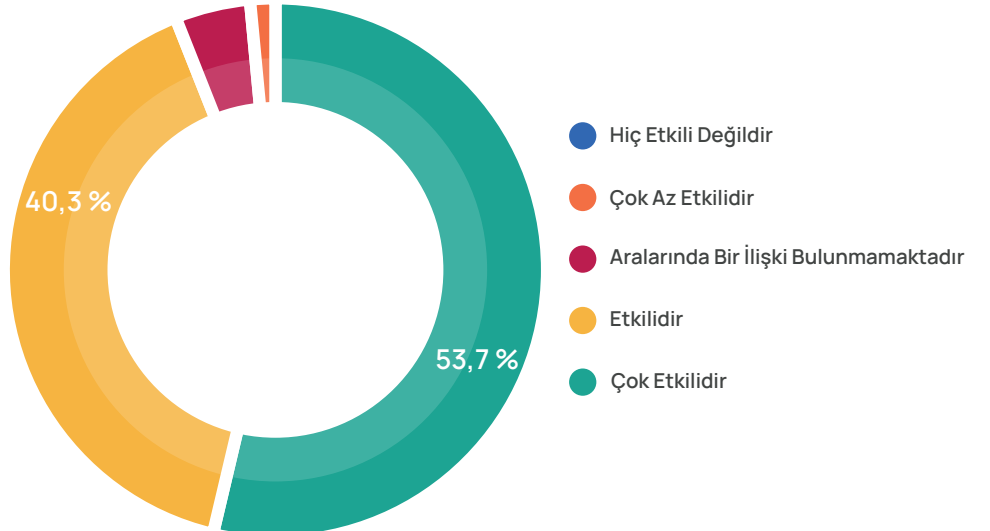
iii. YDL Seçmeli Dersinin Uygulanması ve Aktörlerin Rolü

Anket çalışmasına katılan aktivistlerin %73,2’si YDL seçmeli dersinin, üzerinde çalıştıkları dili öğretmekte “çok yetersiz” ve/ya “yetersiz” bulurken, sadece %1,5’i “çok yeterli” ve %6’sı da “yeterli” bulmaktadır.

Söz konusu dersin açılmasında ve öğrenciler tarafından tercih edilmesinde siyasi gelişmelerin etkili olduğu konusunda neredeyse fikir birliğine varan bir ortaklaşma olduğu söylenebilir. Aşağıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere, çalışmaya katılan aktivistlerin toplamda %94’ü bu yönde fikir belirtmiştir.

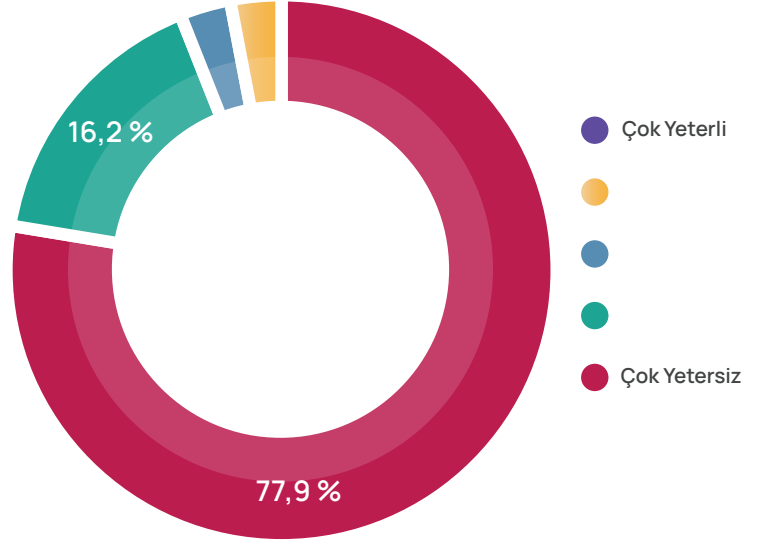
Şekil 11: YDL seçmeli dersinin dil öğretmedeki yeterliliği

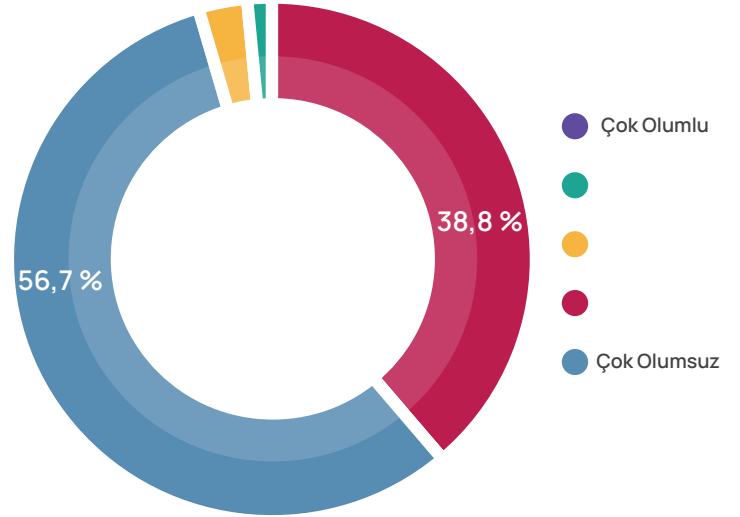
Şekil 12: YDL seçmeli dersinin açılması ve tercih edilmesinde siyasetin etkisi

Her ne kadar büyük çoğunluk söz konusu derslerin açılması ve tercih edilmesinde siyasi gelişmeleri önemli ölçüde etkili görse de bu etkinin olmadığını (%4,5) ya da dersin açılması ve/ya tercih edilmesiyle siyasi gelişmelerin bir ilişkisi olmadığını savunanlar da (%1,5) bulunmaktadır.

Anket çalışmasına katılan aktivistlerin büyük çoğunluğu (toplamda %94'ü) YDL dersinin seçimi ve uygulaması konusunda Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) çalışmalarını "çok yetersiz" (%77,6) veya "yetersiz" (%16,4) bulmuştur. Söz konusu derslerin seçimi ve uygulanmasında okul yönetimlerinin tutumlarını olumsuz bulanların oranının (%95,5), MEB'in çalışmalarını yetersiz bulanların oranıyla neredeyse aynı olması ise dikkat çekicidir. Aslında okul yönetimlerinin olumsuz tutumlarının önemli bir nedeninin de MEB'in yetersiz çalışmaları olduğu söylenebilir.

Şekil 13: MEB Çalışmalarının yeterliliği

Şekil 14: Okul yönetimlerinin tutumu

Seçmeli dil dersi tercihlerinde ve sınıfların açılmasında etkili aktörlerin önceliklerine göre sıralanması istendiğinde aktivistlerin çoğu MEB'i en etkili, STK/Aktivistleri ise en etkisiz aktör olarak işaretlemiştir. Söz konusu süreçte etkili olan aktörler önceliklerine (1 en öncelikli olmak üzere) göre 1'den 6'ya kadar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1. MEB
2. Okul İdaresi
3. Öğretmen
4. Veli
5. Öğrenci
6. STK/Aktivist

Anket çalışmasına katılan aktivistler, yetkililer tarafından yeterli tanıtımın/bilgilendirmenin yapılmamasını YDL kapsamındaki derslerin son yıllarda giderek daha az seçilmesinin temel sebebi olarak görmüşler; bu konuda farklı sebepleri (1 en öncelikli olmak üzere) 1'den 5'e kadar şöyle sıralamışlardır:

1. Yetkililer tarafından yeterli tanıtımın/bilgilendirmenin yapılmaması
2. Sivil toplum aktörlerinin bu dersleri yeterince sahiplenememesi
3. Öğrencilerin akademik başarılarına ilişkin kaygısı
4. Velinin ya da öğrencinin ilgisizliği
5. Fişlenme ya da dışlanma korkusu

Yukarıdakiler en öncelikli olmak üzere YDL kapsamındaki derslerin son yıllarda giderek daha az seçilmesinin birçok farklı nedeni sayılmıştır. Bunlar arasında dikkat çeken ve ortaklaşılan nedenler şunlardır:

- Derslerin içeriklerinin olmaması olanın da yetersizliği ve verimsizliği.
- Anadili öğretiminin seçmeli ders değil ülke dillerinin en az birinin öğrenilmesine dayalı zorunlu ders olması gerekir.
- Velinin ya da öğrencinin ilgisizliğine ek olarak öğrenilmiş çaresizlik var. Zira veliler ve öğrenciler denemelerine, talep etmelerine rağmen ders açılmayınca pes ediyorlar. Seçme girişimlerinde okul idarecilerince pek çok engel konuluyor.
- Okul idarelerinin çeşitli yollarla dersin seçilmesini engellemesi.
- Okul müdürü ve öğretmenlerin iktidara uygun farklı derslere yönlendirici etkisi.
- İnsan haklarındaki genel gerileme ve korku atmosferi en büyük neden.
- Başta göç olmak üzere dilin ticaret dili olmaması, iletişimde dile olan ihtiyacın azalması, dili yaşatan faktörlerin (kırsal alanda yapılan işler vb.) azalması, anadilinde tiyatro, tv dizisi, film, dokümanter veya sinemaların olmayışı da eklenebilir.

Gürcüce

MODÜL-1

DEVLET KİTAPLARI
İKİNCİ BASKI
....., 2019

**C. YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER SEÇMELİ DERSİ
ve MEDYA**

1. METODOLOJİ VE KULLANILAN KAYNAKLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLENDİRME/DEĞERLENDİRME

Yaşayan Diller ve Lehçeler seçmeli dersi ve bu ders kapsamındaki 8 dille ilgili medya taramasında 2012-2021 yılları arasını kapsayacak şekilde matbu ve e-yayın olmak üzere neredeyse tüm ulusal ve yerel yayın organlarına bakılmış; haber, yorum, köşe yazısı, reklam, ilan vb. kategorilerde toplamda 17692 veriye ulaşılmıştır. Elinizdeki rapor hazırlanırken her ne kadar bütün bu veriden yararlanılmışsa da esasında Özgür Gündem ve Yeni Yaşam, BirGün, Hürriyet, Yeni Akit, Sözcü ve Yeniçağ olmak üzere toplamda 6 gazetenin 2012 ile 2021 Mayıs ayı arasını kapsayacak şekilde belli anahtar kavramlar üzerinden taranmasından elde edilen veriler temel alınmıştır. Söz konusu gazeteler Türkiye'deki farklı sosyo-kültürel ve siyasal yaklaşımların/akımların olabildiğince fazla temsil edilebileceği şekilde belirlenmeye çalışılmıştır. Bu

nedenle; Kürt hareketine yakınlığından dolayı Özgür Gündem ve onun devamı olarak Yeni Yaşam, Türkiye'deki sol/sosyalist-liberal kesimlere yakınlığından dolayı BirGün, anaakım medyanın önde gelen yayınlarından biri olarak Hürriyet, İslamcı-muhafazakar bir yayın olarak Yeni Akit, merkez sol/ulusalcı-muhafazakar bir yayın olarak Sözcü ve milliyetçi-muhafazakar bir yayın olarak Yeniçağ gazeteleri seçilmiştir. Esasında Türkiye'nin anaakım medyasına bakmaya çalıştığımız söylenebilir. Ancak belirtmek gerekir ki söz konusu gazetelerde burada sınırlandırılmayacak çeşitlikte ve farklı anlayışları yansıtan haber, yorum, köşe yazısı vs. metin bulunmaktadır. Bununla birlikte YDL kapsamında öne çıkan ve baskın bir hat olarak görünen anlayış ve söylemler analiz konusu edilmiştir.

Taranan Gazeteler	Yıllara Göre Veri Sayısı (Tüm Anahtar Kavramlar İçin)										TOPLAM
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
BirGün	96	124	34	33	11	11	9	7	8	2	335
Hürriyet	67	77	42	20	10	8	10	3	5	2	244
Özgür Gündem	543	489	278	210	58	-	-	-	-	-	1578
Sözcü	22	72	12	5	4	2	2	2	1	-	122
Yeni Akit	110	81	32	25	5	6	3	2	1	2	267
Yeni Yaşam	-	-	-	-	-	-	20	92	78	26	216
Yeniçağ	90	124	65	27	6	4	6	6	3	2	333
TOPLAM	928	967	463	320	94	31	50	112	96	34	3095

Şekil 15: Taranan gazetelerde veri sayısı

Yukarıda verilen iki tablonun gösterdiği üzere 2014 yılında bütün gazetelerde bir anda yer alan veri sayısı yarısına düşüyor. Verilere anahtar kavramlar üzerinden bakıldığında da aynı düşüş (Kürtçe ile ilgili verilerde bir yıl gecikmeli) gözlenmektedir. Seçilen 6 gazetenin tamamında 2012 yılında 928, 2013 yılında 967 veri bulunurken, bu sayı 2014'te 463'e düşüyor. Yani %50'den fazla bir düşüş söz konusudur. Anahtar kavramlar üzerinden bakıldığında 2014'teki veri düşüşünün daha çok "Anadilinde Eğitim" kavramı üzerinden yaşandığı söylenebilir. 2015 ve sonrasındaki yıllarda söz konusu düşüşün çok daha hızlı ve dramatik yaşandığı söylenebilir. Her ne kadar 2015 ve sonrasındaki hızlı ve dramatik düşüşün "çözüm" sürecinin bitmesi, "hendek savaşları" olarak adlandırılabilir çatışmaların başlayıp bölgesel OHAL'in yeniden uygulamaya konulması, 2016 yılındaki darbe girişimi

ve OHAL'in Türkiye sathına yayılmasıyla ilişkili olduğu düşünülse de 2014'teki düşüş soru işareti olarak kalıyor.

Anahtar kavramlara ilişkin tabloya bakıldığında Kürtçe dışında YDL kapsamındaki diğer dillerin neredeyse anaakım medyada görünmez olduğu söylenebilir. Bu noktada büyük veri havuzunda bu dillere ait verilerin çokluğuna bakıldığında yerel ve e-basının söz konusu dillerin görünür ve duyulur olmasında ne kadar önemli olduğu anlaşılır. YDL kapsamındaki Abazaca, Adigece (hem Kiril hem de Latin alfabesiyle), Arnavutça, Boşnakça, Gürcüce, Lazca ve Zazaca dilleriyle ilgili 2012-ile 2021 Mayıs'ına kadar yukarıda adı verilen 6 gazetede 27 tanesi Lazca ile ilgili olmak üzere toplamda 3095 veri bulunurken; aynı yıllar arasında, bu gazetelerin dışında, çok büyük bir kısmı yerel ve e-basın yayını olmak üzere 10.000'e yakın veri bulunmaktadır.

Anahtar Kavramlar*	Yıllara Göre Veri Sayısı (Tüm Anahtar Kavramlar İçin)										TOPLAM
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Anadilde Eğitim	585	688	235	211	59	14	22	63	49	21	1947
Yaşayan Diller ve Lehçeler	14	7	6	5	1	8	3	-	-	2	46
Abazaca Eğitim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Adigece Eğitim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arnavutça ve Boşnakça Eğitim	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-	5
Gürcüce Eğitim	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kürtçe Eğitim	322	256	218	100	33	9	24	46	45	10	1063
Lazca Eğitim	4	14	2	2	-	-	1	1	2	1	27
Zazaca Eğitim	1	-	1	2	-	-	-	2	-	-	6
TOPLAM	928	967	463	320	94	31	50	112	96	34	3095

Şekil 16: Anahtar kavramlar ve dillere göre veri sayısı

Bu da söz konusu diller açısından yerel ve e-basının ne kadar hayati önemde olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Söz konusu gazetelerde yer alan verilere daha yakından bakıldığında, YDL kapsamındaki dillerin ilk ve orta öğretimin başlangıç tarihi olan Eylül ve Ekim aylarında daha çok ve yoğun bir şekilde işlendiği görülmektedir. Nitekim toplam 3095 verinin (623'ü Eylül 414 tanesi Ekim olmak üzere)

1037'i, yani toplam verilerin 1/3'ünden fazlası sadece bu iki ay içinde yayınlanan haber, yorum, köşe yazısı vs. metinden oluşmaktadır.

Söz konusu gazetelerde "Yaşayan Diller ve Lehçeler" anahtar kelimesine ilişkin çok az sayıda veri olması (3095 veriden 46'sı), esasında söz konusu kavramsallaştırmanın anaakım medya tarafından çok da benimsenmediğini göstermektedir.

* Her bir dil için üç şekilde tarama yapılmış ancak hem tablonun daha rahat okunması hem de daha az hacimli olması için sadece temel kavramlara yer verilmiştir. Örneğin Abazaca için "Abazaca Eğitim", "Abazaca Seçmeli" ve "Seçmeli Abazaca" şeklinde tarama yapılmıştır.

2. ANAHTAR KAVRAMLARA AİT VERİLERİN NİCELİKSEL VE NİTELİKSEL ANALİZİ

i. Gazetelerdeki Verilerin Yıllara Göre Dağılımı

Anahtar Kavramlar	BirGün Gazetesi										TOPLAM
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Anadilde Eğitim	65	101	22	31	8	8	8	4	7	2	256
Kürtçe Eğitim	27	20	12	1	3	2	1	2	1	-	69
Lazca Eğitim	3	3	-	1	-	-	-	1	-	-	8
Yaşayan Diller ve Lehçeler	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2
TOPLAM	96	124	34	33	11	11	9	7	8	2	335

Şekil 17: BirGün

Anahtar Kavramlar	Hürriyet Gazetesi										TOPLAM
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Anadilde Eğitim	32	54	16	12	8	3	5	3	4	2	256
Arnavutça ve Boşnakça Eğitim	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2
Kürtçe Eğitim	30	20	23	7	1	1	2	-	1	-	85
Lazca Eğitim	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Yaşayan Diller ve Lehçeler	4	1	2	1	-	4	3	-	-	-	15
TOPLAM	67	77	42	20	10	8	10	3	5	2	244

Şekil 18: Hürriyet Gazetesi

Anahtar Kavramlar	Özgür Gündem ve Yeni Yaşam Gazeteleri										TOPLAM
	2012	2013	2014	2015	2016	2018	2019	2020	2021		
Anadilde Eğitim	407	390	166	144	37	8	50	35	14	1251	
Kürtçe Eğitim	136	94	111	66	21	12	42	41	9	532	
Lazca Eğitim	-	4	1	-	-	-	-	2	1	8	
Yaşayan Diller ve Lehçeler	-	1	-	-	-	-	-	-	2	3	
TOPLAM	543	489	278	210	58	20	92	78	26	1794	

Şekil 19: Özgür Gündem ve Yeni Yaşam Gazetesi

Sözcü Gazetesi										
Anahtar Kavramlar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	TOPLAM
Anadilde Eğitim	3	39	10	3	-	-	-	1	1	57
Gürcüce Eğitim	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Kürtçe Eğitim	17	32	-	2	3	2	1	1	-	58
Lazca Eğitim	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Yaşayan Diller ve Lehçeler	2	-	2	-	1	-	-	-	-	5
TOPLAM	22	72	12	5	4	2	2	2	1	122

Şekil 20: Sözcü Gazetesi

Yeni Akit Gazetesi											
Anahtar Kavramlar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	TOPLAM
Anadilde Eğitim	49	50	9	11	3	1	1	-	-	2	126
Arnavutça ve Boşnakça Eğitim	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kürtçe Eğitim	53	25	20	8	2	2	2	-	1	-	113
Lazca Eğitim	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Yaşayan Diller ve Lehçeler	7	3	2	4	-	3	-	-	-	-	19
Zazaca Eğitim	-	-	1	2	-	-	-	2	-	-	5
TOPLAM	110	81	32	25	5	6	3	2	1	2	267

Şekil 21: Yeni Akit Gazetesi

YeniÇağ Gazetesi											
Anahtar Kavramlar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	TOPLAM
Anadilde Eğitim	29	54	12	10	3	2	-	5	2	1	118
Arnavutça ve Boşnakça Eğitim	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Kürtçe Eğitim	59	65	52	16	3	2	6	1	1	1	206
Lazca Eğitim	-	3	1	1	-	-	-	-	-	-	5
Yaşayan Diller ve Lehçeler	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Zazaca Eğitim	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
TOPLAM	90	124	65	27	6	4	6	6	3	2	333

Şekil 22: YeniÇağ Gazetesi

3. VERİLERİN DİLLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

i. Arnavutça ve Boşnakça

Taranan Anahtar Kavramlar:

Arnavutça Eğitim, Boşnakça Eğitim, Seçmeli Boşnakça, Boşnakça Seçmeli

"Arnavutça Eğitim"e ilişkin 2012 ve 2014'te birer haber var. 2012'de Yeniçağ gazetesindeki bir köşe yazısında Kosova'da Atatürk'ü Anma Haftası etkinliklerinden söz edilirken Türkçe ve "Arnavutça eğitim" veren bir ilkokula gidildiği yazıyor; 2013'te Hürriyet Bursa'da yer alan haberde RUMELİFED (Tüm Rumeli Dernekleri Federasyonu) ile Türkçe ve "Arnavutça eğitim" veren Kosova Business University'nin yapacağı işbirliği anlatılıyor.

"Boşnakça Eğitim"e ilişkin de 2012 ve 2013'te birer haber var ve her ikisi de Yeni Akit gazetesinde. 2012'deki haber Sırbistan'ta Boşnakların çoğunlukta

olduğu yerlerde verilecek "Boşnakça eğitim" ile ilgili, 2013'teki haber ise İngilizce ve "Boşnakça eğitim" veren Bosna-Hersek'teki üniversitelere gidecek Türk öğrenciler için üniversite koşullarına ilişkin bir haber.

Arnavutça ve Boşnakça eğitime ilişkin YDL bağlamında sadece bir haber var. 22.10.2016 tarihli Hürriyet'in 10. sayfasında yer alan kısa bir habere göre 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren ortaokul 5, 6, 7 ve 8'inci sınıflarda 'Yaşayan Diller ve Lehçeler' dersi kapsamında okutulan Adigece, Abazaca, Kurmançça, Zazaca, Lazca ve Gürcüce derslerine, 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren Arnavutça ve Boşnakça da katılacaktır. Aynı haberde YDL seçmeli dersinin amacı "Türkiye'de yaşayan diller ve lehçeleri gelecek kuşaklara aktarabilmek" şeklinde verilmiş.

İlk Ses, 28.12.2017

Dedelerinin dilini öğrenmeyi seçtiler

Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) Türkiye'de yaşayan dilleri ve lehçeleri gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla ortaokul öğrencilerine yönelik başlattığı seçmeli "Yaşayan Diller ve Lehçeler" programı kapsamında, İzmir'de nüfusunun büyük kısmı Boşnaklardan oluşan Halilbeyli Mahallesi'ndeki öğrenciler Boşnakça ve Arnavutça öğreniyor. Kemalpaşa İlçesi'ne bağlı 2 bin 200 nüfuslu Halilbeyli Mahallesi'nde nüfusun yüzde 98'i, 1850'lilerde Bosna'dan göçmeye başlayan aile-

lerden oluşuyor. Aile büyükleri halen aralarında Boşnakça konuşuyor. Ayrıca evlilik gibi nedenlerle Arnavut kökenliler de bulunuyor. MEB'in "Yaşayan Diller ve Lehçeler" programının başlamasıyla mahalledeki Aliya İzzetbegoviç Ortaokulu öğrencileri evde kullanılan ancak kendilerinin anlamadığı dilleri öğrenmeye başladı.

HERKES MEMNUN

Okul müdürü Emre Uygur, 184 öğrencili okulda, 6-7. sınıflara seçmeli olarak Boşnakça, 8.

sınıflara da Arnavutça dersi verildiğini söyledi. Boşnakçayı 94, Arnavutçayı 44 öğrencinin seçtiğini aktaran Uygur, şöyle devam etti: "Bu dersi seçmemizdeki neden, mahallemizin demografik yapısı. 2 bin 200 nüfusumuz var, bunların yüzde 98'i Boşnak kökenli. Evlerde eskiden Boşnakça konuşulurken zaman içerisinde unutulduğunu gözlemleyen velilerimiz böyle bir talebi oldu. Biz de gelen talepler doğrultusunda sene başında okulumuzda Boşnakçaya sonra da Arnavutçaya başladık." ■ AA/İZMİR

ii. Gürcüce

Taranan Anahtar Kavramlar: *Gürcüce Eğitim, Seçmeli Gürcüce, Gürcüce Seçmeli*

Seçilen gazetelerde 2012-2021 arasında doğrudan Gürcüce Eğitim ile ilgili olan herhangi bir haber yapılmamış. Ancak farklı dil ve/ya konulardan özellikle de Kürtçe eğitim ya da seçmeli derslerden ve genelde Kürt meselesinden bahsedilirken birkaç yerde geçmiş. Örneğin Mehmet Türker 12.05.2013 tarihinde Sözcü gazetesindeki köşesinde "Çözüm Süreci" ve "Kürt açılımı"nı eleştirdiği yazısında "Lazca ve Çerkezce"ni yanı sıra Gürcüce eğitimi de (negatif) örnek olarak gösterir.

Esasında Lazca, Adigece ve Gürcüce'nin 2012-2013 yılından itibaren YDL kapsamında olduğu, bu tarihin çok öncesinde ise birçok aktivist ve STÖ tarafından söz konusu dillerin eğitim-öğretimine ilişkin talebin olmasına rağmen Mehmet Türker'in kendinden emin bir şekilde ve bu dilleri konuşanlar adına bu kadar rahat söz söylemesi, yıllardır dile getirilen talepleri gözardı edip yokmuş gibi yazması tuhaftır. Aslında Türker'in yazısı devletin tekçi/ asimilasyonist söyleminin Türk 'aydın'ı tarafından yeniden üretilmesinin iyi bir örneğidir.

Sözcü, 12.05.2013

iii. Abazaca

Taranan Anahtar Kavramlar: *Abazaca Eğitim, Abazaca Seçmeli, Seçmeli Abazaca*

Yapılan taramada tek bir haber çıkmıştır, o da Yaşayan Diller ve Lehçeler dosyasında da bulunduğu ve daha çok oraya ait olduğu için bu bölümde değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla seçilen gazetelerde 2012-2021 arasında doğrudan YDL kapsamında Abazaca ile ilgili herhangi bir veri olmadığını söylemek doğru olacaktır.

Lazca için talep var, hazırlık yok

Seçmeli ders olarak okutulma kararı alınan Lazcanın okullarda öğretilmesi için Bakanlığın herhangi bir hazırlık yapmadığı ortaya çıktı

OLGU KUNDANCI

Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer, seçmeli ders paketine ilişkin haziran ayında Kürtçe ve Çerkezce dillerinin yanı sıra Lazcanın da "Yaşayan Diller ve Lehçeler" başlığı altında orta-okullarda seçmeli ders olarak okutulacağını açıkladı. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı, "yeterli talebin yokluğu" gerekçesiyle seçmeli Lazca dersine yönelik öğretim programını hazırlamadı.

Laz Kültür Derneği Başkanı Mehmedali Barış Beşli, BirGün'e yaptığı açıklamada "Milli Eğitim Bakanlığı'nın Lazca dersinin okutulacağını söylemesi bizim için kazanılmış bir haktır. Ancak bu alanda bir hazırlık olmadığını görüyoruz" diye konuştu. Eğitim Sen'den edindiğimiz bilgiye göre seçmeli dil dersinin açılabilmesi için gereken 10 öğrenci sayısına çeşitli okullarda ulaşılmasına rağmen Bakanlığın hazırlığı olmadığı için seçmeli Lazca dersi açılmıyor.

'EN YETKİLİ AĞIZ TELAFFUZ ETMİŞTİ'

Lazca için yeterli talebin olduğunu; ancak Bakanlık

okutulacağını söylemesi bizim için kazanılmış bir haktır. Bunu en yetkili ağız telaffuz etmiştir. Lazcaya yönelik talebin olduğunu görmek gerekiyor. Özellikle Rize Fındıklı'da, Arvin Arhavi'de, İzmit'te müracaatlar söz konusu. Ancak bir hazırlık olmadığını görüyoruz. Biz üzerimize düşen çalışmaları yapacağız ve Bakanlıktan dersin okutulması için gerekli hazırlıkların yapılmasını talep edeceğiz" diye konuştu.

'BAŞVURULAR HAVADA KALDI'

Eğitim Sen Rize Şube Başkanı Hüseyin Şahin ise Rize'nin Fındıklı ilçesinde çeşitli okullarda seçmeli dil dersinin açılabilmesi için gereken 10 öğrenci sayısına ulaşıldığını, ancak bakanlığın hazırlığı olmadığını için dersin açılmadığını belirtti. Şahin, "Derse yönelik çok yoğun müracaat olmasa da yeterli talep var. Fındıklı'da birkaç okulda on kişiyi bulan dilekçeler verildi. Örneğin Muammer Çiçe-

Öğretmen ihtiyacı nasıl karşılanır?

LAZ Kültür Derneği Başkanı Mehmedali Barış Beşli, Lazca dersine yönelik öğretmen ihtiyacının karşılanması için Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'ne "Laz Dili ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi" açılması talebinde bulunduğularını belirtti. Dernek olarak Lazca alanında anıye çalışmaları yaptıklarını dile getiren Beşli, kısa vadede bir sertifika prog-

BirGün, 12.05.2013

iv. Lazca

Taranan Anahtar Kavramlar: Lazca Eğitim, Lazca Seçmeli, Seçmeli Lazca

Seçilen 6 gazetede 2012 yılında Lazca'ya dair, 3'ü BirGün, 1'i Hürriyet olmak üzere toplamda 4 haber, yorum vb. metin yer almıştır. "Lazlar da Pozitif Ayrımcılık İstiyor", "Üniversitede Lazca Anabilim Dalı Talebi", "Lazca İçin Talep var, Hazırlık Yok" başlıklarıyla BirGün'de yer alan metinlerde daha çok aktivist ve STÖ'lerin Lazca eğitim-öğretime ilişkin taleplerinin öne çıkarıldığı söylenebilir. Hürriyet'teki haber ise sadece dönemin MEB Bakanı

Ömer Dinçer'in Lazca'nın da seçmeli ders olacağına dair kısa açıklamasına yer verilmiştir.

2013'te ise hem daha çok gazetede (Sözcü hariç seçilen diğer 5 gazetede) daha çok sayıda metin (toplamda 14) yer almıştır. Özgür Gündem'de yer alan haber, köşe yazısı, söyleşi vb. metinlere bakıldığında Lazcanın seçmeli ders olarak okutulacak olmasının, Lazların dilinin yanı sıra tarihi, coğrafyası ve kimliği ile ilişkisi içinde kazanılmış bir zafer olarak görüldüğü söylenebilir. Burada yer alan neredeyse tüm haber, köşe yazısı ve söyleşilerde Lazların tarihine, coğrafyalarına, kültürlerine ve kimliklerine özellikle yer verildiği söylenebilir. Özgür Gündem'in Lazcayı

bu şekilde ele almasının, gazetesin uzun bir dönemdir dil mücadelesini siyasal, kültürel ve/ya kimliksel hak mücadelesini merkezine oturtan Kürt Siyasal Hareketine yakın olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

BirGün gazetesinin 2013'te Lazcaya dair yaptığı haber ve röportajlara bakıldığında ise, BirGün'ün Lazcaya YDL bağlamında kısaca değindiği, ancak Ağani Murutsxi ismiyle çıkacak Lazca gazeteye ve Laz Enstitüsü'ne geniş yer vererek, Lazcanın görünür olmasını daha geniş kültürel bir bağlamda ele aldığı söylenebilir.

Hürriyet ve Yeni Akit'te ise çok kısa ve sadece Lazcanın da seçmeli ders kapsamında öğretileceği haberleştirilirken, Şuayip Özcan'ın 29.10.2013 tarihli Yeniçağ gazetesinde "anadilinde Eğitim" başlığıyla yer alan köşe yazısında Kürtçe, Zazaca ve Lazca gibi dillerin eğitim-öğretimde yer alması Türklüğe ve Türklükle şekillenmiş anayasaya bir saldırı olarak okunmakta ve dönemin siyasal iktidarı buna zemin hazırlamakla suçlanmaktadır.

Söz konusu gazetelerde sonraki yıllarda yer alan Lazca'yı konulu haber, köşe yazısı, söyleşi vb. metinlere bakıldığında esasında yukarıda özetlenen perspektiflerini ve söylemlerini tekrar ettikleri söylenebilir. Örneğin Yeniçağ gazetesinde 2015 yılında "Lazca eğitim" in geçtiği tek metin yine Şuayip Özcan'ın "Bu ne sevda böyle" başlıklı bir köşe yazısıdır ve Özcan farklı dillerde eğitimi, elbette Lazca eğitimi de Türklüğe saldırı üzerinden okumaya devam etmektedir.

Özgür Gündem ise bu gazetenin kapatılmasıyla yerine açılan Yeni Yaşam

gazetesi de yine başta Kürtçe olmak üzere Lazca ve diğer dilleri tarih, coğrafya, kültür/kimlik bağlamında ele almaya devam etmektedir. Örneğin 19.03.2021 tarihli Yeni Yaşam gazetesinde YDL bağlamında seçmeli derslerden Lazcanın da konuşulduğu Doğu Karadenizli gençlerle yapılan röportajda, Lazca yer isimleri özellikle belirtilirken, haberin üst başlığı da "Kültür ve Dil Kayboluyor" şeklindedir.

Yeni Yaşam, 19.03.2021

Ali İhsan Aksamaz

Geçtiğimiz birkaç gün içinde çok önemli bir gelişme yaşandı. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu, Laz aydınlarının sundukları "Lazca Seçmeli Ders Müfredat Programı" nı onayladı. Böylece Lazca da 2013- 2014 Eğitim ve Öğretim yılından itibaren ilköğretimde resmen seçmeli ders haline geldi. Kürtçe, Abhazca ve Çerkesçe ile ilgili seçmeli ders uygulamasına geçen eğitim ve öğretim yılında başladı, kitaplar basıldı, sınıflar açıldı. "Lazca Müfredat Programı" o zaman henüz hazır olamadığı için "Lazca Anadil Sınıfları" açıklanamıyordu.

Hatırlanacağı gibi geçen eğitim ve öğretim yılında müfredat hazır olmamasına rağmen, birçok yerde veliler, okul müdürlüklerine dilekçe vererek çocuklarının "Lazca Seçmeli dersi" görmelerini talep etmişlerdi. Okul müdürlükleri ise, dilekçeleri geri çevirmiş ve gerekçe olarak da "Lazca Müfredat Programı" nın bulunmadığını velilere birer yazı ile bildirmişti.

Şimdi sıra Lazca ders kitaplarının hızla hazırlanmasına ve velilerin de bu dersi seçmeli ders olarak seçmelerine geldi. "Lazca Seçmeli Ders" konusunun geçmişi kısaca işte böyle.

M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış olan şair ve İskenderiye Kütüphanesi yöneticisi Apollonius, "Argovnatika" adlı eserinde "Altın Post" un ülkesi Kolkheti'nin halkı ve dilinden de bahseder. İşte Lazca, bu Kolkheti'nin dilidir. Kolkhlann dilidir.

Gel gör ki, 4000 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, Lazcanın hiçbir resmî tanınmışlık ve korunması yoktu. Kürtçe için Kuzey Irak, Abhazca için Abhazya, Çerkesçe için Rusya Federasyonu'na bağlı kimi Kuzey Kafkas Cumhuriyetlerindeki özerk yapılar hem resmî olarak bir tanınmışlığın hem de bu dil ve kimliklerin geleceğe taşınmasının açık bir ifadesidir.

Taranan Anahtar Kavramlar: *Zazaca Eğitim, Zazaca Seçmeli, Seçmeli Zazaca*

Seçilen 6 gazetede 2012-2021 Mayıs tarihleri arasında Zazacaya ilişkin toplamda 6 adet metin bulunması ve bunlardan birinin Yeniğağ diğer 5'inin ise Yeni Akit'te yer alması oldukęa ilginę. Oysa aynı tarihler arasında çoğu yerel ölęekteki matbu ve e-basın yayınlarında Zazacaya ilişkin toplam 5000'e yakın haber, yorum, köşe yazısı vb. metin bulunmaktadır. Dolayısıyla Zazacaya ilişkin farklı kesimleri temsil ettiğini dőřündüğümüz anaakım gazetelerde neredeyse hiçbir metnin yer almaması ilginçtir. Bu noktada Özgür Gündem ve Yeni Yaşam gazetelerinde Zazacayı merkezine alan herhangi bir haber ve/ya köşe yazısı olmadığını özellikle belirtmek gerekir. Kürt Siyasal Hareketine yakın olan gazetenin, Zazacayı ayrı bir dil olarak değil de Kürtçenin bir lehçesi olarak gördüğü ve Zazacanın farklı bir dil olduğunu savunanları politik açıdan devletle aynı kulvarda gören hareketin perspektifini yansıttığı söylenebilir.

Sol-liberal olarak kodladığımız BirGün ve ulusalcı-muhafazakâr olarak gördüğümüz Sözcü gazetesinde neden herhangi bir metnin olmadığı ise ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur.

Yeniğağ ve Yeni Akit'teki metinlere gelince; Yeniğağ'da sadece 2012 yılında Ümit Özdağ'ın "CHP'de Kürt Açılımı ve AKP Türkiye'yi Kötüye Götürürken" başlıklı köşe yazısında Zazaca seçmeli dersine değinilmektedir. Söz konusu yazısında Özdağ, Kürtçe ve Zazaca seçmeli derslerinin başlangıç olduğunu ve bir süre sonra tamamen Kürtçe ve Zazaca eğitime başlanacağını, bunun da aileleri ve gençleri Kürtçölüğe ve bölücölüğe iteceğini savunmaktadır. Yeni Akit'te farklı zamanlarda yer alan haberlerde ise Zazaca seçmeli dersi daha çok Bingöl üzerinden ve AKP'nin olumlu icraatlarından biri olarak haberleştirilmektedir. Örneğin Yeni Akit'te yer alan toplam 5 haberin üçü (2014'te "Bingöl'de 'Zazaca' Seçmeli Derse ilgi", 2015'te "Zazaca Dersleri Başladı" ve 2019'da "Çocuklar 'Ana dilleri'ni Okulda Öğreniyor" başlıklı haberler) Zazaca seçmeli dersini Bingöl üzerinden haberleştirilmiştir. 2015'te Seyfettin Bulut'un "Ak Parti'ye Niçin Oy Veriyoruz" başlıklı köşe yazısında Kürtçe ve Zazacanın seçmeli ders olması AK Parti'ye oy verme nedeni olarak gösterilmektedir. Bu yaklaşım Zazacanın yoğun bir şekilde konuşulduğu yerlerin başında gelen ve AKP'nin neredeyse hiç milletvekili ve belediye başkanı çıkarmadığı tek il olan Dersim'den neden hiç bahsedilmediğini de açıklar.

Taranan Anahtar Kavramlar: Kürtçe Eğitim, Kürtçe Seçmeli, Seçmeli Kürtçe

Kürtçeye ilişkin anahtar kavramların geçtiği veri sayısı diğer tüm dillere ait anahtar kavramların toplamından çok daha fazla olduğundan ve her gazetede veri bulunduğundan, yer alan verilerin çokluğu ve çeşitliliğine bağlı olarak bazen gazeteler tek başlarına bazen de birleştirilerek analiz yapmak daha doğru bulunmuştur.

a. Özgür Gündem ve Yeni Yaşam Gazeteleri

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere Özgür Gündem ve Yeni Yaşam gazeteleri Kürtçe eğitime ilişkin anahtar kavramların en çok kullanıldığı iki gazete olmuştur.

Kayyum hizmeti: Bin 132 kez arama

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi eşbaşkanları Gülten Kışanak ve Fırat Anlı'nın yerine atanan Ankara Etimesgut İlçe Kaymakamı Cumali Atilla, hizmet politikasında değişikliğe giderek, AKP'nin belediyecilik politikasını hayata geçirdi. Kayyum, bu süre zarfında çok dilli tabelaları indirerek tek dile çevirdi, Kürtçe park isimlerini değiştirdi, Kürtçe eğitim veren kreşler, kadın kurumları olmak üzere birçok birimin kapısına kilit vurdu.

Her iki gazetede öne çıkarılan söylemlerden biri Kürtçe eğitimin seçmeli değil anadili düzeyinde yapılması gerektiğidir. Bununla ilişkili olarak YDL kapsamındaki uygulama asimilasyonist politikaların devamı olarak görülmekte ve AKP bu konuda eleştirilmekte, iki yüzlü olarak nitelendirilmektedir. YDL ile ilgili olarak bu gazetelerde yer alan çoğu haber, köşe yazısı ve yorumda, Kürtçe seçmeli dersi sadece dil öğrenimi üzerinden değil kamusal alanda ve nasıl kullanıldığıyla ilişkili olarak ve mahkemelerde yapılan Kürtçe savunmaların kabul görmemesi, Kürtçe tabelalara izin verilmemesi, Kürtçe televizyon yayıncılığının engellenmesi, Kürtçe kitapların dağıtımında yaşanan sıkıntılar vs. konularla ilişkisi içinde ele alınmaktadır.. (15.06.2012- "AKP En Sinsi Asimilasyonu"; 06.07.2012- "Bu Ne Perhiz Bu Ne Turşu"; 19.09.2012- "Seçmeli Kürtçe Ders Yalan Çıktı"; 29.09.2012- "Kürtçe Dersi Korsan Düzenlemedir"; 07.07.2012- "İkiyüzlülük W, Q ve X ile Ortaya Çıktı"; 21.10.2013- "En İyisi mi Siz Kürtçe Eğitimi Boşverin!"; 08.09.2015- "Meclis'e İlk Kürtçe Soru Önergesi"; 08.04.2021- "Milli' İrkçilik Bakanı: Vatandaş Türkçe Konuş!"). Kürtçe seçmeli dersinin beklenen düzeyde tercih edilmemesinin nedeni de tam olarak buna bağlanıyor. Yani anadilinde eğitime izin vermeyen devlet ve AKP'nin, Kürtçeyi YDL kapsamına alarak ve seçmeli ders yaparak asimilasyonist politikalara devam ettiği ve Kürt halkının bunu gördüğü için söz konusu dersi seçmediği iddia ediliyor. (01.10.2012- "Kürtçeyi Seçmeyen Halk Mesaj Veriyor").

Söz konusu gazetelere bakıldığında, Kürtçenin YDL kapsamında seçilebilir

olmasından sonra bölgede birçok yerde kreşler, okullar, kurslar vs. açılmasıyla ve bir süre sonra devletin bunları kapatması ve mühürlemesiyle ilgili birçok haber ve köşe yazısı görülür. Bunların, Kürt siyasal hareketinin bu tarz okullar/kreşler açılmasına özel önem vererek bir yandan Kürtçe eğitim-öğretimi devlet tekelinden almaya ve dil üzerinden nüfuzunu geliştirmeye diğer yandan devleti Kürtçe eğitim konusunda sınamaya ve samimiyetsizliğini açığa çıkarmaya çalışmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. 12.09.2014- "Okulu Yıkarsan Altında Kalırsın"; 18.09.2014- "Halk Tepki Vermelidir"; 18.09.2014- "Mühürler Kırıldı Eğitim Başladı"; 07.11.2014- "Mühür Kalktı Eğitime Devam"; 21.08.2015- "Kayapınar'da Kürtçe Kreş Açılıyor"; 31.10.2015- "Dibistana Ferhat Kurtay da Kapatıldı"; 19.02.2016- "Valiliğin Kürtçe Eğitim Tahammülsüzlüğü"; 03.05.2016- "Kürtçe Okul Kapatıldı")

2015 ve sonrasında yaşanan çatışmalı süreç ile belediyelere kayyum atanması ise devletin Kürtçeye yaklaşımının ele alındığı iki temel referans noktası haline geliyor. 2012-2015 arasında YDL ve seçmeli derslerle ilgili daha çok veri bulunurken; 2015 sonrasında bu gazetelerde geçen Kürtçe eğitim ve anadilinde eğitim gibi anahtar kavramlar daha çok Kürt siyasal hareketinin açtığı okul ve kreşler ile farklı kurumların açtığı Kürtçe kurslar ve devletin kayyumların şahsında bunlara karşı sert tedbirleri bağlamında kullanılıyor. Yani YDL ve Kürtçe seçmeli dersi ile ilgili haber, yorum, köşe yazısı vb. metinler 2015'ten sonra daha da azalmış; asıl vurgu Kürt Siyasi Hareketi ve farklı kurumların Kürtçe eğitim için attıkları adımlar ve bunların devlet tarafından nasıl engellendiği üzerine şekillenmiştir. (13.12.2018- "Ciz-

reli Çocuklar Asimilasyon Kıskaçında"; 22.12.2018- "Kayyum Hizmeti: Bin 132 Kez Arama"; 21.02.2019- "Kayyumların Dil Düşmanlığı").

MEB okullarında Kürtçe seçmeli dersinin beklenenden az seçilmesinin aksine farklı kurumların açtığı Kürtçe kurs ve okullara ise fazla rağbet gösterildiği vurgulanıyor. (26.02.2012- "Kürtçe Kursu Yoğun İlgi"; 05.10.2013 "Kürtçe Derse Yoğun İlgi"; 15.08.2012 "Kürtçe Kursu Her Halktan Yoğun İlgi"; 10.10.2013- "Kendi Okullarını Kendileri Kurdu"; 11.09.2014- "Kürtçe Eğitime Yoğun İlgi"; 21.11.2014- "Anadilinde Hızlı Öğreniyorlar"; 21.08.2015- "Ankara'da Kürtçe'ye Yoğun İlgi"; 07.06.2016- "Köylerde Kendi Okullarını Yarattılar"). Benzer söylem, pandemi sürecinde yapılan online eğitimler için de tekrar etmiştir (07.03.2017- "Kürtçe Online Eğitime Büyük İlgi").

Öte yandan manipülasyon ve asimilasyon aracı olarak görülse de Kürtçe seçmeli dersinin söylendiği gibi verilmemesi de eleştiriliyor (13.09.2012-

Kürtçe seçmeli bile olamadı

AKP hükümetinin anadilde eğitim taleplerini manipüle etmek için ortaya attığı, "Kürtçe seçmeli ders" uygulaması boş çıktı. Êlih'te Kürtçe seçmeli ders almak için kayıt yaptırmak isteyen veli ve öğrencilerin talepleri, "öğretmen yok", "altyapısında eksiklikler var" gibi gerekçelerle reddedildi. Sayfa 3'te

"Kürtçe Seçmeli Bile Olamadı; 28.11.2013- "Kürtçe Sınıf Var, Öğretmen Yok!"; 26.09.2013- "Kürtçe Seçmeli Oyunu"; 12.09.2014- "Adaletin Bu mu MEB?"; 21.02.2015- "Seçmeli Derse Bile Karşılar").

Doğrudan YDL kapsamında olmamakla birlikte, bu gazetelerde anadilinde eğitim talebi, anadilinde eğitimin faydaları, okulların boykot edilmesi, anadilinde eğitimin ülkeyi bölmeyeceği, 21 Şubat anadili günü vs. gibi farklı konular çerçevesinde Kürtçe anadilinde eğitimin sürekli bir şekilde işlendiği söylenebilir. Nitekim bu gazetelerde diğerlerine oranla "anadilinde eğitim"e ait veriler "Kürtçe eğitim" dahil diğer bütün anahtar kavramlardan oldukça fazladır. 1947 verinin 1251'i bu gazetelerde yer almaktadır. (07.05.2012- "Anadilinde Eğitim Ülkeyi Bölmez"; 20.05.2012- "En İyi Eğitim Anadilinde Olur"; 21.05.2012 "Anadilinde Eğitim İstiyoruz"; 18.09.2012- "Boykot Zili Çaldı"; 08.10.2012- "Anadilinde Eğitim İçin Vakit Kalmadı"; 12.06.2012 "Anaokulundan İtibaren Kürtçe Eğitim Dili Olsun"; 14.05.2013- "Anadilinde Eğitim Olmazsa Olmaz"; 19.05.2013- "Kürtçe Eğitim Dili Olsun"; 20.09.2014- "Anadil Yasal Güvenceye Alınmalı"; 27.09.2015- "Anadil İçin Her Yerde Boykot"; 20.02.2016- "Anadil Mücadelesi Kesintisiz Sürecek"; 03.09.2019- "Anadilinde Eğitim Haktır [Anadilinde Eğitimin Yararı]")

Özgür Gündem ve Yeni Yaşam gazetelerine bir bütün olarak bakıldığında YDL kapsamında seçmeli ders olarak okutulan Kürtçenin neredeyse hiçbir zaman dil eğitimi bağlamında düşünülmediği söylenebilir. Bu gazetelerin benzer bir yaklaşımı (Kürtçe

eğitim veya Kürtçenin eğitim dili olup olmaması meselesinde) Güney Kürdistan'daki eğitim için de gösterdikleri dikkat çekmektedir. Zira Kürtçe eğitim ve Kürtçenin eğitim dili olup olmadığı meselesinde Güney Kürdistan'daki uygulamalara neredeyse hiç değinilmediği, buna karşılık Rojava'daki 'yeni' eğitim örgütlenmesinin çokça ön plana çıkarıldığı söylenebilir. (03.09.2019- "Anadilinde Eğitim Haktır").

b. BirGün Gazetesi

BirGün gazetesinde geçen "Kürtçe eğitim", "anadilinde eğitim" ve YDL ile ilgili anahtar kavramlar genelde Kürt siyasetçilerinin demeç, soru önergesi, miting konuşması, söyleşi vs. gibi durumlarını haberleştirdiklerinde geçiyor (06.02.2012- "Sabredin Bahara Az Kaldı"; 18.09.2014- "Kışanak'tan 'Ana Dil' Uyarısı"). Yani aslında bizzat Kürtçe eğitime ve anadilinde eğitime ilişkin çok az haber, köşe yazısı vs.nin gazetede yer aldığı söylenebilir.

Diğer gazeteler ile karşılaştırıldığında; Özgür Gündem ve Yeni Yaşam yer verdikleri müstakil haber, yorum ve köşe yazılarıyla Kürtçe anadilinde eğitim hakkında gündem yaratmak ya da bu meseleyi gündeme taşımak, Yeniçağ gazetesi ise YDL kapsamındaki Kürtçe seçmeli dersi ve Kürtçe anadilinde eğitim talebinin aslında Türkiye'yi bölmeye yönelik olduğuna dair gündem oluşturmak için birer özne/aktör durumunda iken, BirGün gazetesi daha çok aktarıcı yani nötr anlamda 'haber' verici durumdadır. BirGün'de doğrudan YDL kapsamındaki Kürtçe dersi ve/veya Kürtçe anadilinde eğitim ile ilgili yer

alan yazılara bakınca aslında gazetenin asimilasyonist söylemi yeniden ürettiği söylenebilir. Örneğin 11.09.2012 tarihli gazetede "Anadil Olarak Kürtçe Öğretimi ve Buna Bağlı Bazı Sorunlar" başlıklı İlhan Başgöz'ün yazısı tam da bunu örnekliyor.

BirGün gazetesinde "anadilinde eğitim" anahtar kavramı daha çok "eşit, parasız, bilimsel, anadilinde, demokratik ve kamusal eğitim" sloganının farklı versiyonlarının geçtiği sol örgütlerin toplantı ya da eylemleri vesilesiyle yer alıyor (15.04.2012- "Gebzeli Öğrenciler Eğitim Hakkına Sahip Çıktı"; 21.02.2013- "Eğitimde Karanlığa İzin Vermeyeceğiz"). Yine "anadilinde eğitim" kavramının daha çok 4+4+4 sisteminin eleştirisi ile birlikte laik ve bilimsel eğitim tartışılırken geçtiği söylenebilir (20.09.2013 – "Kadınlar...

Okullar... Ormanlar"; 05.09.2017- "Akıldan Vahiye Dinci Eğitim"; 04.05.2018- "İHD: Eğitim Dinselleştiriliyor"; 29.07.2020- "Laik Eğitim Eylemine Müdahale Hak İhlali").

Ayrıca "anadilinde eğitim" anahtar kavramı Kürt hareketi ele alınırken karşımıza çıkıyor. Kürt hareketinden söz edilirken onun temel taleplerinden biri olan "anadilinde eğitim" çoğu zaman sadece bir cümlede geçiyor. Benzer bir tutum Çerkeslerle ilgili yapılan bir haberde de görünüyor. Bu haberde de "anadilinde eğitim" ve Çerkesce eğitim genel sosyo-kültürel ve politik taleplerin küçük bir parçası gibi ele alınıyor. 19.09.2014 – "Netleşmeyen Kürt Siyaseti ve Özerklik"; 29.04.2014- "Kürt Siyasetinde yeni arayışlar üstüne..."; 25.05.2014- "Çerkezler 150 yıldır özür bekliyor").

BirGün, 04.05.2018

İHD: Eğitim dinselleştiriliyor

**BİLİMSEL, DEMOKRATİK, EŞİT
PARASIZ, ANADİLDE EĞİTİM HAKKI
ENGELLENEMEZ !**

İnسان Hakları Derneği (İHD) İstanbul Şubesi Eğitim Hakları Komisyonu, 2018 yılının ilk üç ayına dair "Eğitimde Hak İhlalleri Marmara Bölgesi Raporu"nu açıkladı. Derneğin şube binasında düzenlenen basın toplantısıyla paylaşılan raporu, Şube Sekreteri Leman Yurtsever okudu.

Toplumların, bireyleri hangi değerlere göre yetiştireceğini eğitim sisteminin belirlediğini söyleyen Yurtsever, yönetenlerin de toplumu tasarlamada kullandığı en önemli aracın yine eğitim olduğunu kaydetti.

Eğitimin dinsel temeller üzerine oturtulmaya çalışıldığını dile getiren Yurtsever, "İmam Hatip Ortaokulları ve çeşitli liselerden dönüştürülen İmam Hatip Liseleri açılmış. Diğer ortaokul ve liselere zorunlu seçmeli ders olarak konulan din dersleri, velilerin farklı tercihler geliştirmesine neden olmuştur. Bu sistemde nitelikli ve niteliksiz okul ayrımı yapılarak okullar, öğretmenler ve öğrenciler kategorize edilmektedir" diye konuştu.

c. Hürriyet Gazetesi

Hürriyet gazetesinde genelde Kürt siyasal hareketinin ve özellikle de PKK'nin bölücülüğünün gizlendiği ve niyetinin saklandığı bir şey olarak görülüyor Kürtçe eğitim ve anadilinde eğitim talepleri. (09.01.2012 "Şeytanın Açtığı Yolda Gidenler!"; 03.06.2020- "Barış'adını Kullanan Yalancılar").

Kürtçe seçmeli dersi, Kürtçe ile ilgili diğer gelişmelerle birlikte devletin bir lütfu olarak görülüp öne çıkarılıyor. (10.10.2012- "Evlatlarımızı Katleden Teröriste Ağlamayız"; 16.06.2012- "Aykırı Sesten Gelen Makul Çığlık"; 03.05.2015- "Meydanlara Devletin Parasıyla Çıkıyorum Yüzde 52 Oy Aldım, Bu Benim Hakkım")

d. Sözcü Gazetesi

2012-2014'te Kürtçe eğitime ilişkin oldukça fazla veri, özellikle de köşe yazısı ve haber varken 2015'te ve sonrasında bu sayıda ciddi bir azalma görülüyor. AKP'nin 2015 ve sonrasında Kürtler ve Kürtçe eğitim konusunda izlediği politikaların ulusalcı/Kemalist anlayışa yaklaştığı için Hürriyet gazetesindeki haberlerde kesilme olduğu düşünülebilir. Nitekim Kürtçe eğitim ile ilgili 2012-2013'teki birçok haber, yorum ve köşe yazısı AKP (ve Tayyip Erdoğan) eleştirisi üzerinden veriliyor (17.11.2012- "Kuzuların Sessizliği"; 24.10.2012- "Türk müyüz Değil miyiz Anlaşamadılar!.."; 05.12.2012- "Kürtçe Savunma Dümeni!"; 23.03.2012- "Memlekette Savaş Var, Savaş!"; 13.08.2013- "PKK, Hainliği Doruğa Çıkardı!", 12.05.2013- "Anadil Bahane Kürtçe Şahane"; 03.01.2013- "Verecek Ne Kaldı"; 28.06.2013- "Çu-vallama Süreci Başladı").

Soner Yalçın'ın 17.04.2015 tarih ve "Gözden Kaçmasın" başlığıyla yazdığı köşe yazısında Doğu Perinçek'ten yaptığı alıntı AKP'deki dönüşümü ve Sözcü ile aynı çizgiye yaklaşmasının ilk işareti olarak okunabilir. Nitekim

aynı gazetede Ayşe Sucu'nun "Nerede Kaldı Rabia?" adlı (22.08.2016) yazısı da bunu desteklemektedir. Yine Sözcü gazetesinde 2015-2016'dan sonra en azından Kürtçe eğitim vb. üzerinden yani çözüm süreci vs. üzerinden AKP eleştirisi pek yok, bu nedenle Kürtçe eğitim ve anadilinde eğitim kavramları da pek geçmiyor.

Sözcü, 22.08.2016

LAF MI İCRAAT MI

Elini kaldırıyorsun, Rabia işaretiyle, **tek vatan, tek devlet, tek bayrak, tek millet diyorsun...**

Laflar güzel. **Sonuna kadar yanındayız, arkanadayız, önünde siperiz.**

Ancak ben lafa değil icraatta bakarım.

e. Yeni Akit ve Yeni Çağ Gazeteleri

Seçmeli Kürtçe dersi, Kürtçe eğitimi, anadilinde eğitim gibi kavramlar/tartışmalar eski rejimin ve onun bugünkü temsilcisi CHP'nin eleştirisi için ve aslında AKP'nin ne kadar iyi olduğunu ve nasıl iyi işler yaptığını vurgulamak için kullanılıyor (15.06.2012- "YÖK'e Neşter", Yeni Akit; 30.06.2016- "Milletin Hizmetkarı", Yeni Akit; 16.03.2014- "CHP Zulmetti AK Parti Hizmet", Yeni Akit; 17.03.2017- "Erdogan Aldandı ama Aldatmadı", Yeni Akit). Diğer bir deyişle, seçmeli Kürtçe dersi ve Kürtçe eğitim daha genel bir bağlamda, AKP'nin demokratik uygulamalarını anlatmak üzere ele alınıyor (03.10.2013- "Daha Çok Demokrasi Tebrikler USTA", Yeni Akit). Öte yandan anadili talebi ve Kürtçe anadilinde eğitim talep ve tartışmalarını da Kürt hareketinin siyasi ajandasını örtmek için kullandığı ve asıl sorunun PKK olduğu da sık sık vurgulanıyor (15.09.2013- "Kürtçe Bahane, Dertleri Başka", Yeni Akit; 11.09.2014- "Kürtçe Eğitim Provokasyonu", Yeni Akit; 15.12.2015- "PKK Eğitimi Hedef Aldı", Yeni Akit). Ancak PKK'nin siyasi ajandasının ne olduğu ve/ya nihai hedefinin ne olduğu tartışmanın ya da söylemin merkezini oluşturmamaktadır. Asıl mesele söz konusu taleplerin birer bahane/araç vs. olduğudur. Benzer yaklaşımın Sözcü ve Hürriyet için de geçerli olduğu söylenebilir. Bu gazetelerin ön plana çıkardığı söyleme göre anadilinde eğitim ve Kürtçe eğitim talebi aslında PKK'nin nihai amaçlarını (ki bunlar kaos çıkarmak, Türkiye'yi güçsüz hale getirmek, Kürdistanı kurmak, özerklik inşa etmek...) gizlemek için kullandığı

araçlardır. Anadilinde eğitim ve Kürtçe eğitim konularında Yeniçağ gazetesi-nin iki temel noktada bu gazetelerden ayrıldığı söylenebilir: İlki söz konusu talepleri Kürt siyasi hareketinin gizli ajandasını gerçekleştirmek için kullandığı birer araç olarak değil, hareketin temel amaçları olarak görmesi ve buradan karşı çıkmasıdır. Yani bunlar bahane ya da araç değil bizzat hedeflenen amaçlar ve/veya ana amaçların en önemli bileşenleridir. Yani Sözcü, Hürriyet ve Yeni Akit Kürtçe anadilinde eğitimi bölücü amaçların gizlenmesi için bir kılıf olarak görürken Yeniçağ bu talebin kendisini bölücü olarak görmekte ve doğrudan buna karşı çıkmaktadır (29.06.2021- "Sözde 'Barış Meclisi'nden Bölücü Talepler", Yeniçağ; 05.07.2013- "Kürtçe Eğitim mi?", Yeniçağ; 15.09.2014- "Milli Eğitime Bölücü Darbe", Yeniçağ; 13.09.2014- "Sivil İsyanı Eğitimle Başlattılar," Yeniçağ; 05.07.2014- "Kürdistan'ın Tohumları Ekiliyor", Yeniçağ). Diğer nokta ise YDL kapsamındaki Kürtçe seçmeli dersinin, Kürtçe eğitim ve anadilinde eğitim tartışmalarında Kürt siyasi hareketinin gizli ajandasının ve nihai amacının diğer gazetelere oranla çok daha merkezi ve açık bir noktadan gündemleştirilmesidir. Bu da Kürdistan'ın kurulması ve Türkiye'nin bölünmesidir (24.06.32012- "Aptal mıyız?", Yeniçağ; 18.10.2012- "Seçmeli 'Kürt Milleti(!)' Olmayı Öğrenme Dersi", Yeniçağ). Nitekim sadece Yeniçağ gazetesinde "Kürtçe eğitim"e ilişkin veriler "anadilinde eğitim"e ait verilerden çok daha fazladır: "Anadilinde eğitim"e ait 118 veri bulunurken "Kürtçe eğitim" hakkında 206 veri var. (Sözcü gazetesinde neredeyse aynı sayıdadır.) Bu da aşağıda tartışılacağı üzere Yeniçağ gazetesi-

nin doğrudan Kürtçe seçmeli dersini ve Kürtçe eğitimi hedef almasından kaynaklanmaktadır.

AKP de tüm bunlara hizmet ettiği için eleştirilmektedir. (12.06.2012- "AKP 'Kürtçe Dil Birliği' Sağlamak İçin Hızlı Çalışıyor", Yeniçağ; 07.10.2013- "Devlet Eliyle Ülkeyi Bölmek", Yeniçağ; 22.12.2015- "PKK'dan ve Basiretsiz-

likten Kurtulmak", Yeniçağ). Yeniçağ gazetesinde de Sözcü gazetesinde olduğu gibi, bir şekilde AKP'nin Kürtçe seçmeli dersi, Kürtçe eğitim ve anadilinde eğitim üzerinden eleştirilmiştir. Bu da en azından bu konularda AKP'nin kendilerine yaklaştığı şekilde okunabilir.

BDP'de 'Kürtçe' sancısı

TALHA ÇOLAK/ANKARA

Başbakan'ın "Seçmeli Kürtçe ders verilecek" açıklamasına karşı çıkmalarını tabanına arlatamayacağını gören BDP, şimdi de "AK Parti'nin adını olumlu fakat biz pozitif ayrımcılık talep ediyoruz" demeye başladı. BDP'li milletvekilleri, AKİT'in konuyla ilgili sorular karşısında ilişkin açıklamalarda bulundular.

"POZİTİF AYIRIMCILIK TALEP EDİYORUZ"

BDP Siirt Milletvekili Osman Özçelik, şu anki durumun yirmi yıl önceki durumdan çok daha iyi olduğunu kabul ederken, "Ama biz pozitif ayrımcılık istiyoruz" dedi.

Doğu ve Güneydoğu'nun önceden çok ihmal edildiğini, bu ihmal sonucu halklar arasında bir kopuşun ortaya çıktığını savunan Özçelik, AK Parti hükümetinin bu kopuşun farkına vardığından sonra bir çok adım atıldığını kabul etti. Özçelik, ardından da şunları söyledi: "Bunu kabul ediyoruz ve doğru yoldadır da inanıyoruz. Fakat biz pozitif ayrımcılık talep ediyoruz. Cumhuriyet döneminden bu yana siyasal ve ekonomik alanda ihmal edilen bölge için pozitif ayrımcılık talep ediyoruz. Kuşkusuz AK Parti'nin diğer partilere oranla bölgeye aktardığı yatırımlar fazladır, bunu olumlu buluyoruz. Yapılan yatırımların aştığı ölçüsüne ulaşmaz ancak çözümümüz burada aramak değildir. Kürtçe ders tabii ki bir gün de çözülecek bir konu değildir. Ancak bizim anadilimizi bize seçmeli olarak okutamazsınız."

"SEÇMELİ KÜRTÇE DERS RAZALETTİR"

BDP Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Binici ise, bir taraftan AK Parti'nin attığı adımları görmezden gelebileceklerini söyledi, diğer taraftan ise "Ancak, seçmeli dersin bir anlamı yok. Kürt sorununa da çözüm getirmez. Bu bir rezalettir" dedi. Binici, kendilerine demokratik özerliği de içeren bir yol haritası çizdiklerini, bunun içinde anadilde eğitimin de olduğunu, bunu talep ettiklerini söyledi.

Osman Özçelik

İbrahim Binici

Serter'de Kürtçe rahatsızlığı

YENİ AKİT/ANKARA

CHP'de bir çatlak daha... Anamulalet partisinde şimdi de "seçmeli Kürtçe dersi" tartışması baş gösterdi. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu "Kürtçe seçmeli ders karşı değiliz" derken, CHP İstanbul Milletvekili Nur Serter, "Anadilde eğitim Türkiye'yi gerçek anlamda bölen bir projedir" açıklamasında bulundu. Kürtçe seçmeli ders ile ilgili yaptığı açıklamanın CHP'nin değil, şahsının görüşleri olduğunu vurgulayan Serter, "Kürtçe dersi aslında başta bu görüşün temsilcisi olan siyasi parti olmak üzere hiçbirinin talebine cevap vermiyor. Çünkü o talep aslında anadilde eğitim talebidir. Anadilde eğitim ise Türkiye'yi gerçek anlamda bölen bir projedir. Birbirini anlamayan iki ayrı toplum yaratarak Türkiye'yi bölmeyi amaçlayan bir projedir" dedi.

"BÖLGENİN SORUNU TÜRKÇE BİLMEMEK"

Bölgedeki çocukların sorununun Kürtçe bilmemek değil, Türkçe bilmemek olduğunu belirten Serter, "Burada üretilecek proje aslında hem Türkçe hem de Kürtçeyi bilen öğretmenlerin o bölgelerde görevlendirilerek Türkçe bilmeyenlere Türkçe öğretmek olmalıdır. Çünkü Türkiye'de eğitim dili Türkçedir ve Türkçe kalmalıdır. İlkokul, lise, yüksek öğretim ve çalışma yaşamı alanlarında Türkçe kullanıldığına göre, bizim öncelikli görevimiz okula başlayan ve Türkçe bilmeyen öğrenciyi Türkçeyi öğretmek onun eğitimde başarılı olmasını sağlamak, iyi üniversitelere girmesini sağlamak olmalıdır. Ben Kürtçe seçmeli ders projesini gerçek anlamda hiçbir amaca hizmet etmeyen, sadece bu konuda ortaya çıkan siyasi baskıyı yumuşaltmaya yönelik siyasi bir proje olarak görüyorum" diye konuştu.

GÜNAYDIN: DOĞAL SÜREÇ

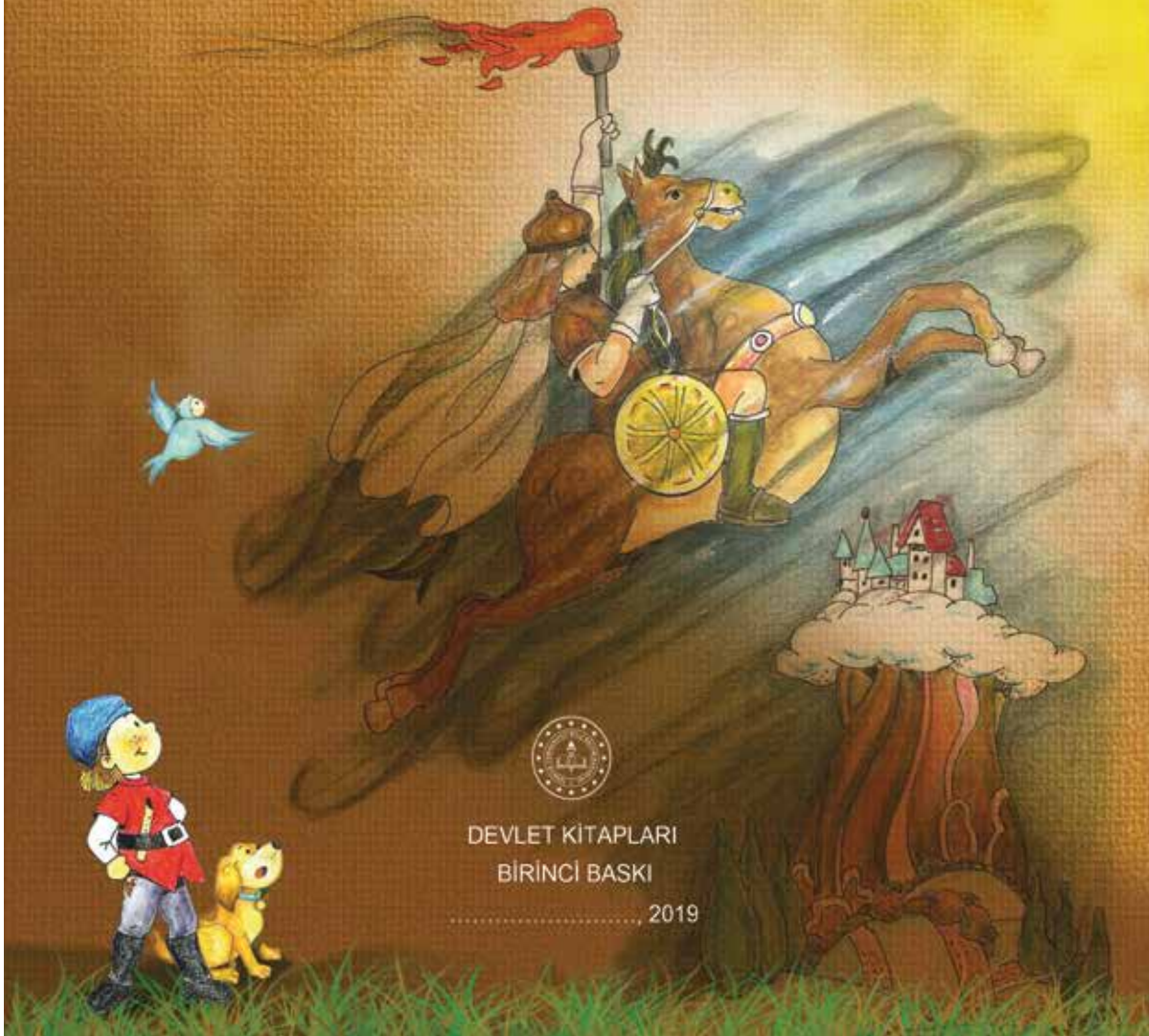
CHP Genel Başkan Yardımcısı Gökhan Günaydin ise, "CHP'nin görüşü nedir: eğitim dili tektir, resmi dil tektir, o da Türkçedir ama bir aile çocuğuna Kürtçe öğretmek istiyorsa bunda hiç bir sakınca yoktur ve devlet bunun için gerekli katkayı sunmalıdır. Biz bunu son derece doğal bir süreç olarak görüyoruz" diye konuştu.

5-8. SINIFLAR

MODÜL
4

АДЫГЭБЗЭ АДЫГАБЗ

ADIĞECE ÖĞRETİM MATERYALİ
Doğu (KABARDEY) VE BATI (ADIĞEY) LEHÇELERİ

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI

2019

D. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’de YDL kapsamında seçmeli dil dersleri uygulamasında devlet erkinin ve Türkiye kamuoyunun söz konusu dile bakışına ve bu dersten beklentisine bağlı olarak bazı farklılıklar gördüğümüzü belirtmek isteriz. Öncelikle Kürtçe on yıllardır süre gelen çatışmaların ve ‘Kürt Sorunu’ üst başlığındaki sorunların bir yansıması olarak algılandığı için bu dillere dair tutum da politik süreçlerin ve gelişmelerin gölgesinde kalmaktadır. Seçmeli dil derslerinin AKP hükümeti tarafından aslında bu hayati sorunun bir parçası olan anadilinde eğitim sorununa alternatif bir çözüm olarak getirildiğini hatırlamak gerekir. Dolayısıyla Kürt Sorunundaki herhangi bir gelişmenin, YDL kapsamında sadece Kürtçe dersi için değil diğer dillerin seçilip uygulanmasında da dalgalanmalara sebep olduğunu söyleyebiliriz.

Bunun en açık kanıtı, ‘Çözüm Süreci’ ve bu sürecin bitişi ile gerçekleşen politik gelişmeler süresince YDL dersinin seçilmesinde, medyada yer almasında ve aktivist faaliyetlerindeki gelişmedir. Nitekim 2015’e kadar artış gösteren YDL dersine giren öğrenci sayısı, medyaya yansıyan haberlerin miktarı ve aktivist çalışmaları bu tarihten itibaren iyice azalmıştır.

YDL dahilindeki dillere devlet erkinin yaklaşımı ve yüklediği misyonun dersin seçim ve uygulanma sürecinde çok etkili olduğunu tekrar hatırlayarak, bu dillerin ya da derslerin zaman zaman araştırmalarıyla tespit edilmiştir. Bu açıdan YDL kapsamında verilen dersleri üç gruba ayırmak doğru olacaktır:

1. İç politikanın ve Kürt Sorununun uzantısı olarak görülen dil/lehçe olarak Kurmançça ve Zazaca.

YDL uygulamasının, bilhassa bu iki ders özelinde Kürt siyasi hareketinin taleplerine ve özellikle anadilinde eğitim taleplerine bir alternatif olarak gündeme getirildiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda, söz konusu diller için öğretim programları henüz YDL dersi duyurulmadan çok önce MEB tarafından Mardin Artuklu Üniversitesi’deki Kürdoloji enstitüsüne hazırlanmış, aynı yıl içerisinde söz konusu enstitüye ilk sınıf için ders kitapları da hazırlanmış ve hükümet tarafından ‘Açılım Süreci’nde kamuoyuna büyük bir demokratikleşme hamlesi olarak ilan edilmiştir.

2. Politik olarak ‘riskli’ görülebilen diller: Abazaca, Adıgece, Gürcüce, Lazca.

Bu diller YDL gündeme geldiğinde ilgili bakan ve müdürlerin kamuoyunda daha geniş bir alan oluşturma ve Kürtçeye ayrıcalık tanındığı yönünde gelebilecek eleştirileri önlemek, kamuoyundan gelecek tepkileri absorbe etmek ve tabana yaymak amacıyla basına verilen demeçlerde sıkça anılmışlardır. Bununla birlikte, dersin seçilmesine yarayan öğretim programlarının ve devamında ders kitaplarının hazırlanmasında MEB’in hiçbir görev üstlenmeyerek, bütün yükü ve sorumluluğu bu dil üzerine çalışan STK ve sivil toplum aktörlerine yüklediği görülmektedir. Devletin bu dillerle ilgili ikircikli tavrı bu süreçte hep dikkat çekmiştir. Ancak söz konusu STK’ların manevraları ve örgütlenmeleri, derslerin açılması önündeki engellerin kaldırılmasını sağlamıştır.

3. Dış politikada 'kullanışlı', iç politikada 'zararsız' diller: Arnavutça ve Boşnakça.

Özellikle hükümetin Balkan politikası için faydalı olacağı görüşüyle Balkanlar üzerine çalışan strateji geliştirme merkezlerinin girişimi ile 2017 yılında gündeme gelmiş ve öğretim programı Trakya Üniversitesi Balkan Dilleri ve Edebiyatları bölümü tarafından hazırlanmıştır.

Öğretmenlerle yaptığımız görüşmeler-den anlaşıldığına göre hiçbir Arnavut ya da Boşnak derneği bu dillerin YDL kapsamına alınmasına yönelik girişimde bulunmamış; ilk zamanlarda bu yönde girişimler 'bölücü' faaliyet olarak değerlendirmişlerdir. Bu görüş yıllar önce TRT'de Arnavutça ve Boşnakça televizyon yayınlarına Arnavut ve Boşnak derneklerinin gösterdiği tepkiyi hatırlatmaktadır: Bu süreçte de örneğin Laz STK'larının TRT'ye Lazca yayın için başvurmalarına rağmen TRT çeşitli bahanelerle bu talebi geri çevirmiş,¹ diğer taraftan hiçbir talep olmamasına karşın Boşnakça ve Arnavutça TV yayınları TRT eliyle yapılmıştır.²

2017'de ilk Arnavutça YDL sınıfının açılışı için Milli Eğitim Bakanı ve Arnavutluk Eğitim Bakanının ve devlet erkanının katıldığı bir tören düzenlenmesi ve MEB ilçe müdürlüklerinin öğrenci bulunarak sınıf açılması konusunda okul yönetimlerini teşvik etmesi gibi gelişmeler devletin bu derslere yaklaşımının diğerlerinden farklı olduğunu göstermektedir. Bu arada, söz konusu törenle açılan sınıfın bulunduğu köyün de aslında bir Boşnak köyü olduğu ve Arnavutça bilen öğrenci olmadığı, buna rağmen öğrencilere bu derslerin MEB'in talebiyle okul yönetimi tarafından seçtirildiğini hatırlatmak isteriz.

Bitirirken özetleyecek olursak, görüşmeler, anket çalışması ve medya taramaları sonucunda şu sonuçlara varılmıştır:

- Veliler ders seçiminde inisiyatif okul yönetimine bırakmakta, bu da okul yönetimlerinin zaten güçlü olan ellerini daha güçlü kılmaktadır Okul yönetimleri genelde bu gücü YDL dersleri aleyhine kullanmaktadırlar. Öyle ki birkaç iyi örnek hariç, öğretmenlerin çoğu YDL dersine en çok engel çıkaranların okul müdürleri ve yönetimleri olduğunu belirtmişlerdir. Aktivist anketinde de okul yönetimleri-

1 Söz konusu Lazca TRT yayını süreci Laz Kültür Derneği tarafından mahkemeye de taşınmıştır.

2 07-06-2004 tarihli bir haber şöyledir: *Vakıf Başkanı Saffet Erdem, Boşnakça'yı evlerinde, düğünlerinde ve hayatlarının her alanında rahatlıkla konuştuklarını dile getirerek, "Senaryo yazarı herkesce belli olan böyle bir oyunda yer almayacağımızı ifade ediyoruz" dedi. Bosna-Hersek Dostları Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Saffet Erdem, bazı göçmen vakıf ve dernekleri adına yaptığı yazılı açıklamada, TRT'nin Türkçe'den başka dillerde yayın yapma kararı aldığını ve Boşnakça'nın da bu diller arasında bulunduğunu hatırlattı. "Bizler bu kararı ve uygulamayı hayretle karşılıyoruz" diyen Erdem, vakfın ve diğer göçmen derneklerinin Boşnakça yayın talebinin bulunmadığını vurguladı. Saffet Erdem, "Bizler kültür ve inanç itibarı ile Türk milletinin bir parçasıyız ve Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Ne mutlu Türküm diyene' ifadesindeki ruhu ve anlayışı bütün kalbimizle destekliyoruz. Türkiye'yi parçalamak ve her bir parçayı sömürge yapmak isteyenlerin tehlikeli dayatmalar peşinde oldukları ve son zamanlarda bu oyunlarına, Türkiye'de yaşayan bizleri de alet etmek istemelerini üzümlere izliyoruz" dedi.*

Erdem, Boşnakça'yı evlerinde, düğünlerinde ve hayatlarının her alanında rahatlıkla konuştuklarını dile getirerek, "Senaryo yazarı herkesce belli olan böyle bir oyunda yer almayacağımızı ifade ediyoruz" dedi.

<https://www.turkeyforum.com/satforum/archive/index.php/t-13988.html?s=59b6618761doag96bb1f7c854ec61131>

nin olumsuz tutum sergilediğini düşünenlerin toplamı %95'i bulmaktadır.

- Öğretmenlerin, şu haliyle YDL dersi ile bir dilin, hem de dezavantajlı bir anadilinin öğretilmesinin mümkün olmadığı konusunda hemfikir olduğu görülmektedir. Buna paralel bir sonuç aktivist anketlerinde de karşımıza çıkmaktadır.
- Kurmançça ve Zazaca derslerindeki öğrencilerin çoğu bu dilleri gündelik hayatta aktif olarak kullanırken, diğer dillerde anadilini bilen çocuk neredeyse yoktur. En fazla kulak aşinalığına sahip öğrenciler için bu dil neredeyse bir 'yabancı dil' gibi karşılırlarına çıkmaktadır.
- İstisnai de olsa YDL kapsamında anadili olmayan bir dilin bazı öğrenciler tarafından seçmeli ders olarak alındığına da şahit olunmaktadır. Çoğulculuk anlayışına uygun ve yaşanan toplumla ilgili bilinç ve duyarlılık göstergesi olan bu durum, söz konusu dil derslerinin sadece (kısmi de olsa) 'anadili öğrenimi' bağlamında değil, Türkiye dilleri (yani Türkiye'de 'yaşayan diller ve lehçeler') konusunda genelde farkındalık ve bilinç bağlamında da çok anlamlı olduğunu göstermektedir. Özellikle özellikle çoğunluk dil topluluğunu oluşturan anadilleri Türkçe çocuklar arasında bu derslere ilgi, 'öteki' kültürler hakkında farkındalık ve saygı ve barış içinde bir arada yaşama bağlamında hayati önem taşımaktadır.
- Öğretmen/eğitim sendikaların kurumsal olarak YDL dersinin bütün süreçlerinin dışında kalmayı tercih ettiklerini söyleyebiliriz. Hatta Eğitim-Sen söz konusu olduğunda, çoğu zaman bu derslerin tercih edilmesi konusunda olumsuz etki öne çıkmaktadır.
- Çoğu dil dersi öğretmeni MEB tarafından hazırlanan ders kitaplarını kullanmakla birlikte bu materyali yeterli bulmamakta ve pek çoğu başka materyaller geliştirme yolunu seçmektedir.
- Görüşülen dil dersi öğretmenlerin çoğunluğu, anadili çalışan kişilerin/aktivistlerin çevrelerinin ve çocuklarının bu dersleri seçmeleri konusunda samimi davranmadıklarını düşünüyor. Buna benzer bir sonuç aktivist anketinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu ankete katılanların %68,7'sinin çevresinde YDL dersi seçen öğrenci olmadığı görülmektedir.
- Derslerin geleceği konusunda öğretmenlerin çoğu kaygı duymaktadırlar. Bu anlamda, Zazaca öğretmenin yorumu dikkate değerdir: "Okullardan alsanız üniversitelerden de mi alacaksınız? Ne yapacaksınız, bu kadar yani? Bir de gayet masum bir hak! Bunu da yapacaksanız vallahi yapın, ne diyelim: Verdiniz, alırsınız!" Derslerin yasal bir dayanağının olmaması, herhangi bir sistem değişikliğiyle bunlara son verilebileceği kanaati uyandırmakta ve özellikle kariyerini ve entelektüel ilgisini bu alana yönlendirmek düşüncesindeki öğretmenleri kaygılandırmaktadır.
- Görüştüğümüz Boşnakça ve Arnavutça öğretmenlerinin Türkiye'de süregelen anadili hakkı tartışmalarının ve kültürel hakların tanınması gibi konulara yabancı oldukları ve tamamen devletçi bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür.

-
- Gürcüce, Boşnakça ve kısmen Adigece başta olmak üzere, bir ülkede ya da bölgede resmi dil statüsü taşıyan dillerin Türkiye’de konuşulan şiveleri arasında bariz farklılıklar bulunmaktadır. Çoğu öğretmen standartlaşmış dil ile Türkiye’de konuşulan şive arasında bir seçim yapmak durumunda kalmakta ve tercihlerini daha çok standart dil lehine kullanmaktadırlar. Bununla birlikte veliler ve öğrencilerden gelen tepkiler sebebiyle yerel şive ile standart dili karşılaştırmalı olarak öğretme yoluna gidenler de bulunmaktadır.
 - Kurmançça ve Zazaca öğretmenleri, politize olmuş velilerinin en çok gösterdikleri tepkinin “benim temel hakkım olan bir şey bana haftada iki-üç saat seçmeli ders olarak sunulamaz” şeklinde olduğunu aktarırken, bütün diller genelinde ise velilerde akademik başarı kaygısının öne çıktığı ve bu derslerin öğrencinin hayatında neye yarayacağını sorguladıkları görülmektedir.
 - YDL kapsamında seçmeli dil dersleri, öğretmenler, aktivistler ve medya organları tarafından anadili dersi olarak algılanmakta ve çözüm süreci ve AB uyum sürecinin anadili taleplerine getirilmiş bir alternatifi olarak görülmektedir.
 - Öğretmenler ve aktivistler derslerin politik bir saikle gündeme geldiği ve güncel politik gelişmelerin etkisine açık olduğu yönünde ortak bir görüşe sahipler. Derslerin başlamasını daha apolitik öğretmenler ve aktivistler Avrupa birliği uyum sürecine ve bir ölçüde de anadili taleplerine bağlarken, daha politik aktörler derslerin başlamasındaki ilk sebebin ‘Çözüm Süreci’ olduğuna inanmaktadırlar.
 - YDL kapsamına girmemekle birlikte Türkiye’de konuşulan Trabzon Rumcası, Hemşince, Pomakça gibi dillerde de seçmeli derslerin açılması dil aktivistleri tarafından talep edilmektedir.
 - Raporumuzun başında değinildiği üzere, anadilinde eğitim hakkı uluslararası hukuk tarafından korunan temel bir haktır. Bu normun bir çeşit yansıması olarak Türkiye’de gündeme alınan YDL seçmeli dersi bu evrensel hakkın gereklerini karşılamadığı gibi aslında hiçbir şekilde ‘anadilinde eğitim’ hakkının kullanımı bağlamında ele alınamaz. Kamuda bazen böyle algılansa da böyle bir niyet ve amaç zaten asla gündeme gelmemiştir. Söz konusu seçmeli dersler azınlık dilleri bağlamında ve dil politikası bağlamında çok önemli bir olumlu adım olsa da Türkiye’de bu konuda yapılacak daha çok iş vardır. Öncelikle anadili kavramı çoğulcu bir anlayışla yeniden tanımlanmalı, dil hakları özgürlükçü bir anlayışla (ana)yasal güvence altına alınmalı ve dünyadaki olumlu örneklerden yararlanılarak anadilinde eğitim konusunda ciddi, sonuç verici ve kalıcı adımlar atılmalıdır.

2012'den günümüze Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda Yaşayan Diller ve Lehçeler adı altında okutulan seçmeli dersler Adiğece ve Abazaca, Kürtçe (Kurmançça ve Zazaca), Lazca, Gürcüce, Adiğece (Latin harfleriyle), Arnavutça ve Boşnakçadır. 2021 Mayıs ve Haziran aylarında bu derslere giren öğretmenlerle Zoom üzerinden görüşmeler gerçekleştirdik. YDL'nin asıl yükünü üzerinde taşıyan öğretmenlerle yapılan görüşmeler aracılığıyla dersin işleyişini, uygulamadaki sorunları, bu sorunların aşılmasında kullanılan yöntemleri, Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki öğretmenlerin ortaklaştıkları ya da ayrıştıkları olguları anlamayı düşündük. Bu görüşmelerde ayrıca kendi kişisel hikayelerini ve tecrübelerini dinledik. Bu diller için sürecin nasıl geliştiğini raporumuzda okuyucuya aktarmaya çalıştık.

ISBN 978-605-64658-5-7